

XOCOLATES

ELS MÉS VELLSS D'ESPANYA

Casa fundada l'any 1800

127 anys d'èxit creixent

Xocolates des d' 1'50 a 4 ptes. els 400 grams

DEMANEU-LOS ARREU

Moments de la Pantalla

UNDERWORLD

Steruberg ha fet el millor film dels d'argument de lladres i policies. La seva característica és la supressió de totes les escenes que podrien ésser inútils i la gran expressivitat dels seus silencis. Per exemple, el protagonista, abans de matar el seu enemic, deixa l'empremta dels seus dits damunt el vidre del mostrador de flors. Acte seguit comença el judici de l'assassí. Ja no es pot anar al gra d'una manera més ràpida i comprensiva. Les dues psicologies dels dos lladres associats són excel·lentment cinemàtiques. L'optimisme valent ple de confiança en si mateix de l'un i l'escepticisme refinat de l'home que es deixa dur per les circumstàncies, però, que mai no és dolent, han estat admirablement interpretats per Georges Bancroft i Clive Brook. Aquest últim, pelut i mig embriac, és tota una revelació. L'escena del cabaret i la del joc de dames a la presó, són de les coses més reeixides que s'han fet fins ara dintre el cinema americà. De detalls no en manquen, esmentem només, per dir-ne un, el mono del cafè que recull el bitllet de dins l'atuell infecte. Solució admirable de tota una escena magnífica¹.

LA CRIDA DEL COR

El nom espanta. Però la realització engresca. Una vegada més una obra sense pretensions que triomfa. Dickens i Molière. Molière i Dickens.

¹ Il·lustracions a la pàgina 9 del suplement.

Ambient i assumpte que diríeu que són de Dickens. Manera de realitzar l'escena que sembla de Molière. Una escala per on els protagonistes baixen de pressa. Una finestra per on les veïnes miren tafaneres. Un jardí on la mateixa escena d'amor es repeteix de manera inversa. Bon treball el de Conrad Nagel i el de Marion Davies, que han sabut traslladar-nos admirablement a Anglaterra en temps de l'Imperi Napoleònic. La millor qualitat d'aquest film és el ritme rapidíssim que arriba al vertigen en alguns moments i mai no es trenca ni s'entrebanca.

VOLGA, VOLGA

Molta tècnica i molta humanitat. Només que allí on hi ha tècnica no hi ha humanitat i allí on hi ha humanitat no hi ha tècnica. S'ha dit que a Hollywood les escenes històriques semblaven caricatures; potser sí; però la primera escena dels *boyards* guanya tots els caricaturismes. Twiggansky, però, és prou intelligent per haver-nos donat escenes admirables, sobretot damunt de la nau. El moment de la pluja és una realització inoblidable i en veritat l'únic moment cinemàtic del film. Els artistes russos, bons en la seva majoria. Amb ells i amb l'assumpte s'hauria pogut fer un dels films que ara ve perjudicat per la lentitud i la feixuguesa. La lliçó de Wagner no aprofita. La grandesa d'una obra no està en relació amb la seva llargària.

La manera de considerar la vida té una gran importància

i la vostra concepció de la vida, optimista o pessimista, està, en gran part, influenciada per la vostra alimentació. Una petita molèstia, us ho fa veure tot negre

Els òrgans digestius del treballador intel·lectual han de complir la seva missió: reconstituir les forces gastades, sense que l'individu se'n senti. Això no serà possible sinó absorbint una alimentació rica, però fàcil de pair. Aquesta és la raó per la qual l'Ovomaltina és el sobrealiment indispensable i preferit pel treballador intel·lectual.

L'Ovomaltina conté tots els elements essencialment nutritius i fortificants de la malta, els ous, la llet i el cacau, en forma concentrada, de preparació ràpida i paladar exquisit

Una tassa d' **OVOMALTINA** en el desdèjuni

assegura un dia de treball fructífer i sense molèsties

POTS DE 250 I 500 GRAMS, EN FARMACIES I DROGUERIES

Dr. A. Wander, S. A. - Berna (Suïssa)

3 llibres nous

J. Tusquets

Assaigs
de
Crítica Filosòfica

Qüestions Filosòfiques, Polítiques i Socials

Núm. 2

J. Roig i Raventós

SANG NUA

Col·lecció de contes i novel·les

Núm. 3

Josep Pla

MADRID

Col·lecció de contes i novel·les

Núm. 4

Edicions de LA NOVA REVISTA

PORTAFERRISSA, 26 - BARCELONA

Autors de llibres d'imminent publicació

M. Rubió i Tudurí

A. Maseras

F. Soldevila

P. Coromines

G. de Reparaz (fill)

J. Lleonart

J. M. de Garganta

La Revue de Catalogne

Revista internacional de Lletres, Ciències i Arts

60, Rue Paradis, MARSELLA (B. du R.) França

Redactada en llengua francesa, a fi d'abastar el públic mundial, "LA REVUE DE CATALOGNE" serà l'òrgan autoritzat de la nostra cultura davant del món, serà el llaç d'unió entre els nostres pensadors, escriptors i artistes i els seus col·legues estrangers, i tendirà a la compenetració d'uns i altres. Perseguint aquesta alta finalitat, acollirà la col·laboració d'homes de tots els països i publicarà selectes traduccions d'obres catalanes.

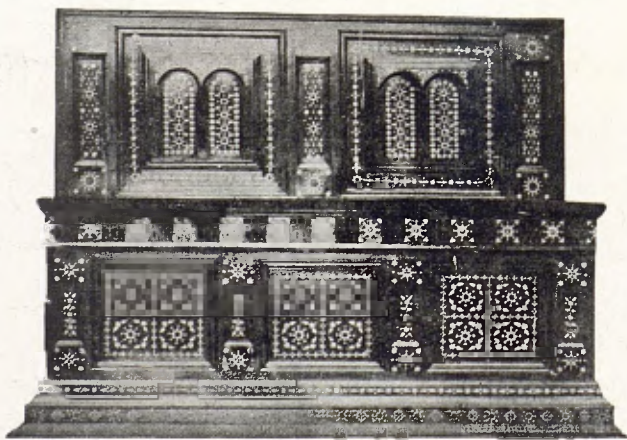
"LA REVUE DE CATALOGNE" serà, per tant, una Antologia permanent, i pels seus "hors textes", un Museu circulant i un recull de documents sobre la terra, l'art, la literatura, l'activitat i l'esperit dels països de llengua catalana, que amb ella s'incorporaran definitivament a la cultura universal.

"LA REVUE DE CATALOGNE" apareixerà deu vegades l'any en quaderns mensuals (tret de dos mesos a l'estiu) de més de 60 planes, i publicarà articles literaris i crítiques de les primeres figures del nostre Renaixement, treballs monogràfics de gran interès i una sèrie de cròniques regulars sobre el moviment literari, artístic i cultural.

TOTS ESTEM INTERESSATS A L'EXIT D'AQUESTA REVISTA, I PER TANT SOU PREGAT DE TRAMETRE LA VOSTRA SUBSCRIPCIÓ ALS REPRESENTANTS DE "LE REVUE DE CATALOGNE". VIA LAIETANA, 28, 5è., LLETRE A, BARCELONA.

G. HOMAR

CANUDA, 4

Mobles - Làmpares - Decoració - Antiguitats

LATINITÉ

Revue des Pays d'Occident

Paraîtra 10 fois l'an sur 128 pages in-8.º

Extrait du sommaire du premier numéro:

Jacques Reynaud : *Principes*
Frédéric Mistral : *A la Race latine*
Henry Charpentier : *Poème et Manifeste*
Raymond de la Tailhède : *Un Poète*
Jean Lebrau : *Villages, essai*

LE CHIEN DU JARDINIER

adapté de Lope de Vega, par Roger de Pampelonne
Henri Ghéon : *Cirque Médrano et Poésie pure*
Henri Rambaud : *Le Temps perdu*

LES DIALOGUES DE CASTOR ET POLLUX

Les Guêpes

Publiera dans ses prochains numéros

Henri Pourrat : *Devant le Feu*
Georges Bernanos : *Commentaires et Invectives*
Henri Ghéon : *La vieille Dame des rues, roman-film*
Mario Meunier : *Latinités*
Henri Massis : *Le Cas de Marcel Proust*

Abonnement d'essai de 3 mois : CINQ FRANCS

*Le montant des abonnements annuels et des abonnements
d'assei doit être adressé à la*

LIBRAIRIE DE FRANCE

110, Boulevard Saint-Germain

par mandat, chèque, chèque postal Paris 225.19 ou timbres-poste.

Llibreria Verdaguer

C. DOMENECH, S. en C.

*Fondo especial d'obres catala-
nes i referents a Catalunya
Gran «stock» d'obres cientí-
fiques i artístiques, espa-
nyoles i estrangeres - Subscrip-
cions - Enquadracions*

B a r c e l o n a

Rbla. del Centre, 5 - Telf. 16164

Ginesta

revista

d'estudiants i obrers

MOMENTS DE LA PANTALLA

UNDERWORLD

Un home
confiat...

que
desconfia.

Alts i baixos

d'una vida.

ELS VIATGES

La dona japonesa va vestida de tal manera que res de la seva feminitat no es revela al passant. En contemplar-la, quina diferència no es troba entre la moral japonesa i la d'Occident!

Ni en els seus barris especials, nomenats Yoshiwara, no seria permesa cap de les efusions amoroses amb què topen els nostres ulls quan circulem en ple dia pels «boulevards» parisencs. Alguns catalans casats al Japó m'asseguraren que la dona japonesa és la més adorable del món (?). Acostumades des de petites a veure's considerades com un ésser inferior a l'home, es desviuen per ell. Respecte, submissió, desig d'agradar, virtut, gràcia, tot ho troben poc per oferir al seu marit, sense que, en no trobar correspondència, es considerin unes víctimes. La més petita prova d'afecte, les combla de felicitat.

Un perill amenaça des de fa algun temps aquesta felicitat, degut al fet que les japoneses van ràpidament informant-se de la llibertat que frueixen les dones en la majoria dels altres països. Sobretot a les grans ciutats, pel seu contacte amb els estrangers, els llibres i els diaris, la japonesa ha vist que podia formar-se una vida independent, lluny del despotisme marital del país. Els principals serveis públics i els grans magatzems han necessitat dependents i aquestes han deixat d'ésser les serventes del marit. Amb tot, aquesta independència els costarà haver de renunciar a una forma de benaurança íntima que des de segles fruïa la dona japonesa, sense que li costés cap sofriment, perquè, com que desconeixia la llibertat, no patia de l'esclavitud a què estava sotmesa.

Del llibre de J. MARIN de gran èxit

De París a Barcelona passant per Honolulu

Pròleg de F. Valls i Taberner

(Llibreria Catalònia)

Belleses del Japó

Gaseta setmanal de Literatura, Art, Ciències i Esports

Ja sabeu l'aparició a primers d'any d'aquesta gaseta tolosenca, òrgan de l'activitat intel·lectual dels Països d'Oc. Les lletres catalanes, les lletres occitanes vessaran en les seves pàgines llur més valuosa producció i el comentari i la notícia de tot el moviment intel·lectual del món. Verb de dues cultures germanes i renaixents, situades al bell mig de l'Occident europeu, promet d'esdevenir la seva més completa, moderna i vivent expressió. Abundoses col·laboracions de les més famoses signatures franceses, avalorant també, regularment, les pàgines setmanals d'Oc.

CORRESPONEU SI US PLAU, AMB LA VOSTRA SUBSCRIPCIO A L'EXIT D'AQUEST PERIODIC EL QUAL OBRA UN CAMP VASTISSIM I NOU A LES LLETRES CATALANES. - OMPLIU EL PRESENT BUTLLETÍ I TRAMETEU-LO SIGNAT A: «OC», VIA LAYETANA, 28, 5.ª LLETRA A. BARCELONA

BUTLLETÍ DE SUBSCRIPCIO

En _____
de _____ carrer _____ núm. _____
pis _____, us agrairà la tramesa de la gaseta «OC» i el cobrament
_____ (1) de la seva subscripció.
_____ de _____ de 1929

Signatura,

(1) Trimestral, semestral o anyal.

PREU: 34 pessetes l'any.

Argos

de la premsa

OFICINES D'EXTRAC-
TES DE PERIODICS

Jaume Marill Forns

Rambla Sta. Mònica, 15-17 entl.
Telèfon 10803 BARCELONA

M O B L E S
B U S Q U E T S
DECORACIO

PASSEIG DE GRACIA, 36 – BARCELONA

JAUME MERCADÉ
JOIER

B A R C E L O N A

Passeig de Gràcia, 46 Telèfon 15704

EDITORIAL BARCINO

LES SEVES GRANS COL·LECCIONS:

Enciclopèdia de Catalunya

Els nostres clàssics

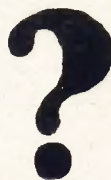
Col·lecció Sant Jordi

Biblioteca Popular

CARRER PORTAFERRISSA, 17

Us heu adonat del creixent interès de D'ACÍ
I D'ALLÀ, el primer magazine català
Us heu adonat que el darrer número de
D'ACÍ I D'ALLÀ conté col·laboració d'Ar-
tur Schintzler, el gran escriptor austríac; de
Paul Poviet, el rei de la moda; Annetta Loos,
l'escriptora més popular d'Amèrica

Adoneu-vos-en. i subscriuiu-vos immediatament a

D'ACÍ i D'ALLÀ

Llibreria Catalònia

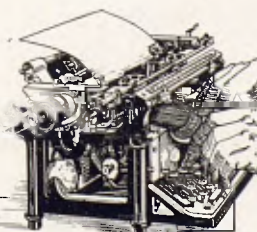
17 - Plaça de Catalunya - 17

LA PINACOTECA
DE GASPAR ESMATGES

MARCS I GRAVATS
Exposicions permanents

P. CRACIA, 34 - Tel. 13704 - BARCELONA

*Una màquina
per a tota la vida*

Underwood

GUILLEM TRUNIGER, S. A. - Balmes, 7 - Barcelona

BADRINAS

MOBLES MODERNS

Agencament d'habitacions

Ceràmica - Catifes - Vidres

Teles-estampades-Porcellanes

Diagonal, núm. 460

Telèfon 73963

Entre P. de Gràcia i R. de Catalunya

Tallers :

Neptú, 2, i Dr. Rizal, 36 (G.)

BARCELONA

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

PÀGINES ANTOLÒGIQUES

LA SIRENA

*Jo sé una cala profunda
on habita el vell-marí;
el rocam que la circumda
perfuma l'olor de pi.*

*El pescador solitari
s'asseu damunt el penyal,
i amb sos ulls de visionari
mira l'aigua del fonal.*

*En la cala moradencia
l'ombra d'horabaixa creix,
i el cristall només es trenca
si a flor d'aigua surt un peix.*

*La calor de l'estiuada
és febre de voluptat
sota la pell bronzejada
del pescador ensonyat.*

*L'atrau l'ona que tremola;
desnua el cos indolent,
i se tira dins la gola
de l'antra fosforescent.*

*S'espolsa, braceja i xala,
amarant-se de frescor...
De sobte, veu en la cala
una estranya lluentor.*

*És l'escata d'una cua
que la mar torna engolir;
llavors, d'una dona nua
veu el buste alabastrí.*

*A flor d'agiua el pit rosseja,
es bada el llavi vermell,
i perles de llum goteja
la negror del seu cabell.*

*Ell l'encalça, l'abraona,
i besa son llavi humit;
ella un instant s'abandona,
amb el cos mig adormit.*

*Mes la cua que esgarropa
es revincla i tiny de sang*

*el pescador; i s'escapa
la sirena de cos blanc.*

... ..

*Ella és d'una raça morta
la sola qui sobreviu;
ella de la xarxa forta
lliberta l'eixam captiu.*

*Ama el cor de l'aspra timba
on penetren les marors
per la cova qui les nimba
de fantàstiques clarors...*

*Ama, en la quilla sospesa,
encomanar amb les mans
la divina ubriaguesa
al vaixell i els tripulants.*

*Ama l'Angelus que plora
en els ecos de la mar...
mes es plany des d'aquella hora
que un bes d'home va tastar.*

*Un desig ardent la fibla,
com el pescador mateix;
i amb la còpula impossible
somnia la dona peix.*

JOAN ALCOVER

L'ESCÈPTIC COM A CRÍTIC

HAN d'ésser tres per fer una baralla. Cal un pacificador. Les màximes potencialitats de la fúria humana no es poden atènyer fins que un amic de les dues parts diplomàticament intervé. Jo em trobo una mica en aquesta posició en el debat sobre l'*American Mercury* i els Puritans; i ho confesso des d'ara amb un embarbustiment no desproveït de terror. Jo sé que l'àrbitre pot ésser fet a miques. Jo sé que l'àrbitre que s'ha nomenat ell mateix hauria d'ésser fet a miques. Jo sé, sobretot, que aquest és el cas en tot el que d'una manera o altra implica relacions internacionals.

Potser l'única crítica sana és l'auto-crítica. Potser això encara és més veritat de les nacions que dels homes. I jo puc comprendre molt bé que molts americans acceptarien de llurs compatriotes suggestions que refusaria amb raó d'un estranger. Jo només puc al·legar que he provat de posar en pràctica l'excel·lent principi patriòtic de: *Mira primer Anglaterra*, en la igualment patriòtica paràfrasi de: *Crítica primer Anglaterra*. Jo hi he estat enfeinat prou de temps per saber prou bé que hi ha mals, presents a Anglaterra, que són relativament absents d'Amèrica; i cap d'ells més conspícuament absent, com ha remarcat Mr. Belloc amb sorpresa de molts, que la real, servil, supersticiosa i mística adoració del Diner.

Però el que em fa tan objectable en la present ocasió és que sento una considerable simpatia per les dues parts. Provaré de dissimular aquesta ofensiva actitud, fins allà on sigui possible, amb una censura prudentment distribuïda d'aquelles coses que jo realment tinc per abusos i una repugnància graciosament simulada d'aquesta o aquella part de cada argument controversial. Però la bona veritat és, que si jo fos americà, ni deixaria freqüentment d'alegrar-me quan l'*American Mercury* deixés fora de combat algú o alguna cosa, ni mancarien a la meua modesta llar moderades alegries quan algú deixés fora de combat l'*American Mercury*. Però jo crec deïnidament que tots dos costats, i potser especialment el costat iconoclasta, necessita el que necessita el món modern—un standard espiritual fix

fins per llurs propis efectes intel·lectuals. Jo ho podria expressar dient que sóc molt amic dels revolucionaris, però no molt amic dels nihilistes. Perquè els nihilistes, com llur nom implica, no tenen res sobre què revoltar-se.

Sobre aquest costat de l'assumpte, poca cosa hi ha a afegir a l'admirable, sa, subtil i penetrant article de Mr. T. S. Eliot ¹; especialment aquella frase vital en què diu al Professor Irving Babbitt (qui admet la necessitat de l'entusiasme) que no podem tenir un entusiasme per tenir un entusiasme. Jo em penso saber, incidentalment, què hem de tenir. El professor Babbitt és un home molt il·lustrat; i jo sé poc de llatí i encara menys de grec. Però sé prou de llatí per conèixer el significat de la segona síl·laba d'*entusiasme* i sé que ha d'ésser la clau d'aquesta i tota altra discussió.

Deixeu-me posar dos exemples, pertocant els meus punts de conformitat amb les dues parts. Jo admiro de cor Mr. Menken, no solament per la seva vivacitat i enginy, sinó per la seva vehemència, i, de vegades, per la seva violència. Jo l'aplaudeixo calurosament pel seu menyspreu i detestació del Servei; i penso que ell exposava un fet històric quan deia, com citava *The Forum*: "Quan una banda de corredors de finques, venedors associats i marxants d'automòbils s'apleguen a somicar pel Servei, no cal ésser freudià per a inferir que algú serà estafat." Jo no veig perquè ell no pot anomenar el pa pa i un estafador un estafador. Jo no el blasmo per usar noms vulgars per coses vulgars. Però jo observo dues maneres en què el fet que la seva filosofia sigui negativa fa la seva crítica gairebé banal. Primer de tot, és evident que una sàtira així no té cap mica de sentit a no ésser que l'estafar sigui un pecat. I és igualment evident que si és un pecat, nosaltres som instantàniament engolits pels abismes del *moralisme* i el *religionisme*. I el segon punt, per bé que menys evident, és igualment important—que el seu sà instint contra la crassa hipocresia no l'il·lustra realment respecte el cor d'aquella hipocresia.

El que passa amb el culte del Servei, com tantes idees modernes, és una idolatria de l'intermediari amb abstracció de l'essencial. És com la xerrola dels idiotes que parlen d'Eficàcia sense cap crítica de l'Efecte. *El pecat del Servei és el pecat de Satan: el de voler ésser primer on només pot ésser segon*. Una paraula com Servei ha robat la lletra majúscula de la cosa que un temps es creia que servia. *Hi ha un sentit en servir a Déu, i un sentit encara més disputat en servir a l'home; però no hi ha sentit en servir el Ser*

¹ "L'Humanisme d'Irving Babbitt", *The Forum*, juliol, 1928.

vei. Servir a Déu és almenys servir un ésser ideal. Encara que fos un ésser imaginari seria un ésser ideal. Aquest ideal té atributs definits i fins dogmàtics—veritat, justícia, pietat, puresa i tota la resta. Servir-lo, encara que sigui imperfectament, és servir un concepte particular de perfecció. Però l'home que corre pel carrer movent els braços i demanant quelcom o algú per servir, probablement caurà dintre la primera cova de lladres i usurers i el trobareu industriosaament *servint-los*.

D'aquí ve l'horrible idea que la indústria, confiança, puntualitat i activitat comercial són coses bones; que la mera promptitud a servir els poders d'aquest món és una virtut cristiana. Aquest és el cas contra el Servei, com a distint de la maledicció contra el Servei tan cordialment i inspiradament llançada per Mr. Mencken. Però l'argument seriós no es pot exposar sense promoure una vegada més la real qüestió de si la humanitat ha de servir quelcom; i que si no valdria més que ells provessin de definir què es proposen de servir. Totes aquestes paraules beneïtes com Servei i Eficàcia i Practicalitat i la resta, fallen perquè adoren els mitjans i no el fi. Però això torna a si ens proposem d'adorar el fi—i preferentment el bon fi.

Dos altres passatges característics de Mr. Mencken, serviran per demostrar més agudament aquest curiós sentit en què ell va contra el seu propi punt de vista. Per una banda, sembla exposar molt positivament la natura purament personal i subjectiva de la crítica; la fa individual i gairebé irresponsable. "El crític prova senzillament d'expressar-se; prova d'asolir, doncs, amb el seu propi jo interior l'agradable sensació d'una funció performada, una tensió afluixada, una catarsis aconseguida, el que Wagner acomplí quan escriví "La Walkiria" i una gallina compleix cada vegada que pon un ou." Fins aquí tot això és consistent; però, dissortadament, Mr. Mencken sembla anar seguint fins a quelcom completament contradictori. Segons la cita, ell després esclata en un cant de triomf perquè ara a Amèrica hi ha, no solament crítica, sinó també controvèrsia. "Avui per primer cop en molts anys, hi ha combat en la crítica americana—hi ha orelles mossegades, nassos ensangnantats. Hi ha cops per damunt i per dessota del cinnyell."

Ara bé, hi pot haver quelcom en el seu entusiasme per la contravèrsia; però és completament incompatible amb la seva teoria de la creativa auto-expressió. Si el crític produeix la crítica *només* per a complaure's ell mateix, és completament indiferent que no plagui a algú altre. L'algú altre té un perfecte dret de dir la cosa exactament oposada per complaure's ell, i

restar perfectament satisfet d'ell mateix. Però no poden controvertir perquè no poden comparar. No poden comparar perquè no hi ha un comú standard de comparació. Ni jo ni ningú més no pot tenir una controvèrsia sobre literatura amb Mr. Mencken, perquè no hi ha manera de criticar la crítica, excepte demanant si el crític està satisfet. I aquí s'acaba el debat, al seu començament, perquè ningú no pot dubtar que Mr. Mencken està satisfet.

Però per no fer Mr. Mencken una víctima de l'*argumentum ad hominem*, jo faré l'experiment en un cos més vil i m'oferiré jo mateix a la dissecció. Jo gosaria dir que bona part de la crítica que jo escric és moguda per un esperit auto-expressió; i, certament, és força veritat que hi ha satisfacció en l'auto-expressió. Jo puc pendre quelcom sobre el qual tinc sentiments definits—com per exemple la filosofia de Mr. Dreiser, que ha estat esmentada més d'una vegada en aquest debat del *Forum*. Jo puc aconseguir pel meu propi ego interior els agradables sentiments d'escriure com segueix:

“Ell descriu un món que sembla ésser la trista i descolorida il·lusió d'una indigestió, no prou brillant per ésser anomenat un pesombre; olent, però no amb cap mica de força; fent fortor del gas esbravat d'ignorants experiments químics fets per escolars bruts i reservats—la mena de nois que torturen gats pels recons; sense espinada i sense esperit com un cuc allomat; fastigosament lent i treballós com un inacabable llimac; desesperat però no amb dignitat; blasfemant, però no amb coratge; sense enginy, sense voluntat, sense rialles o elevació dels cors; massa vell per morir; massa sord per deixar de parlar; massa orb per aturar-se; massa estúpid per a tornar a començar; massa mort per a ésser mort; i incapaç fins de condemnar-se, posat que amb totes les seves llargues centúries no ha arribat a l'edat de la raó.”

Això és el que jo sento respecte d'ella; i això certament em dona el plaer d'alleujar els meus sentiments. Ja m'ho he tret de dintre. He aconseguit una catarsis. He post un ou. He produït una crítica que satisfà totes les definicions del crític que fa Mr. Mencken. He perfomat una funció. Em trobo millor, gràcies.

Però, quina influència es pot esperar que tinguin els meus sentiments sobre Mr. Dreiser, o sobre ningú que no admeti els meus estàndards de la veritat, jo no ho veig pas. Díficilment es pot esperar que Mr. Dreiser digui que la seva química és un curanderisme, com jo ho trobo—un

curanderisme sense la vivacitat que raonablement podem esperar dels curanders. Ell no troba el fatalisme baix i servil, com jo; ell no troba el lliure albir la veritat més alta sobre la humanitat, com jo. Ell no creu que la desesperació és en si mateixa un pecat, i potser el pitjor dels pecats, com fan els catòlics. Ell no troba la blasfèmia la mena més mesquina i beneïda d'orgull, com fan fins els pagans. Ell, naturalment, no troba la seva pròpia pintura de la vida, una pintura falsa que s'assembla a la vida real gairebé tant com un desert de linoleum s'assemblaria a la terra de totes les flors vivents, com faig jo. Ell probablement confessaria que era lúgubre, però trobaria correcte que fos lúgubre. Probablement confessaria que era desesperada, però no veuria cap mal en ésser desesperada. Allò que jo presento com a acusacions, ell probablement ho acceptaria com a compliments.

Sota aquestes circumstàncies, jo no veig pas com jo, o ningú que tingui les meves opinions, podria tenir una *controvèrsia* amb Mr. Dreiser. No sembla haver-hi cap manera en què jo pugui demostrar-li que s'equivoca, perquè ell no acceptarà el meu concepte del que és equivocat. No sembla haver-hi cap manera en què jo pugui demostrar-li que està en el cert, perquè jo no comparteixo les seves idees del que és cert. Podríem, és clar, trobar-nos al carrer i aporrinar-nos, i encara que crec que tots dos som feixucs, jo no dubto que ell és el més formidable. La mateixa possibilitat que nosaltres siguem reduïts a aquesta forma d'explicació inarticulada pot fer un xic de claror sobre la remarcable descripció que fa Mr. Mencken de la nova vida literària d'Amèrica: "Hi ha orelles mossegades", diu; i aquesta curiosa forma d'intercanvi cultural podria ésser realment l'única solució, quan les orelles ja no siguin òrgans de l'oïda i no hi hagi òrgans excepte òrgans de l'auto-expressió. El que té orelles per sentir i no sent, també se les pot veure arrencades. Aquesta sordera sembla inevitable en el crític creatiu, que és tan indiferent com una gallina a tots els sons excepte el seu propi escataïnar damunt del seu propi ou. Almenys les gallines no es critiquen els ous l'una a l'altra, o s'apedreguen amb ous, a manera de controvèrsia política. Nosaltres només podem dir que el novel·lista en qüestió ha post un ou magníficament gran i sòlid—quelcom en la natura d'un ou d'estruc; i després d'això, no hi ha res que privi l'estruc d'amagar el seu cap a la sorra, aconseguint-hi pel seu propi ego interior l'agradable sensació d'una funció performada. Però nosaltres no podem discutir amb ell sobre si l'ou és un ou dolent, o si té parts que són excel·lents.

En tots aquests casos, per tant, a causa de l'absència d'un standard de valors essencials, les més ordinàries funcions realment no poden ésser performades. No solament no poden ésser performades amb un "agradable sentiment" o amb una catarsis, sinó que a la llarga no poden ésser performades de cap manera. Nosaltres no podem denunciar el viatjant del Servei com un estafador, perquè no tenim un acord cert que sigui vergonyós d'ésser un estafador. Una petita manipulació d'algunes de les teories individualistes de Mr. Mencken sobre la mentalitat com a superior a la moralitat, ens podrien presentar l'estafador com un superhome. No podem argumentar en pro o contra el mer ideal del Servei, perquè ni una banda ni l'altra han considerat què havia d'ésser servit o com nosaltres haviem d'arribar a les regles encertades per servir-ho. Conseqüentment, en la pràctica pot resultar que l'Estat del Servei és merament l'Estat Servil. I, finalment, no podem realment argumentar sobre això o sobre cap altra cosa, perquè no hi ha regles del joc de la discussió. No hi ha res per a demostrar qui s'ha guanyat un punt o qui no. No hi pot haver "lluïta en la crítica americana"; els professors no "poden ésser" obligats a fer "alguna defensa". Això requeriria que demandants i demandats compareixessin davant d'algun tribunal i prestessin declaració segons uns tests determinats de veritat. Hi pot haver una pertorbació, però no hi pot haver discussió.

En mots senzills, les funcions normals de l'home-esforç, protesta, judici, persuasió i prova—es troben de fet entrebancades i desballestades per aquestes negacions de l'escèptic, fins quant l'escèptic sembla a primera vista negar només alguna visió distant o alguna història miraculosa. Hom troba que cada funció de fet es refereix a algun fi, a algun text, a alguna manera de distingir entre l'ús i el mal ús, que l'escèptic destrueix tan completament com podria destruir algun mite o superstició. Si la funció només és performada per la satisfacció del performant, com en la paràbola del crític i l'ou, esdevé fútil de discutir si aquest és un ou covarot. Esdevé fútil de considerar si els ous proveeixen de pollets o proveeixen d'esmorzas. Però fins per estar certs de la nostra sanitat en aplicar els tests, nosaltres en realitat hem de tornar endarrera a algun problema aborigen com el del vell enigma de la prioritat de l'ou o la gallina; nosaltres en realitat, com les grans religions, hem de començar *ab ovo*. Si aquelles sanitats primordials poden ésser pertorbades, tot el conjunt de la vida pràctica pot ésser pertorbat amb elles. Els homes poden ésser glaçats pel fatalisme o embogits per l'anarquisme, o menats a la mort pel pessimisme; perquè els homes no ani-

ran indefinidament obrant segons el que ells saben que és una faula. I és en aquest sentit orgànic i gairebé muscular que la religió és realment l'ajuda de l'home—en el sentit que sense ella es troba essencialment desvalgut, gairebé immòbil.

Mr. Mencken i Mr. Sinclair Lewis i els altres crítics del moviment del *Mercuri*, són tan fogosos i sincers, ataquen tan vigorosament moltes coses que haurien d'ésser atacades, desemmascaren tan brillantment moltes coses que realment són impostures, que en discutir amb ells un home sentirà tots els impulsos de posar les cartes damunt la taula. Seria una afectació i gairebé una hipocresia en mi, d'ignorar en aquest lloc, el fet que jo crec en una especial solució espiritual d'aquest problema, una especial autoritat espiritual per damunt d'aquest caos. Tampoc, certament, és aquesta una idea completament absent d'altres esperits a més del meu. La filosofia Catòlica és esmentada en termes de respecte i fins d'una mena d'esperança pel Professor Babbitt i Mr. T. S. Eliot. Jo no vull interpretar malament les seves cortesies ni cerco d'atreure'ls un pas més enllà del que ells desitgin anar. Però, de fet, per una sèrie de passos perfectament lògics, Mr. Eliot dugué el Professor Babbitt tan a prop de les mateixes portes de l'Església Catòlica, que a l'últim jo em sentia tot nerviós de por que ells donessin un altre pas sense voler i caiguessin dintre per accident.

Jo tinc una raó particular per esmenar aquesta cosa en conclusió, una raó que és relaciona directament a aquest curiós efecte de l'escepticisme en afeblir les funcions normals de l'ésser humà. En un dels més brillants i entretinguts del recents llibres de Mr. Sinclair Lewis, hi ha un passatge que jo cito de memòria, però em penso que més o menys correctament. Ell diu que la Fe Catòlica difereix del Puritanisme corrent en què no demana a un home que renunciï el seu sentit de la bellesa de l'humor, o els seus agradables vicis (per la qual cosa ell vol significar el fumar i el beure, que no són pas vicis), però que demana a un home que renunciï la seva vida i ànima, el seu enteniment, el seu cos, la seva raó i tota la resta. Jo demano al lector de considerar, tan quietament i imparcialment com li sigui possible, l'afirmació així feta, i posar-la costat per costat d'aquells altres fets sobre la gradual fossilització de la funció humana pels dubtes fonamentals dels nostres dies.

Seria molt més ver dir que la Fe torna a un home el seu cos i la seva ànima i la seva raó i la seva voluntat i la seva mateixa vida. Seria molt més ver dir que l'home que l'ha rebuda rep totes les velles funcions humanes

que totes les altres filosofies estan ja treient-li. Seria molt més a prop de la realitat dir que ell sol tindrà llibertat, que ell sol tindrà voluntat, perquè ell sol creurà en el lliure albir; que ell sol tindrà raó—posat que el dubte essencial nega la raó al mateix temps que l'autoritat; que ell sol obrarà veritablement, perquè l'acció és performada per un fi. És, almenys, una visió menys improbable que tota aquesta empedernida i impotent desesperació de la intelligència el deixarà a l'últim l'únic ciutadà que caminarà i parlarà en una ciutat de paralítics.

G. K. CHESTERTON

(Trad. P. R.)

NOTA.—Aquest treball de G. K. Chesterton, és un dels seus treballs polèmics més recent. Ha estat publicat a la revista de controvèrsia "Forum" de Nova-York i ha tingut una aollida d'interès sensacional. Els elements del "New Mercury", qui hi són alludits, són molt coneguts en el món de les lletres i de les arts anglo-saxò; un d'ells, sobretot Mencken, codirectiu de l'última revista citada, és un panfletaire molt agut, un escriptor d'alta suggestió.—
L. N. R.

NOTES XINESES

L'HEM sorprès en la seva cambra de l'hotel amb un amic. Ell tenia la paraula en xinès. Quan hem entrat, el to encara era pla, però heus aquí que, quasi sense preparació, ha començat a destriar-se, a accidentar-se i fer-se cantador. La veu es multiplicava, des de la caixa del pit al paladar, en competència de registres que no hi sabíem; adés greu, adés atiplada, s'aprimava estrident com l'esgarip histèric o s'allargassava tremolant, talment un belar inflat de plors o el plany d'una ànima fredolica. Cada monosíllab—i es pot dir que en xinès no hi ha sinó monosíllabs—prenia un to, un timbre i una llargada particulars. Chou You es feia vibrar a voluntat una corda de violoncel a la gargamella i tenia una llengua de metall. Els seus mots curts ara xisclaven, ara roncaven, tan aviat emparentant amb el gong com amb la campaneta; uns explotaven com un cop sec de platerets, però altres es dilataven en un zumzeig d'instrument de corda, i hauríeu dit que cada monosíllab, manyac o fereït, es tenyia d'un color diferent.

Què ha succeït! L'ha provocat algú? S'ha declarat una guerra? Està enamorat?

No. Té un llibre obert, de fulls d'un paper groguenc on els caràcters s'agrupen en columnes paral·leles llegidores de dalt a baix i de dreta a esquerra. Recita, d'un poema, condensació de l'ànima del seu país, un dels trossos més patètics: Nit de lluna i soledat. Una noia xopa de les rosades d'amor, fugitiva. I, en tots els buits d'inconegut, possibles hostilitats huma-

nes i elementals sotjant la noia interessant que s'esmuny paisatge enllà tocat de lluna...

Sortíem de la cambra i la veu encara anava brotant a esclats com una orquestra vària, però en la qual cada instrument sonés alternativament tot sol.

Un dels companys (es necessita un gran tacte espiritual per a rebre dignament la sorpresa) ha desbotat en aquesta comparació: Una munió de gats de veus diferents, que els anessin estirant la cua a l'un més estona a l'altre menys.

Jo hi veig alguna cosa més. Imagineu-lo un idioma on cada paraula només té una síl·laba. Per a contrarestar aquesta arquitectura monòtona, d'obelisc, com ho faríeu sinó treient virtuts de pobresa: forçant el vostre òrgan vocal a timbres, colors i graons de vibració distints, fent uns d'aquests monosíl·labs explosius i allargant el ressò de tals altres, entendrint d'uns i fent ferrenys d'altres, i procurant endolar el concepte trist i encomanar estridència vermella al passional, a mida de la situació, el sentiment i el personatge?

Sí. Allò que fa el geni oral xinès en la recitació i el drama, i segurament en els casos que l'home es transporta a la rapsòdia o al drama, és justament la revenja expressiva contra l'estructura curta dels mots. (Curat dat que toca igualment a la música: un sistema musical que no és el nostre.) El xinès se'n revenja com dèiem. I amb la importància que dóna als accents i a les aspiracions... Però potser se'n revenja encara més amb les sorprenents aptituds gràfiques: en l'escriptura, en les prodigioses possibilitats simbòliques i ideològiques dels seus signes, que obren a l'occidental un món nou que per ell sol ja ens faria enamorar de l'Orient.

JOSEP LLEONART

REFLEXIONS

SOBRE EL SENTIMENTALISME *

PODRÍEM definir el sentimentalisme—si és que el sentimentalisme pot definir-se—dient que és aquell estat de subconsciència que acosta o allunya de les persones, dels fets, etc., sense que puguem moltes vegades precisar els motius de la nostra actitud.

Sovint, però, sobretot en literatura, hom anomena sentimental al personatge que obra, justament, per un fi lloable, sense preocupar-se de complicacions ni dels resultats ulteriors a què poden portar-lo els seus actes. El sentimental de les obres literàries gairebé sempre és el que es mou empès per un sentiment de justícia.

La influència de la literatura damunt del cos social ha arribat a dominar de tal manera, que en la vida corrent s'entén per sentimental—a semblança del sentimental literari—aquell home senzill, de poques complicacions intel·lectuals, que s'enterneix davant del goig i s'aixeca contra les injustícies; propens adés per motius puerils a un exagerat optimisme, i adés amargat per qüestions de poca importància abandonar-se a un pessimisme il·limitat. És l'home que oscil·la constantment seguint els impulsos del seu cor, sense que el cervell entri en les seves decisions.

I bé, aquesta general interpretació del sentimental—i del sentimentalisme com una tendència al bé és arbitrària. Pot donar-se i es dóna sovint el cas d'un sentimental que obra, inconscientment també, amb desig de maldat i de perjudicar. I ningú pot negar que existeix al costat d'un sentimentalista propens a obrar amb bons fins, al que ho està a fer-ho animat d'una idea de maldat. I no hi ha pas com alguns volen suposar, el bon sentimental i el sentimental dolent. Existeix simplement un sentimental. L'origen

* Aquestes notes sobre el sentimentalisme no són pas judicis definitius. Espero uns anys més tard, refondre-les en un llibre que projecto, on es parlarà amb tota amplitud del sentimentalisme i els seus efectes. Per a portar a terme aquest projecte necessito un bon xic més d'experiència i de documentació. Les idees generals que sostinc en aquest assaig seran, però, amb tota seguretat, les que informaran l'obra futura.

és idèntic. Que l'individu sentimental es decanti cap a l'una o cap a l'altra banda, que procuri d'ajudar o causar perjudici als altres individus, aquesta és ja una altra qüestió. Si el sentiment no és altra cosa que un instint i com a tal irresponsable, caldrà escatir, en la inclinació que prengui, les causes exteriors del qual—i també d'herència—han influït en la tendència en què es manifesti. Col·locat el sentimentalisme en aquest terreny, conclourem que el sentiment en si és una força orba i inconscient que degut a una sèrie de circumstàncies externes—ambient, educació, etc.—i la peculiar manera d'ésser de l'individu, tant pot decantar-se per al bé com per al mal. La força del sentiment que no sigui controlada pel cervell, l'ambient serà generalment qui li marcarà una direcció. En el fons, sigui el que es vulgui el camí que prengui, serà una força purament negativa.

L'home és cor i intel·ligència, sentiment i raó. A qual dels dos elements té d'atorgar-se el predomini? Des del nostre punt de vista, la resposta no és dubtosa. Si el cervell és creació i ordre intel·ligent i el cor és només força, el predomini té d'ésser sempre de la intel·ligència, per ordenar i servir-se de la força que, abandonada a si mateixa, sols pot donar, a la fi, resultats negatius.

* * *

El sentiment i els sentimentals no van necessàriament units a la justícia. Fins i tot pot afirmar-se que els grans sentimentals—a vegades a desgrat d'ells—han estat els homes més funestos que han existit ¹. El deure de la justícia que molts anomenen sentiment de justícia, no és un atribut essencial dels sentimentals. Doctrines justicières com el socialisme, no les informen pas, en el fons, el sentiment, sinó el deure. Neron fou un gran sentimental sense el deure de la justícia i per això fou un monstre. Senti-

¹ No podem separar d'aquest grup el formidable intel·ligent sentimental, el ginebrí Jean-Jacques Rousseau que tant de bé i de mal féu alhora. El sentimentalisme de Rousseau empastifa la seva obra literària i pedagògica de sensibleria. Quan teoritza sobre política el seu sentimentalisme el porta a un sec individualisme que culmina en els que s'inspiraren en ell en la tirania de la França republicana assentada sobre l'esclavatge de les masses. L'admiració de la naturalesa l'isola dels homes. Quan viu en societat el seu sentimentalisme llunàtic i un xic a la manera panglossiana el porten a situacions ridícules davant de la gent dels salons per on s'arrossega servilment. Les seves actituds quan reacciona davant el medi social que creu corromput són més rebequeries de noi, que la decisió enèrgica i serena d'un home. La desconeixença dels homes l'inutilitza per a la lluita i els planys contra les seves ingratituds, converteixen a Rousseau en màrtir estèril i declamador. Des de la seva joventut fins a la mort ha estat faltat de caràcter, oscil·lant amb una rapidesa insospitada de la joia a l'amargor. Les seves "Confessions" és el dubte, la sensibleria, la negació de l'audàcia i del valor. Cal reaccionar fortament contra l'herència de Rousseau que tant de mal ha fet.

ment i justícia són, doncs, dos termes que no van pas sempre junts. El primer expressa simplement una força—que si actua sola pot convertir-se en feblesa!—El segon un deure. El sentiment és irresponsable. La justícia és conscient. El sentiment hom té de considerar-lo com una màquina que sempre ha de procurar-se que actui sota la direcció del pensament, ja que aleshores hom pot jutjar a l'individu per les seves accions sense les atenuants d'obrar impulsat, obsecat, pels sentiments. I si considerem la força sentimental irresponsable com ho és la d'una màquina sense governar, no podrem pas entendre, com és costum de confondre, un home sentimental amb un home bo. Moltes de les vegades acostuma a ésser el sentimental un individu indesitjable.

* * *

Un gran anti-sentimental va haver-hi—l'anglès John Stuart Mill—que en la seva “Autobiografia” ens dóna l'exemple d'una intensa vida de pensador que prenia la vida com una especulació mental, com un problema a resoldre, com una màquina que no funciona bé i la sotmet a un sever examen i analitza les seves principals manifestacions—morals, polítiques, econòmiques. I el seu temperament sàviament educat amb la tenacitat del seu James Mill, triomfa fins i tot de l'amor a la dona que l'intellectualitza i el considera merament com un factor valuós en la realització de les seves tasques i la creixent i mesurada evolució de les seves idees ². Per això, la dona, aquesta força extraordinària que en alguns moments de la vida de l'home es converteix en una forta preocupació que moltes vegades arriba a absorbir totes les seves preocupacions, no és un problema per John Stuart Mill ³. Sense alterar en el més mínim la seva vida de pensador, espera sense impaciència vint anys per a satisfer el seu amor. Durant diversos anys de la seva joventut, fou—segons pròpia confessió—“una simple màquina de raonar”. El sentimentalisme no li feia cap falta per a treballar en cerca de la veritat i en profit dels homes. Era en aquest punt fidel seguidor de les teories del seu pare, del qual ens diu “que menyspreava el sentiment”. I afe-

² Sempre que Mill parla de la seva muller ho fa en qualitat de col·laboradora o inspiradora de les seves tasques intel·lectuals.

³ Esclasans ha fet sobre la dona manifestacions paral·leles: “La dona no és cap problema per a mi. No és res més, que un mer accident sexual. No he festejat ni m'he enamorat mai. No sé què deu ésser això que la gent en diu “amor sentimental”. No hi entenc res.” (*La Publicitat*, 23-12-1925.)

PL. IX - CARME CORTES : L'ARCA

geix: "No perquè ell fos fred de cor o insensible, puix que crec té en realitat les qualitats contràries, sinó perquè pensava que el sentiment podia abandonar-se a si mateix" ⁴. Aquesta preciosa confessió ⁵ ve a dir-nos que tant el pare com el fill, sentimentals potser en el fons, procuraven d'ofegar l'exteriorització dels sentiments per a poder-los controlar millor, de portes endins, segons la raó. De les idees directrius de la joventut de John Stuart Mill, "el sentiment ⁶ de més força que jo posseïa—escriu en l'"Autobiografia"—era l'anhel del que jo creia el bé de la Humanitat". L'experiència de l'eminent pensador anglès té de fer-nos reflexionar molt sobre la no conveniència de la preponderància del sentiment quan hom vulgui treballar en profit dels altres homes. La intel·ligència ha d'ésser el guia màxim.

* * *

És de costum confondre l'home sentimental amb l'individu propens a emocionar-se. Hom pot ésser un gran sentimental en el seu interior, incapaç de deixar traslluir les seves emocions. Sovint hi ha qui s'emociona o per reacció o per epidermisme, i, en el fons, el sentiment és absent de l'emoció.

Hi ha, encara, l'intelligent que s'emociona per un motiu de bellesa o per un acte humà, sense ésser essencialment donat al sentimentalisme ⁷; però en aquest cas l'emoció que hom sent davant d'una obra d'art, on sovint aquesta és embellida i intel·lectualitzada i la primera admiració sentimental queda convertida en admiració intelligent i acaba essent absent el sentiment de l'emoció. En definitiva, al llarg dels segles, és sempre en les obres d'art, el pensament, la intel·ligència, la cultura, que en donen el judici definitiu.

⁴ És curiós de constatar com James Mill ofegava el sentimentalisme per creure'l perjudicial i es refiava sols de la raó per a treballar en profit dels homes.

⁵ El mateix que passava al pensador anglès, crec que deu haver passat al nostre Pi Margall i al rus Lenin que, roents per dins, la seva actuació aparentment freda—plena de bon sentit i de lògica—ha donat motiu a gent superficial de titllar-los d'homes de glaç, amb un sentit despectiu.

⁶ Cal fer notar que John Stuart Mill, escriu sentimental, no pas en el sentit corrent de feblesa emocional, sinó en el de convicció intel·lectual que li imposava el deure de treballar pel bé dels homes.

⁷ Aquell formidable revolucionari i home d'Estat que és conegut per Lenin i del qual ha estat dit amb gran injustesa: "Si és que tingué cor aquell gran anti-sentimental" (Escasans: "Novíssims articles inèdits"), s'emocionava amb una barreja d'amor i pietat davant dels infants.

* * *

Cal també que diferenciem curosament el sentiment de la pietat. La pietat que pot sentir-se de diverses formes, obeint a vegades a criteris i impulsos contradictoris, no sempre ve del cor. Així com el sentiment és, en molts, una qualitat que porta inherent en ell i que, si sovint acompanya al sentiment, pot ésser igualment sentida com un deure de justícia. La pietat, tant pot venir del cor (sentiment) com pot venir del cervell (intelligència) ⁸. I si feu un anàlisi de cada una de les dues formes amb què la pietat pot manifestar-se, preferiren segurament aquella que obra serenament, equànimement, científicament, a través de la intelligència, d'una manera raonada i justa.

La pietat—impuls natural, cor—necessita un control. Aquest no li pot donar el sentiment que no es fre ni límit. És un altre impuls que es convenient de posar-li murs de conducció i de contenció. Si la pietat s'ajunta al torrent impetuós del sentiment sense un guiatge, l'aplec d'aquestes dues forces orbes per un mateix camí no faran altra cosa que agravar o accentuar les accions que farien aïllades, cada una de les dues forces. Dues forces sumades sense cap direcció intelligent no són garantia d'ésser factors per a cap obra eficaç i justa. Necessiten cada una, i més quan actuen alhora, una direcció superior que les mení cap al fi proposat, abrivant-les o contenint-les. La pietat—per bé que en menor escala que el sentiment i sempre en un sentit afirmatiu—és també propensa a abandonar-se al seu compte i ésser la seva intervenció perjudicial. Diem que la pietat al costat del sentiment solament obrarà en sentit afirmatiu, volent indicar que actuarà solament impulsada pel bé, encara que resultin contraris els resultats de la seva acció. L'impuls inicial però, sempre serà en bon fi. El sentimental en canvi, pot tenir i té sovint la seva força inicial encarnada en el mal i en la injustícia.

* * *

Quina raó existeix per ésser confós el sentimental amb l'individu aficionat a les Belles Arts, especialment a la música i a la poesia? És aquesta una pregunta per a nosaltres difícil de contestar. Amb tot, és impossible

⁸ Spinoza, l'íntegre pensador holandès va escriure: "La compassió és de si dolenta i inútil a l'home que no té la raó per guia."

de negar que aquesta confusió es dóna amb freqüència. L'home intel·ligent no és insensible a la bellesa, ni aquesta és sols apreciada pels sentimentals⁹. Pot dir-se més justament que els veritables gustadors de la bellesa es troben entre els intel·ligents anti-sentimentals, que no pas en els irreflexius sentimentals.

John Stuart Mill, que sabé reaccionar saludablement del sentimentalisme en nom de la raó i de l'intel·lecte, posseïa, com també el seu pare, una formidable cultura poètica.

També creiem que si Ricard Wagner s'hagués abandonat al sentimentalisme, no hauria arribat a produir les seves grandioses i intel·ligents creacions.

El mateix Carles Marx, l'economista famós, fundador del Socialisme científic, no era pas indiferent a les belles arts. Havia estudiat amb atenció literatura i història de l'art i arribà a escriure tres llibres de poesies (Max Beer: "Carles Marx: la seva vida i la seva obra"). Anys més tard, quan vivia exilat a Londres, devia encara cultivar les lectures poètiques, com sembla demostrar-ho el fet de posar dos versos del Dant al final del prefaci del seu llibre: "Crítica de la Economia Política".

Aquests exemples demostren que no és necessari d'ésser sentimentalista per ésser sensible a les manifestacions artístiques. I es troben sovint sentimentals als quals no interessen gens la poesia ni cap altra de les manifestacions de les Belles Arts.

⁹ Lenin, home de fons roent i apassionat, però cobert de lògica (el sentimentalisme és il·lògic) i que exercia sobre les seves facultats un domini absolut, fins en els moments més transcendents de la seva vida agitada de desterrat i condemnat, conservà el domini de si mateix sense que mai es deixés arrossegar per febleses sentimentals i era, tanmateix, un enamorat de la literatura de Tolstoi i de la música de Beethoven. Gorki, el formidable novel·lista rus, escriu sobre aquest punt: "Un vespre a Moscou, a casa de E. P. Perécova, Lenin, tot escoltant Isaïas Dobrowein que executava les Sonates de Beethoven, digué:

—No conec res de més bell que l'*Appassionata*, no em cansaria mai de sentir-la. Música sorprenent, sobrehumana. Jo em dic sempre amb orgull potser ingenu, pueril: "Heus aquí, doncs, quines meravelles poden crear els homes!"

I mig cloent els ulls afegí amb un somris malencònic:

—Però jo no en puc sentir massa sovint de música, em damna els nervis, em vénen ganes de dir nicieses i d'acaronar els homes que, vivint en un infern infecte, poden crear tanta beutat. I, tanmateix, avui, un home no pot acaronar ningú: us devorarien la mà; cal picar sobre els caps, colpejar sense pietat, baldament, en ideal, siguem adversaris de tota violència. Um... um... quin ofici infernalment més difícil.

L'ofici dels conductors honorats de pobles és d'una dificultat inhumana. Un cap que fins a cert punt no sigui un tirà és impossible."

* * *

Del sentiment a la sensibleria, tan sols hi ha un pas, si aquell no és controlat i regit per la intelligència. Dues maneres diferents i a vegades oposades, poden donar-se de la sensibleria—forma degradada del sentimentalisme—. L'una es manifesta en sorollosa i grollera exteriorització. Sentimentalisme en superfície expressat en forma cridanera. L'altre variant és aquella que posa una engruna d'intelligència al servei d'un sentimentalisme que l'exterioritza veladament, amb un xic de "pose". En aquesta segona divisió s'hi troben emmarcats potser, els més acèrrims defensors de paraula de l'anti-sentimentalisme. Així com en els primers la seva manca d'intelligència-control ha fet que els seus instints primaris no controlats es desbordessin dels seus límits naturals, i han caigut sense adonar-se'n a la sensibleria, en els segons, una limitada intelligència els ha fet cridar contra el sentiment—natural manifestació de l'home—i en lloc de controlar-lo i dirigir-lo perquè la seva força d'expansió doni fruits profitosos, l'han volgut aristocratitzar sota una minsa capa d'intelligència i han posat aquesta al servei del sentiment quan, en bona lògica tenia d'ésser el sentiment—instint a la fi—que tenia de supeditar-se a la raó de l'intel·lecte.

* * *

El sentimentalisme va sovint acompanyat de tristesa. Aquest funest aparellament, en l'ordre literari sobretot, ha produït un mal enorme. Partint de Rousseau, tota una escola—el Romanticisme—que ha volgut injustament posar-se a l'ombra del Renaixement ¹⁰ ha empestat el mercat literari de produccions decadents: Bernardí de Saint-Pierre, que féu plorar una generació amb les sensibleries dels criollos Pau i Virgínia; el prussià Hoffmann, contista del terror; Chateaubriand, el reaccionari, qualificada la seva obra d'homicida, autor de "René" i "Atala", empalagoses i demoralitzants; Vigni, amarg, trist, pessimiste; Nordier, visionari malencò-

¹⁰ El Renaixement obrí amples horitzons a l'intel·lecte. Fou, potser—cal no oblidar que el Renaixement infantà la Reforma—més que un eixamplament d'horitzons estètics, l'obriment de noves vies morals i econòmiques. En cert aspecte un retorn, per reacció al feudalisme econòmic, moral i artístic, a l'alegria pagana i a la naturalesa, idealitzades sovint, per les idees cristianes.

nic i llòbreg; l'italià Fòscolo, propens a morboses exaltacions, autor de "Les últimes lletres de Jacob Ortis", còpia servil del "Werther", el pitjor llibre de Goethe; Leopardi, el líric italià de més força del seu temps, pessimista que vessà en les seves obres el dolor físic del seu viure malaltís i turmentat; Lamartine, representant, potser, del moment més alt de la tristesa del Romanticisme, autor de "Rafael" i "Graziella", els quals personatges malaltissos, gemegaires i llunàtics, inspirats en el dolor i el sofriment, es fan de seguida empalagosos.

Després d'ells els parnassians continuen amb algunes variants i donant-hi un sentit filosòfic, aquesta escola lamentable: Gautier, Lecomte de Lisle, etc.

Baudelaire, recull l'herència malsana del Romanticisme i escriu pàgines inoblidables sobre la mort i les corrupcions i acaba boig en una casa de salut de París.

En Filosofia, barreja de sentimentalisme decadent i corrosiu, dos noms, tots dos almenys, sobresurten: Schopenhauer i Nietzsche; el primer, profeta del pessimisme contemporani, veu el món amb terrorífiques visions d'al·lucinat; sobre la vida, escriví frases d'aquesta desesperació: "L'existència humana, oscilla com un pèndol entre el dolor i l'avorriment"; per ell la vida és dolor. Igualment l'amor: tracta a la dona amb menyspreu.

Nietzsche, l'immoral, el reaccionari Nietzsche—pesi a molts apologistes de l'escola anarquista—ha fet també un mal enorme. Malgrat que amb la seva odiosa doctrina del "superhome"¹¹. Nietzsche vol negar tota classe de sentiments i vol que l'home obri per a ell mateix, tancant-se en un odiós egolatrisme, tot ajut als altres homes, en el fons, però, Nietzsche no és pas la negació dels sentiments, sinó la desviació pels camins del mal. No estigué pas "més enllà del bé i del mal", sinó sempre—com a pensador, com a moralista—enfangat en la maldat, vomitant bilis i follies.

El segle XIX dels sentimentalistes ho fou també dels suïcides.

Tots aquests autors sentimentals desviats, bé mereixen que se'ls hi posi al seu entorn un cordó sanitari. Per bé que la seva lectura no influirà a l'home equilibrat, en canvi, al posar-se en contacte amb una joventut no preparada, pot portar els màxims perjudicis. En aquest últim aspecte—el mal que poden fer certes lectures en joventuts no preparades i fortes—és

¹¹ A Catalunya no hi estaria de més, un assaig aprofundit—jo no sé pas que existeixi—sobre la influència de Nietzsche en el nostre Didac Ruiz, creador de l'ultravertebrat".

que cal que no es recomani amb massa insistència, l'obra esgarrifosa de Proust, Gide i Barbusse...

* * *

Cal que parlem per separat de Goethe. Goethe, el sereníssim, un moment deixa de pensar amb el cervell, suplint-lo pel cor. El canvi és resolt en pura pèrdua. La novella sentimental Werther és l'obra més fluixa i decadent de la seva producció i en evident inferioritat amb la resta de les seves creacions.

Pineau afirma que la importància del Werther és, entre altres coses, "perquè posa el cor per damunt de tot" ¹². Exacte. És en l'època florent del Romanticisme que Goethe amb l'obra comentada pot posar-se com l'iniciador a Alemanya de l'escola que presidí a França el seu contemporani Rousseau. Però avui, entre l'enorme i variada producció goetheniana, Werther, si bé representa una valor d'època—època corrosiva i dissolvent ¹³—és l'obra més negativa i podríem dir més anti-goetheniana. Werther, és la negació de la clàssica serenitat que havien llegat al pensador alemany—justament anomenat l'últim dels grans clàssics—el contacte amb les obres dels autors del gran període hel·lènic.

Un alegre i sa sensualisme, una punta potser d'excepcionisme, una bona dosi d'equilibri i de bon gust—Rabelais? Anatole France? Molière?—pot ésser la saludable contrapartida de la tristesa sentimental literària i filosòfica.

* * *

En l'escala jeràrquica de les creacions en els diversos ordres, quin rol hi juga el sentiment? Al nostre entendre, sols ha de valorar-se com a obra positiva, quan la força del sentiment ha estat dirigida pel pensament en compliment del deure. Altrament, el sentiment posat en acció o sentimentalisme és, en termes generals, un valor negatiu. Sense la intelligència, no poden acomplir-se grans obres ¹⁴.

¹² Léon Pineau: "L'évolution du roman en Allemagne, au XIX siècle."

¹³ L'exemple de Werther causà un terrible contagi de suïcidis en dues generacions, fins al punt que el mateix Goethe en la seva obra "La mania del sentiment", combaté els mals ocasionats pel seu llibre.

¹⁴ "No és possible omplir amb "focs de Sant Telm"—escrivia Angel Ganivet—l'espai que ha d'ocupar el pensament". "Epistolario".

Un religiós català—el filòsof Jaume Balmes—va escriure amb una gran justesa: “Per a fer les coses grans i difícils s’ha de tenir el cap de gel, el cor de foc i la mà de ferro.” Exacte. El pensament de Balmes és tota una teoria: “un cor de foc”, motor de l’home, impulsador trepidant d’activitats controlades per “un cap de gel”; escalonament de jerarquies: cor= força; cervell=control-direcció. I en terme igual al cor, la “mà de ferro” recollint-ne les energies controlades i dirigides pel cervell, executant matemàticament i inexorablement el camí traçat cap a la fita assenyalada. En aquest ordre Cronwell en una època i Robespierre en una altra són seguidors del pensament balmesià. En els nostres temps Lenin i el doctor Sun Yat Sen han estat també seguidors d’aquest concepte. Lenin per a dur a terme el seu gran projecte no el destorben els sentimentalismes ¹⁵. I fruit d’aquesta concepció, l’insurgència catastròfica de les multituds esclavitzades per la Rússia tsarista, va ordenant-se i disciplinant-se per aixecar la nova Rússia Soviètica. Un gran foc intern dóna vida al partit que avui dirigeix la U. R. S. S. I el sever control de les idees dels teoritzadors marxistes—intelligència—plana damunt del foc intern del partit que, seguidor sense conèixer-lo del concepte balmesià, serva curosament el predomini de la intelligència, controlant i dirigint l’entusiasme de les masses apassionades ¹⁶ per arribar serenament al fi proposat. Ja que la injustícia dels temps tsaristes amb l’aclaparament de les masses camperoles russes porta un segell sentimental inesborrable. Pere M. Bordoy-Torrents en el seu llibre: “Els pobles de l’Orient. Problemes de política internacional”, després d’assenyalar amb encert les causes econòmiques que eren el factor principal del seu confús caotisme en tots els ordres, escriu referint-se als russos d’“ànima indefinidament esmaperduda i lassa”, que el no haver “pogut rebre el contrast, la profitosa topada de la lluita social actuadora; allunyats uns pobles dels altres, ja de sí petits, reduït l’esperit de propietat al mínim de la casa-llar, per tal com les terres de conreu han vingut essent repartides adés a uns, adés a altres, segons el variable nombre

¹⁵ “Perquè res repugnava tant a Lenin com la més lleugera sospita de sentimentalisme i feblesa psicològica.”

“El seu sentiment de la realitat, el seu interès instintiu per l’ésser humà que viu i treballa no solament no havia disminuït, sinó que al contrari, s’ha enrobustit amb la tasca teòrica i en la imaginació nocturna.”

“Perquè la naturalesa havia produït una obra mestra en reunir en un sol home la personificació de pensament revolucionari i l’energia inflexible de la classe proletària” (Trotski: “Lenin”).

¹⁶ “Per això, aquells qui escriuen excitats per la passió cauen en el sentimentalisme i en l’inflament.” - Ganivet: “Epistolario”.

d'individus de cada municipi; negades fins les més elementals iniciatives com l'escollir, per exemple, el moment de segar i de batre, i sense moviment industrial i mercantil d'importància a bastament vivificador, car fins els ferrocarrils van en gran part de ciutat important a ciutat important, deixant no poques vegades els vianants en estacions còmicament allunyades dels pobles a què es refereixen, el poble de la "Santa Rússia" s'ha vist llançat a un pregon i indefinit allunyament habitual, en aquella mateixa trista peresa involuntària a què redueixen la *imaginació i el sentiment* quan cansats de treballar cerquen, abans de caure en el desmai, un contrapés a fora."

Afegeix encara: "I és en aquest estat d'*ensopiment o d'isolament sentimental*, que viu l'ànima russa. Per això, sense esperança ni orientació, cerca en els plaers sensibles de la vida o en la inacció el remei de tots els mals: d'aquí ve que, malgrat la seva bonesa innata i el seu esperit dolçament comunicatiu—com ho prova l'hospitalitat—sigui el més fonament fatalista i obri com a tal: cerqui les ocasions de menjar i de beure (sobretot el simptomàtic te) i es vegi voltat de gran pobresa a causa de la seva irregularitat en el treball i de la seva desobediència passiva; ni hagi virior per a pensar en sanitoses evolucions i continuï fent encara una vida completament primitiva. D'aquí ve que les malalties venèries siguin molt esteses entre els pagesos i que allò que alguns creuen ésser sang freda, no sigui més que un aclaparament que fa feresa i sorprèn per altra banda de debò, l'observador que es fixa en la potencialitat comprensiva de l'intel·lecte rus. Dominat per la fluixetat i la feblesa ¹⁷ s'ha pogut anomenar Rússia el poble de la calma eterna i per això el més lleu progrés es fa en aquella terra, no pas d'una faisó constant, progressiva i ordenada, sinó com a glòpades seguides de perllongades intermitències."

He citat aquests dos llargs fragments, perquè demostrin fins a quin punt és perjudicial el factor sentimental en una collectivitat que el porta, com el poble rus, arrapat al moll dels ossos. L'extirpació d'aquest mal social és, en gran part, l'obra dels homes de la Nova Rússia. I és simptomàtic que els grans homes de la Revolució s'han esforçat a combatre aferrissadament el sentimentalisme del poble rus que és un perill amenaçador per a l'edificació del Socialisme. El sentimentalisme dels russos era un fac-

¹⁷ Els mateixos defectes que assenyalava Larra en el caràcter espanyol.

tor important per al sosteniment del tsarisme. El poble rus, necessitava, doncs, un home que, coneixent a fons les seves multituds indolents, apàtiques i sentimentals, sabés aprofitar-se d'aquestes flaqueses per a llançar-lo en un moment propici contra el sistema semifeudal i la degradada cort tsarista que amb l'ajuda de la religió, mantenia i fomentava per fins egoistes la ignorància, l'embrutiment i la peresa d'aquell poble immens faltat de tota direcció enèrgica que el fes moure en sentit progressiu. Aquest home, va ésser Lenin, del qual conta Trotski que no hi havia res que el molestés més que la més lleugera suposició de sentimentalisme. Uns quants moments de la seva vida, demostren a bastament la força de voluntat i la serenor dels seus judicis sempre encaminats a la finalitat que justifica la seva vida atzarosa.

Quan davant l'amenaça de què Petrograd caigués en mans de les tropes alemanyes, va tractar-se de traslladar a Moscou el govern soviètic, una forta oposició n'era contrària. Lenin exclamava: "—Us sembla que podreu salvar la revolució amb aquesta espècie d'estupidesa sentimental?"

Trotski, davant l'avenç dels exèrcits alemanys que feia témer per la vida de la Revolució tot just nascuda, proposà en una proclama el fusellament immediat d'aquell que ajudés l'enemic. El revolucionari socialista d'esquerra Steinberg féu objeccions a aquesta severa amenaça perquè segons ell, destruïa "el sentiment de la proclama" ¹⁸.

—"Al contrari—exclamà Lenin—precisament és aquest el vertader sentiment revolucionari. Creieu tal vegada que podeu triomfar sense el terror revolucionari més sever?"

Aquell era el període en què Lenin, a cada oportunitat, recomanava la necessitat absoluta del terror. Tots els senyals de sentimentalisme, d'abandó o d'indiferència, no l'irritaven pel que eren, sinó perquè revelaven als cabdills de la classe obrera les inaudites dificultats dels problemes que solament podrien resoldre amb mesures d'una energia igualment "inaudites".

Cal reconèixer que els homes principals de la gran revolució de la nostra època tenien un punt fix al que els hi era precís d'arribar a qualsevol preu. Si al fons de la seva aparent fredor que els hi donava la consciència de les doctrines marxistes assenyalant-los el camí a seguir, hi bategava un fort sentiment de justícia social que ells—predicadors implacables de la

¹⁸ Aquesta proclama titulada: "La pàtria socialista perilla" era destinada a aixecar els ànims i excitar als treballadors a la lluita contra els exèrcits imperialistes.

guerra de classe—n'eren els precursors, és perquè el seu cor l'emplenava un sol i poderós sentiment controlat pel cervell. És per això, que la seva força sentimental encarrilada per la Idea, mai va desviar-se ¹⁰. Malgrat les aparents contradiccions i les contramarxes, imposades aquestes per les necessitats circumstancials que l'actuació del moment aconsellava, els camins que han seguit i segueixen els organitzadors de la nova societat russa, tots porten cap al fi que es proposaven.

Lenin, guardà sempre al fons del seu cor turmentat, un sentiment cremant d'amor per als proletaris. Però sabé revestir-se d'una freda cuirassa d'intel·ligència. Amb ella li fou possible d'arribar a la fi que s'havia proposat. Així els contratemps eren rebuts pel fred anàlisi de la seva raó i quan arribaren al cor, al foc del seu crepitant sentiment, i arribaven ja controlats per la intel·ligència i amb la resposta que per reacció havia formulat el seu intel·lecte d'amples horitzons i curull de coneixements. Per això, durant els llargs anys d'exili i quan estigué pres a Sibèria, abrumat de privaments, la fe en l'esdeveniment de la revolució social sempre fou la seva idea fixa i incommovible. No va dubtar mai. Si s'hagués deixat arrossegar pels sentiments possiblement els desenganys i les contrarietats l'haurien portat cap a un dissolvent nihilisme o bé l'haurien retret de les lluites socials. Però el mestratge de Marx, el científic revolucionari que mirava la història a través del dolor de les multituds explotades i de números i operacions aritmètiques i feia derivar totes les accions dels homes del seu estat econòmic, el servà en una freda serenitat que féu possible el seu esguard objectiu damunt l'evolució de les masses, per a conduir-les en el moment just, pels únics camins possibles que podia triomfar la seva grandiosa obra. Gorki en la petita biografia que féu de Lenin donà del gran rus una imatge justa del seu sentimentalisme: "Lenin és l'home que s'ha arrencat del pit el seu cor encés per tal d'il·luminar amb la seva flama."

* * *

Fidel el sentiment de l'ambient en què es produeix—són diferents el de la Roma imperial del de l'Edat Mitjana i aquests dels de la nostra època, com es diferencien també en totes les èpoques els sentiments de les dues

¹⁰ "Els motius sentimentals són contraproductius, perquè si les idees tenen la facultat de barrejar-se i combinar-se, els sentiments íntims no es combinen amb altres, sinó per a destruir-los i per adquirir major força, sense perdre el seu caràcter." Ganivet: "Epistolario".

classes socials en lluita—qui negarà que en termes generals sigui aquest imbuït dels corrents econòmics que determinen l'art, els costums, la pedagogia, el dret, la política, la moral i la filosofia?

I si el sentiment amb contacte amb tots aquests factors l'influencien o el determinen ²⁰ i totes aquestes idees que donen la característica a les col·lectivitats, són al seu torn inexorablement regides per les realitats de la vida material i econòmica, pot dir-se llavors seguint la llei del materialisme històric, que el sentiment, com tota altra manifestació dels homes, és fill directe del grau de desenrotllament en què es trobin les formes de producció que determinen la situació econòmica de la societat ²¹.

El sentiment és un producte consubstancial de l'home nu. L'home nu, però, ja fa moltes centúries que no existeix. Viu regit i controlat per lleis i costums i idees que han nascut inevitablement seguint l'evolució de les formes econòmiques i determinant també als sentiments. En totes les manifestacions dels homes de totes les èpoques, així mecàniques com intel·lectuals, cal cercar-hi al fons, l'essència material que els dóna vida ²².

Les diverses maneres del sentimentalisme no s'escapen pas d'aquesta llei històrica. I si els sentiments de les diferents classes socials són diferents i també ho són els dels homes, cal anar a trobar aquesta varietat en la desigual posició econòmica dels individus.

D'aquest nostre punt de vista arribem, doncs, fent consideracions a través de les manifestacions sentimentals, a afirmar les teories de l'escola de Marx.

El marxisme, com volen suposar alguns adversaris, no és de cap manera una ciència que assequi les facultats de tendresa o sentimentalisme.

²⁰ Els factors econòmics determinen en les col·lectivitats les idees generals. Em sembla que l'optimisme dels filòsofs grecs—escriu Sorel—depèn en gran part de raons econòmiques. Devia néixer en agrupacions urbanes, comercials i riques que podien representar-se al món com un immens magatzem pletòric de coses excel·lents, i en les quals els seus desigs tenien facultat de satisfer-se. (Els poetes còmics atenencs han descrit moltes vegades un país de Xauxa, on era innecessari el treballar. - A. i M. Croiset, "Histoire de la littérature Grecque", tom. III, p. 472-474.) "Imagino que el pessimisme grec procedeix de tribus pobres, guerres i muntanyenques que tenien enorme orgull aristocràtic i es trobaven en situació bon xic apurada." Jordi Sorel, "Reflexions sobre la violència". Introducció lletra a Daniel Halery.

²¹ Que els factors econòmics influeixen fins en les més espirituals creacions de l'home, podríem adduir diversos exemples. N'hi ha prou, però, per a donar-ne una mostra clara amb llegir el treball d'En Pi i Sunyer, "Reflexos de la personalitat econòmica en el Cancóner", publicat a la "Revista de Catalunya", núm. 43.

²² "Les forces motrius de la societat humana—escrivia Marx—que provoquen les transformacions del contingut del sentiment, del pensament, i per consegüent, de la consciència humana o donen naixement a les diferents institucions i conflictes socials, no provenen en primer lloc, del Pensament, de la Idea, de la Raó, etc., sinó de les condicions d'existència material. La base de la història de la humanitat és, doncs, una base material."

Però no existeix cap ciència—i el marxisme és una ciència²³ que examina la vida en tots els seus aspectes materials i intel·lectuals des d'un punt de vista materialista—que pugui basar-se en les arbitràries manifestacions subconscients del sentiment. No fou segurament per a donar-li un caire de rosat sentimentalisme que la feblesa de conviccions de Bernstein li fa escriure la crítica del marxisme: "Les premises del Socialisme". Més que una reacció a la sequedat de les doctrines marxistes sobre la concepció materialista de la història, el gest "revisionista" de Bernstein és la força de les idees burgeses, del sentiment burgès que portava dintre d'ell i que no podia adaptar amb la doctrina de Marx i Engels. La seva tasca revisio-nista—estèril a la fi!—el fa desertar de la dialèctica marxista i advoca per retornar a Kant; el seu llibre "Complements i Correccions" és el fruit lògic: nega les conclusions revolucionàries de les doctrines de Marx i es situa dintre la ideologia imperialista de l'aristocràcia obrera. Aquesta posició és la que després adopta en línies generals el renegat Kautsky i la II Internacional. El sentimentalisme de l'ambient burgès, varen triomfar. D'aquest triomf en patirà encara per alguns anys la classe obrera que ells volien portar al Socialisme. Mort i tot el sentimentalisme democràtic de Lassalle inspirava als que es deien directors i continuadors del marxisme. I Bismarck es venjava després de mort, i per homes que es deien marxistes, de les derrotes que la social-democràcia alemanya li havia infligit en vida. El sentimentalisme ha retrassat l'hora del Socialisme.

* * *

Una conclusió podem treure de tot això exposat. La de vigilar, controlar, analitzar, escatir i valorar serenament, implacablement, cada u des del camp del pensament en què es trobi situat, la influència sentimental que pot haver-hi en les seves idees. I, sobretot, en actuar, fermar, tirànica-ment si cal, els impulsos sentimentals, ja que aquests, sobrepasant-se no puguin perjudicar la finalitat i les possibilitats de l'obra per la qual hom lluita.

JORDI ARQUÉ

²³ "El marxisme no és una simple teoria econòmica. És tota una escola filosòfica, política i històrica. No és un camp tancat a cap innovació de progrés, sinó que tota manifestació que representi un estadi superior en l'alliberament intel·lectual i material de l'home, troba en el marxisme un ferm suport." ("L'Opinió", núm. 18, "Els 'sofismes' de C. Marx i els fracassos de la U. R. S. S.")

TOGORES

Josep de Togores — de la raça dels senyors — pinta unes parets a Montjuïc. A més del goig que allí no tot sigui sudamericanisme, tenim la satisfacció de retrobar l'amic cordial i el conversador infatigable. Bocaclos i cellajunt, va pintant trossos de la història ibèrica. Però després els seus ulls somriuen i la seva boca es desclou amb la seva vèrbola aguda i penetrant; records de París, anècdotes de Max Jacob, judicis d'obres, crítica d'actituds, sempre en el punt dolç de l'aiguabarreig de la ironia i l'entusiasme. I com sempre omplint-nos de neguit per quan marxi i hàgim de passar massa temps sense veure'l.

* * *

P O E M E S

LLUM MEVA!

El cor a tot esclat

té un cant

per Vós qui m'heu pujat

d'infant

i heu dat novell vigor

al trist,

posant-me prop l'amor

del Crist.

O Vós del meu camí

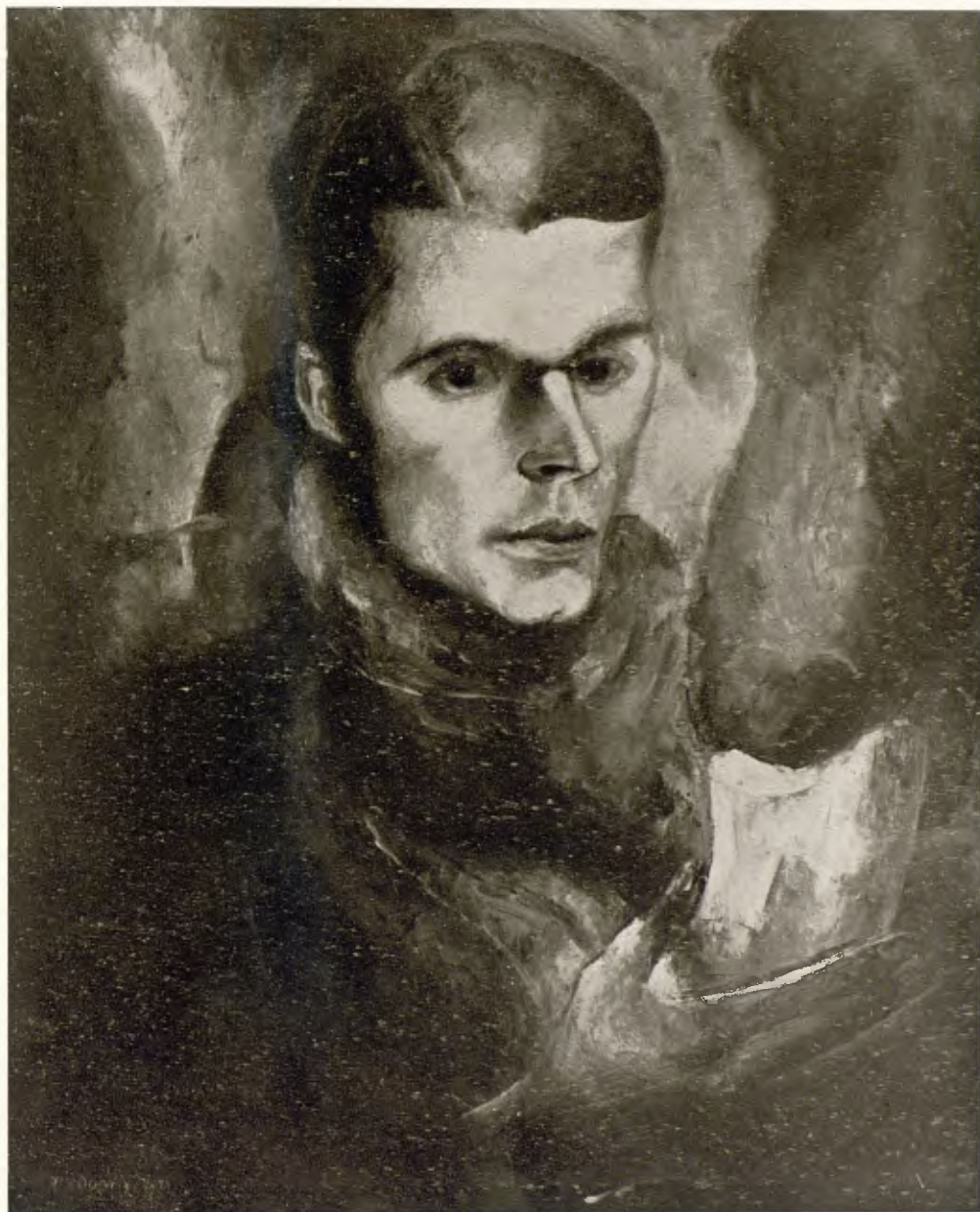
estel!

si estén la fosca en mi

son vel

*i oblido, quan sóc dins,
on vaig,
de Vós m'hi fa un esquing
el raig.*

*Al Pare, a l'Esperit,
al Fill
i a Vós son hort florit
i espill
em volin les llaors:
ocell,
de Déu a Vós, de Vós
a Ell.*

PL. X - FRANCESC DOMINGO : RETRAT DE L'ESCRITOR FRANCES ANDRE CAYATTE

VENCEU-NOS LA FOLLIA

*Com gra en el cup
si aneu sagnant,
venceu-nos la follia
que vos ajup
de mort arran
amb pòls de tota via.
Cor generós,
en la foscor
mireu que neixi el dia
i per a Vós
és prou guardó
que prengui hom metgia.
Els ensopecs
i naframents,
o Crist, torneu-me en pagai*

En mos ressecs
mesquins sarments
només un carroll vaga:
dessota el peu
crucificat
devotament s'amaga;
Jesús, proveu,
si trepitjat
la vostra set apaga!

A N. D. DE P.

*A Vós de les flors Senyora
pel folc de la nostra guarda
dedico la pobra ofrena
del plor: ses blancors perduren
encara en la meua vista
i, lluny, defalleix ma joia.
D'aquests anyellons devora
tostemps romaneu! Les sendes
de vostra pascor divina
si mai fes semblar desertes
l'esplet dels errívols gaudis,
rosada frescal es torni
mon plor que amagat s'escola:
el nou reverdir comenci
i el nou poncellar, a l'hora
que, nit, ells invoquin l'alba!*

CONHORT

*He estat menat per tota llei d'antulls
perquè, Jesús, desitjo el plor als ulls*

*per a poder sentar-me a vostra vora
com feia Magdalena pecadora.*

*Les aigües de ma terrosa piscina,
mogudes, esdevinguin medicina*

*per al meu paralític esperit;
tants pics tocases per l'angèlic dit*

*i encar no n'he sabut prendre remei!
Els vostres mots al cor facin esquei*

*i fins al fons entri el perdó, suau
arrel que puja la divina pau.*

*Però sóc sord, o Crist: en ma desgana
alleugerit per la paraula vana*

*espero veure'm i sóc poruc del pes
de les de vida, així no m'omple res*

*i quan més buit, més sord i més feixuc
oh! la buidor tant pesa que no puc!*

*A més sóc cec: amant tan sols les vies
ombroses, fujo de la llum dels dies*

*i em plau d'anar per la foscor nocturna
i fer la vida al fons d'una cofurna:*

*el clar esclat que mostra tota cosa
la vista em puny i així mirar qui gosa?*

*També, Senyor, sóc mut: l'encongiment
l'amor de Déu no em deixa di a la gent.*

*Dieu que parli, dieu que comenci
a vèncer els lligams de mon silenci!*

*Senyor Jesús, conec ésser minyó
i no meresc esment, més feu-me el do*

*de què la deshonor a Vós, com llança
em nafri i dir em faci l'alabança.*

*De vanitat feu ma paraula neta:
humil us prec, que els mots com al profeta*

*em governeu, que em dol d'ésser covard
i almenys cantant en Vós vull heure part.*

*Primer, vull dir, però, el desig novell
de veure'm pur car sóc com el masell*

*cobert de podridura, on fètid tall,
dat per la mort, fa créixer el savall.*

*Jesús, mondeu-me, oïu-me la requesta:
jo sé que, si vos plau, el malalt resta*

*guarit. Tot just la llàgrima comença
a esperar-me d'assolir valença*

*i em pesa tant de veure-us en fadiga
que em fa temor la vostra faç amiga.*

*Diria que el perdó la veu tramet
parlant de vostra abrusadora set:*

*entenc que no em val res l'aigua de pou
i vós que esteu sedent per l'home, sou*

*clara aigua que esdevé en ell una deu
de vida eterna... i beso vostre peu*

*que vos ha dut a mi manc de conhort
en mig de les tenebres de la mort.*

FR. XAVIER D'OLOT

EL PINTOR BRETÓ J. J. GAILLIARD

ENTRE els pintors moderns que sorprenen per l'originalitat de llur concepció artística i per llur audàcia estètica, es distingeix un jove bretó, Joan Jaume Gailliard, el qual, per haver romàs i estudiat la pintura, gairebé durant tota la seva vida, a Bèlgica, pertany al grup de l'escola belga. Gailliard s'ha donat a conèixer per la seva contribució al Saló dels Independents de París, a les exposicions d'art religiós de Milà, de Brusselles i a d'altres exposicions d'art novell, com, per exemple, la de la Universitat de Brusselles (Saló de la Llinterna Sorda), la del Cercle artístic i literari de París, etc.

Hom pot dir que la seva pintura és la pintura de l'ànima, l'expressió elemental, espontània i sincera de tot el què ha fet vibrar i commoure un cor pur: totes les angoixes, les aspiracions vers el misteriós Infinit i les caigudes vers els abismes insondables, esdeveniments íntims i simples, per tal com només són els del cor, però, tanmateix, grans per la prodigiosa repercussió que tenen en la sensibilitat. El seu art sembla senzill i compacte, però en realitat és divers i complex i molt discutible, car és profundament viscut i reflecta la vida interior, lluites, topades, victòries i desfetes que no són sinó moviments de l'ànima desbordant o cohibida, de l'ànima que glateix pertot el que és noble i sublim.

Hi ha igualment cert element romàntic en la seva obra, car aquest pintor és poeta i músic. Si el seu pensament sobre l'art és poc clar, vol tornar-lo bell i harmoniós pel so, car hom diria que es comprèn millor mercès a la música, l'art de les arts. Per tant, Gailliard prova d'introduir l'aplicació de les lleis musical en la pintura abans que la composició. Com en la seva vida, Joan J. Gailliard és un somniador en el seu art: un somniador, un imaginatiu, un idealista, un intel·lectual i un sensual a la vegada. Les seves obres, a més, expressen aquests sentiments i facultats, aquest encís de la imaginació que no té res de frèvol. Dóna proves d'un gran amor de l'esperit, i, recercador incansable, vol copsar la forma expressiva amb

justesa i plenitud. No vol ésser comprès a mitges, no serva el barbosseig, sinó que vol ésser estrident, sonor, per la qual cosa posa en el seu art el que hi ha de millor en la seva personalitat. Cerca, doncs, la manera de refinar l'obra i de perfeccionar-se ell, i és potser per això que hom no veu en ell aquesta pobresa, aquesta indigència d'idees i de tècnica que solen tenir els pintors d'avui. Al contrari: Gailliard cerca la síntesi i un nou concepte de l'art i de la vida, donant a aquests mots llur valor. En els articles que ha escrit sobre les tendències modernistes i estètiques en general i sobre el seu art en particular, car es creu en el deure sagrat de defensar les seves idees i les seves obres, desplega la més sublim aspiració seva, que és la de la humanitat: "La meva evolució no acabarà mai. Canviaré sempre, tot caminant devés el millor, i despistaré als que es pensen poder-me conduir". Realment, Gailliard és un esperit lliure que no es blega a cap influència. La seva doctrina només depèn del seu amor. I ell serva la fe i la puresa del seu cor. Cada vegada més, prova de dominar aquest esperit nou en el seu art; així i tot, la seva evolució és racional. Cada quadro seu representa un graó més, en una evolució lenta i progressiva. Cada obra seva no és més que un pas devés la perfecció que desitja atènyer.

Les tendències revolucionàries del seu art penetren més lentament en l'ànima dels contemporanis que les dels altres, però hi persisteixen amb tenacitat. Naturalment, l'obra de J. J. Gailliard és subjectiva, car té una filosofia de l'art especial i unes teories estètiques molt pronunciades. Ell mateix diu: "Quan dic beutat, aquest mot és buit de sentit. És una paraula tradicional. És bell ço que hom sent. Jo sento així i sóc sincer: en sentir trobo el que és bell". Ja no situa la beutat en l'arranjament de les línies i en la composició dels colors; per ell el que és vivent és bell. La seva visió de la humanitat és també singular, car diu que com que el juí actual està molt falsejat, l'artista ha de provar d'interpretar a tothom a l'invers. I, en veritat, en alguns dels seus quadros hom reconeix les imatges de la humanitat deformada. Tanmateix, no preté de fer realisme, ni idealisme, ni menys encara simbolisme; és el somni de l'artista, que comporta aquests tres factors. Ell admet que les tendències del seu art canvien, car l'estat d'esperit dels artistes també ha canviat; cal, però, entendre's respecte aquest mot de canviar; en realitat, l'artista roman sempre idèntic a si mateix; però una cosa és transformar-se i una altra evolucionar. El que es refereix a les seves idees és immutable, però sap que llur representació exigeix molt d'estu-

di i realitza l'esforç suprem de convertir en el seu art en la interpretació del símbol del pensament interior.

El seu món no és pas el de l'absolut, sinó el de les aparences, però no en el sentit superficial. "Hom no veu la realitat—per tant, hom només veu l'aparença." Potser és per aquesta raó que certes obres d'aquest artista sorprenen per llur ultra-modernisme, car volen reproduir sovint l'aparença de les coses; i en basar-se en aquest vast domeny, Gailliard el desenvolupa sota diferents formes. L'abelleix el misteri i l'hieratisme d'Egipte i de les Índies, però procura renovar llurs símbols i adaptar-los a la nostra vida moderna; no s'entafora pas per la ruta del canvi, sinó per la de la progressió i de la veritable modernitat. Gailliard ja no es preocupa de la beutat tradicional, car per a ell és morta. El que cerca és la ciència del dibuix i del colorit, car estudia els estats d'ànima des del punt de mira de la color; segons ell, cada ànima té el seu matís, cada caràcter humà és semblant a les colors que tenen dos principis: el de la llum i el de les tenebres. Gailliard ha estudiat durant molt de temps les modificacions de la color i de la forma, separant-les per complet de l'element físic: l'artista fa una transcripció, com en la música.

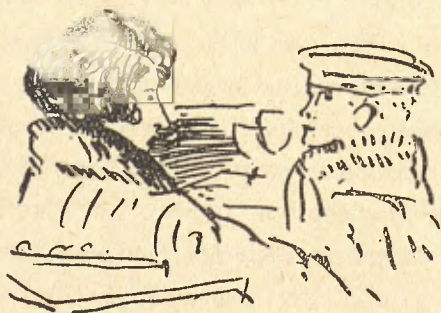
Finalment, Joan Jaume Gailliard construeix el seu sistema com un arquitecte, segons totes les lleis de l'harmonia; comprèn la beutat a la seva manera, molt distinta de la dels altres, tot provant d'evolucionar senpre, de formular els seus dissenys, de concretar els seus somnis i de tornar-los purs.

Hom pot dir també que J. J. Gailliard té una tendència especial, semblant a la del dramaturg sicilià Pirandello, car hi ha cert parentiu entre llurs concepcions. Aquesta semblança es fonamenta en aquesta idea, que el somni té la seva realitat. I és precisament en la realitat psicològica on cerca el seu camí aquest pintor. Amb cada una de les seves obres vol profunditzar aquest problema i creu que la forma estretament combinada amb la color pot donar-n'hi la solució fent-li guanyar en expressió. Aquest estudi de la forma, aquest caire morfològic, el preocupa molt, car en haver descobert que l'ànima té una color, es pregunta si també tindrà una forma. Si hi ha una fantasia de la color, per què no n'hi haurà una de la forma? D'aquí ve la unitat: forma no material, sinó espiritual—no pas les línies del físic, sinó les del mental. Per això no hi ha fites en l'evolució del seu art; i l'artista vol anar sempre endavant.

Hom pot dir que tot artista verament digne d'aquest nom, posseeix el sentiment religiós, que està animat de fe interior per un ideal; a aquesta deu misteriosa, sublim i veritable. Gailliard demana també la seva inspiració. Per això veiem que ha pres part a diverses exposicions d'art religiós. Gailliard cerca les regions de l'ànima on només regna Déu. Ja no són els miratges de la imaginació; és la realitat recercada i trobada en el seu propi cor. El seu quadre *Le bûcher des Gloires* ("panneau" decoratiu premiat en un concurs) representa la vida dels sants, que ressuscita als ulls de l'esperit amb simplicitat veritat. De la mateixa faisó interpreta i cerca la veritat en la vida de Crist; i la cerca molt més en el seu cor que en els seus viatges a Roma i a Palestina. I és en el seu cor on l'ha trobat. En aquest sentit, Gailliard vol esdevenir com Fra Angèlic, ésser sincer i senzill com aquell frare toscà que des de la seva pobre cella, estrany a totes les altres coses i no cercant sinó Crist, va trobar-lo en ell mateix.

En els seus retrats, com per exemple en el del poeta belga Maurici Maeterlinck i el del compositor rus Igor Stravinsky, J. J. Gailliard només procura interpretar la personalitat, car els objectes materials són percebuts per aquest artista només que per la vista interior, pels "ulls de l'ànima", que semblen contemplar simbòlicament la puresa de l'esperit i l'univers enter tot romanent padosos, en el sentit més ample de la paraula, i místics. Car l'artista desitja perpetuar la seva creença i fer sentir la dolçor de la seva intimitat amb Déu.

MARIA WINSKO

J. F. RAFOLS

N U R E M B E R G

ELS qui han contemplat una vegada només, amb l'esperit una mica atent, el panorama urbà de Nuremberg, forçosament en servaran un record imborrable. Així és aquella ciutat d'interessant i d'inconfusible.

Per altra part, els nous temps, tan iconoclastes arreu, en quant ateny a la conservació de les belles coses tradicionals, han estat a Nuremberg prou amatents per a servir, amb tota cura i delicadesa, l'alt patrimoni artístic i d'emoció que atresora la ciutat. Així, es veu en aquesta sortosa ciutat, que cap edifici desentona del conjunt urbà; i que, àdhuc les més recents construccions de la part cèntrica de la ciutat, han estat emmotllades a l'estil que tant de caràcter li dona.

És per això que, a Nuremberg, no hi trobeu cap xoc entre les més modernes construccions i les més velles, ni àdhuc en el clos ciutadà que en podríem dir més tradicional; i és degut a aquest fet el que no hi trobeu tampoc, com en lloc inadequat, les glorioses muralles servades gairebé en la seva totalitat.

Aquestes muralles, fàcilment albiradores des d'uns amples passeigs que les ressegueixen, mostren les línies bellíssimes de les seves petites torres i la negror dels seus carreus de pedra, entre la verdor brillant i clara d'uns arbres centenaris i damunt la catifa de gasó d'esmeragda que creix en el recé humit dels fossos, al fons dels quals hi serpenteja un camí, des del qual les muralles apareixen amb tota la seva alçària (cosa que no s'aprecia des del carrer) i amb tota la formosor i caràcter que les feren cèlebres des dels temps més gloriosos de la ciutat.

Tota aquesta llarga zona de fortificacions, que sorgeix com una vera visió medieval, a l'ésser contemplada des de la barana dels carrers o Grabens, espècie de Rondes que enrotllen aquesta anella, té un aspecte una mica infantil i una mica escenogràfic; una mica infantil, car recorda aquells castells de cartró-pedra, de juguina; i una mica escenogràfica, car hom es queda embadalit davant les petites i mig aclofades teulades que emmarquen i retallen la part superior de molts panys de muralla; davant les portes d'entrada al recinte fortificat, moltes de les quals conserven l'elegància dels seus arcs rodons, i enfront l'encís dels ponts de fusta que, travessant el fosso, us permeten encara la il·lusió de considerar-vos com un cabdill vencedor que heu fet obrir al vostre pas les fèrries portes tancades. De tant en tant, sorgeix del conjunt horitzontal de la muralla la macidesa d'unes altes torres negrenques, termenades per un pesant acabament punxagut fet de pissarra: antigues presons tal vegada o llocs dedicats a la màxima i més decisiva defensa de la ciutat contra l'host assetjadora.

Tot aquest conjunt us apareix com una resurrecció bellíssima i notable d'uns temps que ens diuen foren molt guerrers, però en els quals la guerra no devia pas ésser una cosa tan xorca i horrible com és ara, car sabien bastir els seus mitjans i reductes amb un fons d'indubtable beutat.

Bella porta de Franenththor, que evoques una vera visió del segle XVI en les portes mateixes d'una estació ferroviària feta ben segle XX!

A l'endinsar-vos vers el cor de la ciutat, admireu, al llarg dels carrers, detalls delicadíssims d'un gust ben depurat: senyeres fetes en ferro anunciant cerveseries d'un caire fonament bavarès; vitralls del més pur estil en els finestrals esculturats; les lletres gòtiques de moltes mostres comercials; la filera magnífica d'edificis tots bastits a l'estil renaixement, tan ric i profús a Nuremberg.

De cop, us colpeix la contemplació del riu: el petit Pegnitz en el qual les cases voreres hi emmirallen les seves balconades de fusta brunyida, ennegrida pels anys i per les pluges. El Pegnitz és un riu modest, silenciós en molts indrets i cantador en les petites rescloses; se us ofereix sense cap pretensió urbana; ni grans molls ni passeig en les seves voreres, ni gran ponts al seu través; malgrat, però, la seva modèstia, sap pendre majestat a l'espitllar la magnificència de certs edificis, com l'Hospital, el qual, no satisfet en emmirallar-s'hi, s'endinsa ardidament fins a mig riu damunt dues gracioses arcades.

En altres indrets, el riu reproduceix fidelment, la seva superfície tersa i quieta les beguines cases centenàries, de teulades de pendent pronunciada i de pedres renegrides per una persistent humitat. Inoblidables perspectives del petit Pegnitz a una i altra banda de la Roenigstrasse!

Cada dia a les dotze, a la gran plaça del Mercat una gran gentada, en la qual no hi manquen tots els turistes i forasters de pas a la ciutat, mira encuriosida la façana gòtica i bellíssima de l'església de Nostra Dona, per tal de fruir del bell espectacle del carilló. Al punt de les dotze, en dos petits pinacles de la part més alta de la façana, uns àngels comencen a tocar unes trompetes; més cap a baix en una petita capella, un timbaler repica furiosament el seu timbal; llavors s'obren les portes d'una capelleta central, i apareix assegut una figura abillada en vestit de gran elector; per una porteta a la dreta, comencen a sortir unes figures amb robes vermelles, representant els burgraves, els quals donen la volta per davant del gran elector fent-li acatament. Tot això és amenitzat per la música del carilló i dura, aproximadament, uns cinc minuts; els burgraves tenen temps de donar tres voltes per davant del gran elector, i la gent encuriosida en té per celebrar aquell posat tan rígid d'aquelles figures medievals i bon xic estrambòtiques.

Després, per contrast, un gran silenci es fa a la plaça; i en l'aire semblen haver-se-hi l'harmonia metàllica del carilló i les coloraines de les pintoresques figures.

Per qualsevol indret de la ciutat us reclamen l'atenció bellíssims edificis, com aquell de l'Hotel del *Gall roig*, amb els seus graciosos acabaments en degradació i les agudes punxes de les seves torretes.

Altres motius de delicada ornamentació se us ofereixen amb una prodigalitat no sospitada: ja és un mirador gòtic, de minuciós brodat en pedra; ja la gran font de *Neptú*, a la plaça del Mercat, amb la seva profusa ornamentació renai-xentista; ja la font esplèndida de *les Virtuts*, enfront el temple de Sant Llorenç; ja és un bell edifici que us recorda la magnificència de la casa d'Hassau, o us senti-u corpresos per la delicadesa de l'art gòtic alemany en contemplar la bellíssima catedral de Sant Sebald, tinguda tal vegada com la més preada joia d'aquest estil, a Alemanya.

I dominant la ciutat, aixecant les seves muralles i rampants per una petita muntanya que domina la plana vorera, el castell feudal aixeca la fortitud de les seves torres i palaus; és interessant, sobretot, pels records que desvetlla, car apareix com a tal des dels llunyans temps de Carlemany, bastit llavors a l'encreuament d'allò que eren les rutes del Rhin i del Danubi. Es diu que el Comte de Zollern, de la branca menor de Francònia, es féu donar de l'emperador el comanament del castell; i es diu també que el govern dels comtes no fou pas, per desgràcia, sempre del grat de la ciutat, car moltes vegades esclataren lluites sagnants entre el poble i els burgraves d'Hohenzollern, que sembla espoliaven massa els ciutadans que pacíficament es dedicaven als seus oficis o professions.

Tota la ciutat serva, com una devoció íntima i inestroncable, bona part del caient artístic i sentimental que saberen infondre-li el seu gran pintor Durero i el seu més alt poeta Hans Sachs. Les mostres de l'art delicat del primer o de la influència del seu art, són infinites en el més íntim de la ciutat. Per això resulta tan fermament consolador i educatiu de veure, en els nostres dies, i amb motiu de celebrar-se ara les festes del quart centenari de la seva mort, quant viu i present està en aquesta ciutat l'esperit d'aquell seu fill gloriós i predilecte, i amb quina identificació més cordial tot el poble de Nuremberg s'és associat a homenatjar la figura del qui tan directament va contribuir a donar a la seva ciutat una personalitat tan ferma, que, quatre segles després, encara sorgeix pui-xanta amb totes les característiques d'una inestroncable fortitud.

JOAQUIM PLA

Nuremberg, juny de 1928.

AL MARGE DE “ASSAIGS DE CRÍTICA FILOSÒFICA”

I

ACTITUD DE L'AUTOR

EL llibre de Joan Tusquets versa sobre Crítica Filosòfica en dos sentits diferents i el mateix títol, ja, amb equívoc savi, enllaça dues coses: la Crítica, en el sentit propi de la paraula en l'Enciclopèdia filosòfica, i la crítica, en el sentit lax, d'apreciació i examen de sistemes. I amb això estableix no solament el material programa del llibre sinó el moral de l'autor que pensa que no cal criticar ni fer un examen que tingui conseqüències, sense tenir principis.

Per a un jove aquesta posició és veritablement magistral: demostra una sòlida i honrada ment de pensador, una magnífica consciència i integritat de l'ofici: Un de menor, un diletant, o hauria lucubrat idees corrents, en repetidor literari; o envestit idees d'altri, criticant-les, arguciosament, sí, però sense principis reflexius propis; o hauria construït pel seu compte—cosa més perillosa encara—sobre sorra passatgera, la sorra abundant dels aluvions de la joventut. Tots aquests esculls predestinats a les joventuts pensadores, que solen venir de la influència escolar o de la consideració literària o passional del pensament, els ha evitat Joan Tusquets, construint per a ell i polèmicament a la vegada: En el seu treball cooperen tant la independència de si—que s'encara ingènuament amb la realitat—com l'afany de capacitar-se dels altres. La primera cosa regula la segona, la suficiència del constructor personal és temperada per la humilitat de l'analitzador fidel i aquesta humilitat no arriba mai a la deliquescència perquè el criteri personal la fortifica.

Una cosa i l'altra s'agermanen sota el pur imperi de la filosofia, que és precisament la rectora del camp, perquè està en el setial de la Crítica:

Perquè la Crítica, essent la part d'aspiració més científica de la filosofia, és la que vol un pensament més responsable i menys fantàstic: és el camí de l'espeuament, no de l'espai de les frenètiques elacions, de les magnífiques separacions del vulgar que després no troben el camí de retorn a la casa.

.....

Això representa l'actitud de Joan Tusquets en el principi i en tot el curs del llibre: l'exercir filosòficament activitats filosòfiques, el fecundar la dialèctica d'impugnació per l'estudi amorós de les idees contràries i l'elevació contínua als principis del pensar, el reunir-ho tot, fent això, en una gravetat, responsabilitat, amor i lucidesa de pensament.

II

PARTIMENT DEL LLIBRE: CARACTERS DELS ESTUDIS

El llibre conté, esbossats, els principis de Crítica de l'autor, i segueix després, l'aplicació d'aquests principis a l'estudi de les idees de Balmes, Turró i Ortega i Gasset. Cada un d'aquests treballs és un examen i una crítica. Les dues s'ajuden i es completen i la seva aliança resulta en major claredat de les idees de l'autor a estudiar. L'estilet crític de Joan Tusquets, en corregir, subratlla. Felïços serien molts pensadors de tenir, per la futura sort del seu pensament, deixebles que illuminessin tan bé les seves idees, essent-ne partidaris, com ho fa Joan Tusquets en funció de crític..

Els dos estudis sobre Balmes i Turró són d'un ordre una mica diferent del que pertany a Ortega. Restringits els dos catalans als problemes crítics, el seu pensament complert i asserenat per la mort, l'estudi de Joan Tusquets sobre ells és fàcil, tranquil i pregon. És un estudi aclaridor, rectificador i ratficador. Ho diem així perquè hi ha en l'arrel del pensament de Balmes i Turró quelcom de comú amb el de Joan Tusquets; hi ha una vaga simpatia d'actituds, fundada en una semblant estima del món, en una vital i unànime protesta realista de tots ells contra l'idealisme.

L'estudi sobre Ortega dóna veritable feina a l'autor, perquè Ortega ha descrit moviments molt més amples, comprensius de més coses que els abans esmentats i perquè les qüestions de principis són latents en ell. Per això cal extreure, del fons, els principis aquests, posant el pensament que

els inclou en sistema, reduint-lo a fórmules, testimoniant-lo. La cosa és àrdua i ha demanat un vigor i exactitud a prova de tot. Joan Tusquets l'ha demostrat: Ha ordenat la sèrie d'idees del pensador castellà, per seccions ha exposat les seves sentències dels diversos problemes, ha declarat el total esperit de la seva doctrina.

Un treball així d'ardu, havia de tenir, per força, resultats fecunds, i ho són: Ens adonem, primer, al veure Ortega, en conjunt, encara que sigui en petit, de la magnitud de la seva figura, de les tirades llunyanes de les seves idees. Ens adonem també, que no tenen—en els seus respectes—aquella, almenys, parcial conveniència que hi havia entre les de l'autor i les de Turró i Balmes, i no hi és perquè hi ha una oposició irreductible entre el relativisme, i el que malament en diríem fenomenisme moral d'Ortega i Gasset, i l'absolutisme de la substància i el que malament en diríem individualisme moralista de Joan Tusquets.

Així, en aquest punt, hi ha entre un i altre una divergència més ampla que comprèn la moral i tot, quan entre el mateix Tusquets i els dos altres pensadors del llibre hi havia sols una divergència de criteris, sota una comuna reacció.

Nosaltres pensem que aquest fet és significatiu i que és un dels notables valors íntims del llibre que cal subratllar. Creiem que en la parcial conveniència entre Balmes i Turró i Joan Tusquets hi ha quelcom de permanent, de tradicional, i que, també, en la total divergència de Joan Tusquets i Ortega hi ha quelcom de tradicional, volent dir que la condició del pensament de Joan Tusquets, per les mateixes raons que en part coincideix amb Balmes i Turró, el separa de l'Ortega.

De contracop això podria, o no, voler dir—però diu per mi—que el pensament d'Ortega és tradicional a la seva manera, que dintre la seva originalitat importa quelcom de permanent a l'ànima del seu poble. Per a bé de les mútues comprensions ho explicaré, després, en breu, i si algun mèrit hi ha, convindrà carregar-lo al compte del llibre.

Tot això que exposo, no gosaria dir que fos directament expressat en la ment de l'autor; pertany, més aviat, a aquella part dels llibres reservada a la vista de tercers. Però em cal enunciar-ho perquè serveix per a mesurar la profunditat i la transcendència de les idees de l'autor que, partint solament de termes intel·lectuals i de raó, i sense prejudicis tradicionals, han coincidit amb extenses realitats d'altres camps.

PL. XI - SALVADOR DALÍ : RETRAT

III

PROPÒSITS DE L'AUTOR

La ment de l'autor, però, ha imbuït propòsits clars en el llibre, més enllà dels intellectuals, i així ha d'ésser perquè, essent la veritat guia de la vida, té part en totes les coses i moviments morals dels homes.

Cada una de les parts del llibre té una significació de sentiment i de deliberada: Cada part és un radi d'inquietud adreçat a un punt divers del nostre horitzó ideal.

La primera és l'organitzar-se del pensament de l'autor davant la realitat general i davant dels pensaments dels altres, que per si sols formen una altra realitat, molt més perillosa que la primera. La segona part, l'estudi de Balmes obeeix a una profunda qüestió que actualitza Tusquets i és la relació del pensament de Balmes amb el pensament i moviment religiós d'aquí: la de si el pensament de Balmes ha de formular la nostra ment religiosa, si hem de canonitzar-lo, o si cal fer una discreció sàvia entre les seves idees i el seu esperit. Obeeix també a una altra qüestió de justícia intel·lectual: la de depurar els espessos judicis concebuts de Balmes en la terra baixa o els massa lleugers formats a l'estranger.

L'estudi de Turró és el del seu empirisme, i la consciència del perill de què aquest empirisme arribés a ésser canònic per a les noves generacions científiques. L'estudi d'Ortega és mogut també per la prevenció de què el seu pensament, despreocupat i bell, arribés a ésser canònic per a les noves generacions literàries.

Així el llibre ofereix l'espectacle de l'ànima de l'autor, en acció graduada i deliberada, que gira en cercol i, des d'una alta cruïlla, va aplicant-se sobre els possibles camins històrics del nostre pensament. Acció deliberada i preocupada del destí del seu poble que veu lligat al pensament dels seus homes. Aquí hi ha l'agonia, que diria Cristòfor de Domènech: l'acció gran i estrènua de l'ànima, acció que aquí no és de mort sinó de vida, és el voler encabir el futur en les determinacions del present del llibre i el sentir, cristianament, la sort global de molts homes inclosa en simples problemes de ment.

Aquesta presència de l'avui i el demà fa històric aquest llibre nascut

només per ésser un llibre de teoria i de divulgació, i li dóna molta ànima. En la part purament intel·lectual hi ha l'ànima que hi posa l'autor, però sota la part intel·lectual, corre en acompanyament d'harmonia la part històrica, la d'alta passió i ambdues es barregen en un temperament inconfusible, que salvarà sempre del gregari aquest llibre.

IV

IDEES CRÍTIQUES

Mai ens congratularíem prou de la claredat amb què Joan Tusquets ha exposat aquí les seves idees en matèria de criteris de certesa, que per ell són dos: el principi d'identitat en una esfera metafísica, i en una esfera psicològica la consciència: La consciència pot tenir sensacions o idees "latu sensu". Aquestes sensacions i idees van acompanyades respectivament per una afecció d'ésser rebudes les primeres, i d'ésser expressions, d'estar en funció d'una realitat les altres. Hi ha una consciència afectiva, doncs, que dóna amb el simple contingut del coneixement el testimoni de la relació entre aquest contingut i una realitat material o ideal. Tenim, doncs, amb això, una afirmació de la realitat objectiva contra el subjectivisme, una afirmació de la constància dels substractes del coneixement contra el fenomenisme.

El principi d'identitat, per altra banda, sanciona superiorment aquestes afirmacions, les informa i organitza i les fa entrar en comunió amb tota la resta de la vida espiritual de l'home.

El principi d'identitat és una afirmació de la consistència de l'Ésser (vol dir que ell és "quoad se"), i de la seva independència de les condicions del pensament (vol dir que ell no és solament "quoad nos"): és una afirmació interior de realisme.

Per això aquest principi, en la vida interior, als ulls de l'intel·lecte, té el mateix resultat i compleix la mateixa funció que la consciència informativa al revelar-nos la realitat que correspon a fenòmens i idees, i per això la sanciona.

I com que aquest principi afirma la consistència de l'ésser, i la consciència de l'ésser pot tenir dos aspectes, un simplement de distinció respec-

te d'altres, i l'altre d'intensitat d'ésser, la intelligència, que distingeix i valora, ha, naturalment, de classificar per l'ésser, totes les idees.

D'aquesta manera resulta que el coneixement inferior s'alia al superior, i el superior s'alia i fa economia general amb la resta de la vida interior de l'home. El grau intensiu de l'ésser va a la voluntat, i distincions i graus intensius de l'ésser formen la metafísica, les escales de valors i fan possible la religió.

... ..

L'ordre del llibre és molt més dialèctic: Comença pel principi d'identitat i la idea d'Ésser i la seva inherència a les funcions del pensament. Podria interpretar-se aquesta inherència no com un reconeixement de l'Ésser objectiu per part del pensament, sinó com una creació per la seva banda, quasi: Però, no és així perquè la consciència afectiva en l'expressió de les idees testimonia la seva correspondència a una realitat. Podria encara interpretar-se aquesta realitat com a closa dins els nostres termes, però la consciència afectiva de recepció acusa la seva existència extra-murs. Tal és l'ordre d'exposició en el llibre.

Aquest és, explicat popularment, el contingut d'idees d'aquest primer estudi: idees que van a un objectivisme i realisme nets i francs a una afirmació convençuda de les substancialitats, que comprèn l'Ontologia, l'afirmació en resum, de les realitats substancials i discretes, superiors, per tant, als fenòmens, transcendint i tenint pròpia base enllà de les relacions, i posseint una individualitat que les fa, en les seves pertinents condicions, lliures.

... ..

Els mèrits d'això estan en la bondat de les idees resultants—ara exposades—en la lucidesa d'escollir i harmonitzar els criteris, i en l'esperit que informa aquesta tria:

És lúcida visió aquesta de començar pel principi d'identitat i treure'l de la secció passiva i informativa que ocupa per a posar-lo en un lloc fonamental i actiu: Ell comença l'Ontologia i dona, ensems la fórmula més clara i inicial de Lògica dialèctica i, representant aquest entronc, és l'arrenc millor per fundar la Lògica material.

També és visió lúcida aquesta de fixar-se en la consciència d'afecció, perquè solen els crítics, preocupats solament de la relació entre representacions i realitats de fóra, no adonar-se del que correspon, a dins, a les

representacions, creant així, amb el mateix acte del considerar, una penombra que seqüestra la millor part del cas sotmès a l'examen.

Però aquesta adhesió a principis tan patents i pregnants té també valor en quant prové d'un caràcter positiu, més amant de l'observació de les coses que del profús raonar. Val per la pràctica de la vida interior a què incita, per l'exercici i la dilatació de la capacitat de la consciència que obté.

V

TUSQUETS, BALMES I TURRÓ

Val, sobretot, per aquesta tendència natural i sana de mirar la consciència com un òrgan vital del coneixement (que exerceix lleialment les seves funcions com pertoca a un òrgan de vida), d'estudiar-la com a franca i inequívoca expressió de tota l'ànima, i d'accentuar l'eficàcia de l'intel·lecte respecte el seu propi fi i terme que és l'Ésser. El logitzar, l'especular immoderadament a la manera kantiana, les dades de la consciència, l'aplicar a ella, en control de malfiança, excessiu discurs, produeix dues retraccions: La primera, al camp de la consciència, fent-nos dubtar de la seva fidelitat i el seu realisme, que diguéssim; la segona en el camp de l'intel·lecte, fent-lo descendir de la seva regió pertinent, la consideració de l'ésser, i prenent-li l'ajuda de la raó que ha de dedicar-se a teixir terrenyines de categories. Amb això es produeix un doble i genial empobriment de l'ànima que només pot salvar-se per aquests heroïsmes de la flaqueza que són els idealismes.

Per repugnància a aquesta conseqüència, per repugnància als seus antecedents que expressàvem, Balmes i Turró van fer la seva oposició al kantisme, oposició que, per circumstàncies històriques i de caràcter, va cometre les exageracions que Joan Tusquets subratlla i esmena segons la llum dels criteris que al principi del llibre exposava. Per això dèiem que l'acció de Joan Tusquets—sobre Balmes i Turró—era doblement rectificadora (de les exageracions comeses) i ratificadora (en quant restituïa, amb les esmenes, la comunitat de pensament).

Balmes caigué per la banda de l'instint mediat (que calia després justi-

ficar per altres vies, no usant del tot els poders que li oferia l'examen de la consciència que li donava l'afecció especial de recepció en les impressions del No-Jo.

Turró accentuà massa l'empirisme: volgué fer, absolutament, creacions orgàniques de les formes *a priori*, i en l'experimentar científic li semblava de trobar una contundència realista que travessava les boires del racionalisme. Però, absorbit en l'aspecte empíric, sols una part de la realitat, oblidava aquella base absoluta d'ésser que acaba de completar les idees i fer-les aptes per la congeminació metafísica. Creava científicament, un sensualisme que, com a tal, no podia elevar-se a esferes superiors.

No repetiré els mèrits d'aquests estudis per a no insistir en l'elogi. Però ja que parlo, més que del llibre immediat de la seva transcendència, de la seva zona de repercussió, indicaré quelcom sobre la figura d'Ortega i Gasset, que el llibre tan vivament actualitza.

... ..

VI

ORTEGA

L'Ortega és realment gran, i el seu prestigi no solament està fundat en eminències d'erudició i intel·lecte, sinó que sembla, en el fons, vinculat a l'ànima i caràcter de la raça: tot ple de Castella.

Ortega té aquest prestigi personal—aquest prestigi quasi de la carn del seu esperit—que només tenen els pensadors nacionals: els quals tradueixen en blocs constants d'idees coses molt aèries, però permanents de l'ànima dels seus pobles.

Em costaria molt d'explicar-ho motivadament, però crec que aquest caràcter de grandesa de l'Ortega i Gasset, s'entén bé i s'illustra brillantment posant-lo en contacte amb l'Unamuno i partint el camp entre els dos.

Tots dos semblen ésser els causa-habents de dues primòrdies concepcions de la vida del segle d'Or castellà, que ara sembla tornar a rel·luir per decorar la terra. Tots dos apareixen amb un caràcter personal després de pensadors que repeteixen l'estranger: tots dos són pensadors originals i nacionals.

Unamuno sembla haver heretat del misticisme castellà antic, totes les

qüestions o millor, neguits (que no poden, de tan espessos, filar-se en qüestions) de la vida continguda en l'ànima, de l'administració d'aquesta vida per l'ànima, del destí, de tot el que podríem dir-ne l'economia interior del viure.

Per contra Ortega sembla representar, davant d'això, aquell afany de viure que ho devorava tot i ho transcrivía tot en vida i acció múltiples, però reunides en una unitat tumultuant i romàntica; afany que comprèn tota la novellística castellana del segle d'Or, i la dramàtica amb els seus personatges tan caracteritzats i tan generalment incomunicables d'esperit entre ells. És una concepció pintoresca i dramàtica del viure, que porta a un esperit novellesc, i elimina totes les antinòmies per una mica d'humorisme i excepcionisme, de filosofia en l'etern sentit social de la paraula. És l'abandó de l'home a la misteriosa economia general de la Vida, on hi ha lloc per tot, però també el complet abandó de tot sentit de jerarquia en l'ésser i de conseqüent ordre.

I en el fons, agafant les directives més manuable del pensament d'Ortega, apareix aquesta impressió: L'Ésser, la rúbrica ontològica que organitza les idees passa i es confon amb la vida fluent. El coneixement és una forma de la vida. Tot és per la vida. La raó de l'univers és el conjunt de vides o una Vida conjunta. Per cada vida hi ha una concepció, una veritat i totes aquestes veritats vitals, mediatitzades, formen, en suma, la Veritat autèntica, que és una entitat del mateix aspecte que el "torrent vital". En l'home hi ha també graus de vida, no un sustentacle d'ànima que els abraïci tots i els ordeni.

No sembla això, tan grollerament i inexactament expressat, una concepció genial i romàntica que vulgui eliminar totes les consistències de veritat, realitat i substància, en benefici de la càlida velleïtat de la vida, de la seva volubilitat fluent?

.....

Davant d'això Joan Tusquets reivindica aquelles consistències, aquelles discrecions, aquells punts fixos de referència que són necessaris per a pensar definitivament, per operar, per regir-se, per a ésser responsables; manté totes aquelles exigències que deriven dels seus principis crítics i coincideixen tan bé amb les del nostre Etos. I per això, perquè la qüestió ha passat de la Crítica a la vida, la major part de l'impugnació és sobre l'actitud d'existir que la doctrina d'Ortega comporta.

Aquesta és la brava oposició que hi ha al fons de l'estudi, plena de sig-

nificacions i que exigeix la consideració més atenta, però que no exclou l'estudi exacte del pensament de l'Ortega, la descripció del camí de les seves idees i de les sinuositats d'aquest camí que s'allunyen, contínuament, de totes les posicions ontològiques que podrien servir a construir una escala de valors, una metafísica, i el porten a una contínua adhesió a sentiments, estats, relacions i impressions subjectives, totes justificades i associades, per la seva incorporació a aquelles sumes o resultandes, que expressen, sí, però no expliquen, constitucionalment, el món.

VII

RESUM

Hem ja acabat el volt del llibre: un volt molt irregular que ara s'ha apartat massa dels termes, ara ha petjat, amb planta ruda, el bon conreu, negligint unes idees i mal interpretant-ne d'altres.

En la primera part d'aquest escrit hem fet constar les virtuts morals del llibre i com era elegant l'actitud de l'autor. En la segona part hem insinuat les valors històriques de tradició que, segons nosaltres, el llibre contenia. En la tercera les valors històriques del present. En la quarta la tirada de les idees de l'autor. En la quinta la seva parcial solidaritat i discrepància amb les de Balmes i Turró. En la sexta hem dit el que sentia l'autor de l'Ortega. Allí ens hem permès d'afegir-hi un nostre pensar sobre l'Ortega deduït del llibre.

De quina manera l'autor exerceix, en la impugnació, la seva dialèctica, no ho expliquem, que aquí hi ha l'obra per a veure-ho.

Tampoc donem un criteri científic de l'obra, i declarem ingènuament que no en som capaços, ni sabent més gosàriem de fer-ho, perquè hom no pot donar a la balança, com pes mort, idees tan vives. Hi ha massa vida en el llibre, massa vida d'idees, massa d'expressió. Massa vida d'expressió perquè aquesta es correspon amb les intencions, i les de l'autor són moltes, vigilants sobre el present i atentes al profund de la raça.

Massa vida d'idees, perquè el llibre és, talment, una pinya de gèrmens que podria cadascun fundar un camp. I aquests gèrmens tan vividors i impetuosos sols poden estar reunits per un espasme de força, que aquí és la síntesi passional que ho reuneix tot en la ment de l'autor.

I, en veritat, tampoc hem de criticar l'obra com si haguéssim de pendre'n comiat. Més endavant la trobarem, perquè és la rúbrica que conté els capítols principals que l'autor ha d'explanar en detall. Més endavant també la citaran perquè les seves arrels fondes la posen en relació amb moltes coses futures.

El que sí, definitivament, podem dir són algunes coses de l'autor, de l'esperit de l'obra i dels que aquest esperit secunden: del moviment a què tot això pertany.

... ..

Joan Tusquets creiem que té en les seves mans la més gran part de la successió filosòfica de Catalunya. I són bones mans, no de deixeble aplicat, sinó d'hereu constructor que augmenta les cases.

... ..

L'obra ens sembla, entre altres coses, una realització inversa de "La Tradició catalana" i expliquem l'estranya frase dient que les directives del pensament de l'autor, lliures i sense apriorismes, en la seva reacció crítica vénen a coincidir amb directives generals del pensament de la terra, directives que van a certes solucions.

I que no hi ha, en aquest punt, perjudici ni propòsit en l'autor, ho demostra el que sovint dona a les seves idees eficàcia moralitzant, però mirant al futur i quasi mai autoritzant-les amb exemples dels nostres antics.

VIII

EL NOSTRE PENSAMENT CATÒLIC

L'obra unida al pròleg, la societat del P. Miquel d'Esplugues i Mn. Joan Tusquets, ens sembla que revela l'existència d'un poderós i generós, renovat i original corrent de la filosofia catòlica en la nostra terra, al qual corrent creiem bé de lliurar les nostres esperances.

El Pare Miquel d'Esplugues ha reproduït, en gran part del pròleg, el manifest inicial de "Criterion", i això implica que ell veu en Joan Tusquets un aliat, i en la seva obra el primer fruit exterior de l'activitat del cercle que formen.

Entre el manifest i la resta del pròleg, el P. Miquel d'Esplugues, amb el seu estil, sovint d'un casolanisme bíblic, que diu en pla coses transcen-

dentials, ha estampat grans idees bones per a pedagogia de generacions i durable consideració de les coses. La que considerem més prenyada de conseqüències i més lligada amb el corrent filosòfic que passa per Joan Tusquets, és aquella de la constància i de la limitació numèrica de les grans directives del pensament. Aquesta idea no és en si cap descoberta. La importància està en prendre-la com a base d'acció, en tenir-la en compte. Perquè aquesta afirmació i aquesta consciència inclou en la possibilitat i la necessitat de coordinar les directives aquelles, anant al seu punt de partida, de criticar-les constructivament, de passar-les a sistema: produeix un afany de síntesi. Involucra també una altra conseqüència i és la de què, si les perspectives del pensament són limitades, la filosofia no és un camp d'aventura, sinó un estudi de greu comparació de solucions determinades. També es dedueix que la professió d'una filosofia, si alguna n'escollim, no és una qüestió de gust, sinó una opció, opció entre coses comptades, que és responsable, perquè hi participen intel·lecte i voluntat, perquè formula la vida i investeix tot l'home. La professió filosòfica, doncs, passa a altres ordres, té una valor moral i vital, religiosa, quasi.

També es dedueix, finalment, que venint aquelles directives comptades del pensament, caldrà entrar dintre si per a veure, eliminant les interpretacions dels autors, les veritables exigències de pensament que contenen, i caldrà amb ulls propis, també, de revisar la realitat que dóna, a aquest pensament, els problemes.

Tot el que hem dit, estimula a un treball de síntesi (que entre gent d'Església es traduirà, naturalment, en un ampliar l'Escolàstica), a un estudi comparatiu de les filosofies, a un sentit religiós de la responsabilitat de tot l'home en la professió filosòfica, a una crítica independent del pensament dels altres i a una plena verificació del de sí... Sembla una triple aliança de seny, cristianitat i cultura.

Això compleix Joan Tusquets i denota en el seu llibre. Aquest sembla ésser l'esperit que anima l'actual moviment del pensar catòlic aquí: un exercici consciensós de l'activitat de saonar una moral en l'ús de la filosofia, una responsabilitat en el pensar: un seny; coses totes elles no certament llunyanes de les maneres i normes clàssiques de la terra.

I per no ésser mortal als lectors, aquí m'aturo i clausuro.

MIQUEL CARRERAS

DUES EXPOSICIONS

CARME CORTÈS D'AGUADÉ

Situar-se davant una exposició de pintures d'una dona i no haver de recórrer a la indulgència és un confortant per l'esperit. Carme Cortès ha vingut a engruixir la llista de les nostres dones que pinten bé. Però no és això sol; la seva millor qualitat diríeu que és una sensibilitat rares vegades aconseguida, una sensibilitat i una manera fina d'expressar-la. Carme Cortès ens ha mostrat una variadíssima gama de produccions: bodegons, paisatges, figura. És amb aquesta última que la preferim, el to de la carn, el posat dels cossos, l'expressió dels rostres és allí on es mostra d'una manera més evident el seu gran temperament de pintora. Per això podem ésser exigents amb ella i reclamar-li, a vegades, una visió més personal de les coses. Amb el seu temperament i la seva sensibilitat Carme Cortès pot donar-nos moltes sorpreses.

JOSEP F. RAFOLS

Potser els dibuixants no són tan nombrosos ni tant considerats com eren en altres temps. La culpa, però, fou dels qui explotaren una facilitat excessiva. Josep F. Ràfols és un dibuixant essencial i amb l'admirable sort de no conèixer la facilitat. Cada dibuix seu representa una lluita. Per això els seus dibuixos són els més humans de tots els que s'han fet a casa nostra. Diríeu que Ràfols davant de l'original no dibuixa sinó que parla. Per això els rostres dels seus dibuixos vessen aquella vida. J. F. Ràfols dibuixa amb una gran emoció, amb una gran emoció continguda. A vegades diríeu que els seus retrats són una barreja de retrat i d'auto-retrat, de tant com hi domina la visió personalíssima que ell té de cada rostre. En la seva recent exposició, a la paret central hi havia el retrat d'una noia que potser haurà passat una mica desapercbut. Però n'estem segurs, per la seva finor, la seva sensibilitat, la seva vida, amb el temps serà una obra famosa.

J. M.

VASCO

Aquestes darreres planes no em decepcionaren pas. En certa manera, vaig trobar-hi el nus de la història. No em va caldre sinó restablir unes quantes dades per a reconstruir gairebé dia per dia la crisi amb què acabà la seva desesperada temptativa d'escapar al comú destí. Són aquestes darreres planes—només deixo de transcriure les que no hi fan referència—les que aquí transcriu, totes elles datades a Nuhiva.

.....

Akeami, 6 de juny de 1920, a les 10.

Ahir vaig estar, per fi, a Tahuka. Vaig tornar massa tard i massa cansat per notar aquesta jornada. Em creia que no era tan lluny: unes sis hores de camí, poc més o menys. I quin camí! El cavall passa arracerat al cingle. A peu, hauria tingut vertigen.

El panorama de Tahuka, quina meravella! Un hemicycle espadat, molt llunyà, que enquadra la badia. Una sola bretxa per la qual hom entra a la vall de segregació, entre contraforts; al mig, un oasi de palmeres entre aquestes roques gegantines. Sempre la mateixa pau; però a Tahuka és més pregon, més atzurada, més paradisiàca. I sempre, també, aquest aire de mort.

No hi havia ningú a la llebroseria. Tenia curiositat de veure el frare. La porta estava tancada. Per la reixa hom m'ha dit: "És a la missió. Hi deu haver anat a ensenyar-los a aixafar el francès".

Res de sinistre en el conjunt. M'hauria agradat veure-ho de més a la vora. Hi havia anat per això. És una vintena de cabanes, disseminades, escalonades a banda i banda. Uns tous d'hibiscus, una profusió d'amples fulles de taros caient a panys damunt del riu, uns papaiers, unes tofes de verdor. D'ells, no n'he vist cap. Només, sota un manguer, un ancià. Era un efecte de llum? A través del fullatge m'ha semblat cobert de calç, de cap a peus. En el rostre, dos ulls rogencs que m'observaven de lluny. També he vist l'orella inflada del menut.

Prop de l'entrada, la cabana del frare, molt senzilla, de fusta pintada de blanc, coberta de planxes de ferro. Al davant, la capella, també blanca, amb les finestres i la porta ogivals. Cosa molt exòtica entre aquelles palmes. El cam-

panaret no és gairebé més alt que un arbre i, amb tot, la creueta que ostenta domina, al fons, la silueta de la muntanya. Hom hi imagina, allà dins, un apòstol. El noi m'ha mostrat la seva cadira, tocant a la porta.

...No he perdut el viatge del tot. He tornat pels *tikkis* de la badia, que són els més monstruosos dels que hom veu aquí, pertot arreu. Són alts com dues vegades un home, i fets d'una mena de basalt esquerdat, tacats de líquens. Totes les arestes ixen en l'ombra dels *banians*. Sempre les mateixes figures del pesombre marquesà, amb les obertures dels ulls unides per dos plecs a les commissures de la boca i amb el rictus caníbal. N'hi ha tres de grans i sis de petits distribuïts en els blocs de la muntanya. Verament, fan por. En aquells coixins de lianes, en aquella penombra de fulles marcides, són realment allucïnants.

...Una vall de llebrosos, aquests *tikkis* i alguns poblets moribunds, gairebé només resta això a les Marqueses. Hauré d'anar a veure la tomba de Ganguin. Els *amateurs*, aquí, no se'n van...

7 de juny.

...Cal que torni un d'aquests dies a Tahuka. Aquesta idea, la llebrosia, no em deixa des d'abans d'ahir i cada vegada que penso "llebrosia", torno a pensar amb En Plessis i en aquella dona que va poder endur-se'n aquell vespre a Moorea. Prou que ell se'n deu haver preocupat alguna vegada, tanmateix. Cada vegada que n'hi he parlat, ell s'ha arronçat d'espatlles. Increïble fatalisme.

En Plessis llebrós... No és pas la primera vegada que hi penso. Qui sap si ja no se li ha declarat el mal, si això no és la raó del seu silenci? Com acabarà, aquest? És això, el que l'espera? Ja seria dintre del seu tarannà. Encara el veig en la seva cabana tabú.

14 de juny.

He tornat a llegir, aquest matí, *Walden*, de Thoreau. La força, la ventura en la solitud d'aquest home inigualable m'emplenen d'una admiració sempre nova. No per això deixo de sentir encara més tot el que cal de fermesa i de gosa-dia per mantenir-se a l'alçària d'un exemple com aquell. Avui sento més que mai el que em manca per arribar-hi.

Tot el passatge següent hauria d'ésser llegit cada dia:

"Me'n vaig anar a la foresta per tal com volia viure tot reflexionant pregonament, tot afrontant només els actes essencials de la vida i veient si podia aprendre el que ella m'havia d'ensenyar per no arribar a l'hora de la mort adonant-me de què no havia viscut. El que em calia era viure abundantment, xuc-lar tota la medulla de la vida, viure prou resoltament, prou com un espartà per enderrocar tot el que no fos la vida, per tallar una ample clariana i arrasar-ho

tot i reduir la vida a la seva expressió més simple; si es descobria mesquina, copsar-ne l'entera i autèntica mesquinesa i divulgar aquesta mesquinesa pel món; *si fos sublim, saber-ho per experiència...* Car segons em sembla, la majoria dels homes estan en una incertesa estranya, no sabeu si és del diable o de Déu..."

La meva experiència és la mateixa i les meves raons són les mateixes. Després d'haver realitzat tan treballlosament les condicions d'una mateixa ventura i d'una mateixa força, per què és necessari que ara em trobi tan sovint abaltit per la monotonia dels dies i la "mesquinesa" de la meva vida?

La qüestió és, sens dubte, d'ordre interior. En aquest punt del cercle, la meva vida és igual que a l'altre extrem. No val la pena de canviar.

On és el "sublim"? Ja no el trobo, en una contemplació que s'eternitza. Estic las del treball que faig. I com trobar el "sublim" fora de realitzar-lo en un acte, en un acte que fos la superació d'un mateix? I on trobar l'avinentesa d'aquest acte quan hom ha fet el buit al seu entorn?

6 de juliol, a les 9.

La mateixa angoixa de sempre, el mateix pes damunt del pit i dels membres, com si hi tingués plom, al matí, en desvetllar-me i aquesta por d'obrir els ulls... Fa setmanes enteres, que si no goso reprendre aquest dietari tan sovint abandonat, és per la por de fer-me càrrec, de veure a què s'assembla. Almenys, aquella valentia era millor.

Tot ha fallit, tot és perdut, no és cert? Què esperaves? Què desitjaves? Fer una altra vida, trobar la pau, valer més del que podies valer si romanies tancat a la gàbia? Sí, és això... He trobat la solitud que em mancava i que m'és absolutament necessària, la llibertat que he reconquerit, aquest país on tot és al meu abast, un país més bell i més pregon que cap altre...

I m'ofego.

D'on ve aquest pes? És fatiga? És aquest esperit fúnebre, aquest pensament de mort, aquesta ombra que aquí plana arreu? És això?

Què m'espera? El que m'espera ja ho he vist vint vegades, l'altre dia, en la cabana podrida de Simeó que s'està acabant a dosis de rum a la vora d'aquesta vella que ja ni li vol esventar les mosques. Ell diu que és un filòsof, pobre carcassa arruïnada. D'aquí uns mesos o d'aquí uns anys jo seré el mateix. He vist això amb els meus propis ulls. I no he gosat confessar-m'ho. Per què no vaig anotar aquesta visita, l'altre dia? Almenys, guaita l'esdevenidor cara a cara.

Era això el desconhort d'En Plessis? En ell no hi havia cap mena d'abandonó. Ell ho riscava tot, s'exposava a tot, però no acceptava aquesta ruïna, o m'ho sembla, almenys. Hi havia en ell una força terrible, una irresistible decisió. Ell no dubta mai. Tornarà? Cosa estranya, de posar tota la meva esperança en aquest desesperat.

—Em pregunto a vegades què cosa hi fa, ell, en la meua vida, què cosa tenim de comú... Ell es fa molt poques preguntes. L'amenaça que plana al seu damunt i que tant m'ha atret, la sento ara al damunt meu. A moments, em sembla que el veig massa al través de mi mateix, com una projecció engrandida; altres vegades, pel contrari, em sembla que només sóc la seva ombra darrera les seves petjades, el seu tímid seguidor de Maupitia. Hi ha, però, quelcom que ens confon, com en la famosa nit, allà. Estem sota l'influx del mateix signe.

Serà sobre meu que caurà l'amenaça?

11 de juliol (pel matí)

Com des de fa tant de temps, aquest regust de tinta, a la boca, pels matins.

Prou sé d'on me ve i qui me'l posa a la llengua, aquest verí. Prou la conec, la vella companya que no em gosava nomenar a mi mateix. Durant tant de temps m'ha desvetllat, m'ha fet dormir, m'ha perseguit, la que diu a l'orella: "Mata't". A París, en altres dies. Ara, cada vespre i cada matí.

L'havia foragitat, n'havia fugit. Ara torna. Ja no tinc gaires forces. Vencerà ella?

Què cosa es retorça en mi quan ella s'apropa, què cosa s'entortolliga i diu que no?

Quan acabarà, tot això? I com?

13 de juliol, a les 9.

Aquesta depressió, segurament, és una cosa física... Això pot guarir-se, m'ho repeteixo a tota hora. Provo de dominar aquesta lassitud.

Ahir al vespre La Dinah em féu massatge. Jo havia volgut treballar a la vainillera, per la tarda, i estava xafat. Tot massant-me, m'ha descobert, a l'esquena, damunt de la cadera, al nivell del nus del pareo, una taca rodona. "Tota grisa", que m'ha dit amb un aire estrany. Hom hauria dit que això la inquietava. Alguna esgarrinxada. M'hi ha posat talc.

El que és sorprenent, és que jo no sentia res quan m'ho tocava amb el dit.

16 de juliol, a les 9 del vespre.

Aquesta taca m'amoïna. Sento l'erosió quan hi passo la mà. La Dinah m'observa, prou que ho veig. Aquest matí me n'he anat al riu amb un tros de mirall. No he pogut trobar-la, veure-la. Què cosa pot ésser, Déu meu?

18 de juliol (a migdia).

No hi ha dubte, no; no n'hi ha. És esfereïdor. La paraula em volta i gira-volta pel cap. No goso escriure-la. Les mans em tremolen. No he tancat els ulls en tota la nit.

On anar? A qui preguntar?

...És la llebrosia. És la llebrosia, n'estic segur. Aquesta vegada, ja està fet. Ho havia d'escriure. No podia deixar-m'ho al tinter. Això m'ho ha encomanat En Plessis. Que no el torni a veure mai més!

Déu meu, compadiu-vos de mi!

—Quines ganes de dubtar tant? Bé cal que prengui una decisió. No puc pas contaminar aquesta dona. A més, ella em denunciarà. Si vaig a trobar aquell home d'Atuona, em tancarà a la llebroseria... És això el que m'esperava, a mi tot sol. Sí, és això...

A les 9 (del vespre).

He pregat, he resat com un home que se sent perdut. Des de feia anys, des de la meua infantesa, que no havia resat. Calia passar l'angoixa que sentia perquè m'agenollés. Faig la súplica amb tota l'ànima... Déu meu, salveu-me d'aquesta horror.

A mitja nit.

Ja no sento res. Estic esverat, no hi veig de por, no puc més... Demà aniré a Atuona.

20 de juliol (al vespre).

Quina cosa més estúpida! Haver caminat quinze hores per res! No li ha agradat que el fes saltar del llit... "És la closca, el que teniu malament, noi!... Poseu-hi remei!" M'ha donat una pomada a base de calomelans. Pobret, jo que havia pregat i tot... Quina ironia!

Em commou i tot, però, aquest clam devés Déu en mig de la terror. Vet aquí un atavisme més. Ja ha passat, però quin esverament!

Esverament? La cosa més singular és la poca alegria que m'ha produït aquesta certesa de què jo no tenia res. Hauria hagut de saltar de joia, veient-me alliberat d'un pes enorme. I en el fons, això no m'ha produït res, com si ja

hagués pres el meu partit, com si ja hagués acceptat la meua petita cabana de malalt. Tanmateix, si hagués estat cert...

Estic aclaparat. Me'n vaig a dormir.

23 de juliol, a les 9 del matí.

Res no ha canviat. La feixugor no minva. Al contrari. És una opressió sense nom. Què significa tot això?

Dormir ja no em reposa. Quan dormo, és com si hi hagués quelcom que volés al meu entorn, que se m'apropés poquet a poquet, que m'agafés la gorja i l'apretés. Vull aixecar el cap i no puc. I aleshores crido. Això m'ha passat aquesta nit. La Dinah s'ha enfurismat i ha aixecat el llum. Creu en el *tupapau*, la pobra xicota...

Em va arribar a fer por. Es sentia empaitada per l'esperit d'aquí. Per quin? Pel *tikki*?

...Tot això ho he d'escriure, per força. Quan ho he escrit me'n sento alliberat. Aleshores en judico la insensatesa. Per ventura és possible de lluitar quan comença la folia?

Ahir a la tarda, amb una mica més torno a agenollar-me.

Arribaràs a caure en aquesta feblesa?

26 de juliol, a les 9 del vespre.

Hi he anat. Ja fa massa temps que això dura. Tenia necessitat de veure algú, de parlar-li. I per què no ell? He fet bé. Em trobo millor.

L'he trobat davant de la seva caseta blanca, assentat, amb els rosaris a la falda. No em creia que fos tan vell. La barba blanca li fa un collar i duia els cabells a coll-i-bé. Però tenia els ulls joves i clars i m'ha mirat quan he entrat. "Sabia que havíeu vingut i estava segur de què tornaríeu", m'ha dit. Per l'accent amb què parla m'ha semblat que era bretó. Té la cara pagesa, de bon home. I la pobre mà elefantíaca que m'ha allargat, enorme i tova com un guant atapeït d'estopa. La cama la té molt pitjor. La tenia estirada. Semblava que no li cabia a la mitja, com l'altra, que també la té malalta. Té el gruix d'una soca, embolcada amb l'embenadura. "Mireu el fefé que tinc..." Podia mig riure quan m'ho ha dit. "És pesat..." I fa trenta anys que és allà.

Tanmateix, camina. S'ha aixecat, ajudant-se amb el bastó, per conduir-me a "veure els seus pobres malalts". He cregut que sentiria l'efecte que això m'hauria produït si... No fem nicieses!

Encara els veig. Eixien de llurs barraques i del darrera dels fullatges, un a un, com les bèsties d'una gàbia, a mesura que ell s'hi apropava. Com bèsties... N'hi havia un, que semblava efectivament que tingués un cap de lleó, amb uns morros quadrats, les temples inflades, els ulls mig-tancats, les llargues orelles

PL. XII - T. CASANOVAS : BRONZE

primes que li queien a l'espatlla. I aquell vellet de color de calç que havia vist l'altra vegada; ara, de la vora, hom l'hauria cregut cobert de cendra, tret dels forats vius de la boca i dels ulls. L'únic que no feia era por una mosseta, que fins era maca, i tenia la pell sana i les dents i la sina boniques. Ha vingut a peu coix i semblava jugar amb la perxa amb què s'ajudava. Sota el pareo, però, un monyó, un monyó de cama sagonent, esfereïdor...

El pitjor, però, era el monstre—el monstre, no hi ha altre mot. Era al capdavall, sota un papaïer, enorme, inflat com una ídola. I era precisament igual que els *tikkis* de la muntanya. Ja no té ulls, sinó dues coixineres blanques en la cara fofa, un ordre tou d'un color entre groc i el verd de la papaïa que penjava ran de la seva galta. I aquella rialla estampada, deixatada, monstruosa.

Tots els altres venien, s'apropaven al frare tot barbossejant, amb unes minses exclamacions joioses al fons de la gola, estenent les mans escatoses, que semblaven voler posar al seu damunt, per tocar-lo i amanyagar-lo. Ell se'ls mirava amb el seu dolç esguard d'encisador de monstres. Ells s'aturaven saltironant, movent el cap. "No són dissortats", m'ha dit. Ell contemplava llurs somriures. Per què he plorat?

No he pogut contenir-me les llàgrimes. Em semblava que em deslliurarien d'aquesta feixuguesa que tinc. Què era, doncs? La llàstima que em feien aquells éssers? L'encís d'aquell home? O bé què?

"És bonic aquí, oi?", em deia el frare. I em mostrava tots aquells fullatges plens de fruits—papaïes, taronges, guaiabes—de què és plena la vall, fins a la bretxa clara de la muntanya, com un gran hort, i aquelles eres netes i polides—per ell, sens dubte—entre les barraques, aquell camí al llarg del torrent, sota els fullatges. És bonic... La llebrosia té un bell jardí per on escórrer l'aigua...

En un moment donat—l'home arrossegava sota la seva sotana minable un enorme sabatot—l'he vist tambalear. Em creia que anava a caure. S'ha tornat pàl·lid i s'ha mossegat el llavi. "Patiu?", li he preguntat. Ha obert enormement els seus ulls gais. "No és res...". I estirant el fefé, massa enorme de carn que, quan camina, forma a l'entorn del turmell una mena de sac, ha afegit: "És el peu... Ara brota." Tornava a caminar. "El metge voldria de totes passades que tornés a França." Li he dit, sense reflexionar: "Què espereu?" M'ha mostrat les cabanes: "I ells? No tenen ningú. Què esdevindrien, ells, pobrets?"

No és pas un home... Si això no és un sant...

No gosava parlar-li. Ja no sabia què dir-li. Aleshores li he contat la història de la meva taca i la meva por. Ell se n'ha rigut. "Si fóssiu aquí, com jo, des de fa trenta anys, ja no us faria por una cosa tan minsa..." Tan minsa...

Com he arribat, per tot l'altre, a aquest xafament de cada dia, a aquestes angoixes de cada nit? Perquè em compregués, fins li he dit: "Germà, és una cosa semblant als esperits d'aquí, als tupapaus, com diuen ells. A la nit, m'escanyen..." Ell ha rigut amb la seva rialla bonenta. "Això pot ésser cosa del

vostre dimoni..." Tot ell és simplicitat. Però el seu esguard semblava veure quelcom al través de tot això. I jo li he confessat que havia resat, que m'havia agenollat. Això era, en el fons, el que li volia dir. M'ha preguntat: "Per què no reseau més?" No he gosat dir-li que no crec en res, que m'he agenollat de por, com un animal acorralat que es gita i amaga el cap. No he gosat dir-li això, al pobre vell. Ell ha fet: "Pregueu, pregueu sempre..."

Això és el que ell no comprèn: puc, per ventura, pregar?

27 de juliol, a les 3 del matí.

Ha tornat aquella opressió. És terrible. Novament m'ha desvetllat. Però no és la depressió, és aquest somni que hi ha al darrera. Dec haver-lo tingut diverses vegades. I encara val més descriure'l que tornar-me a gitar.

...En Plessis roman estirat, amb les cames a la finestra. Els peus li ixen defora. Dorm? No... Obra i tanca els ulls. Hi ha algú al seu darrera... El vell calcinat o el monstre? Potser tots dos. En tot cas, el monstre és al seu costat. En Plessis parla. Oieixo netament la seva veu: "Em faig llebrós." Ho ha dit dues o tres vegades amb una mitja rialla. "Em faig llebrós." Però era En Plessis o jo mateix? Tan aviat l'un com l'altre. Per uns moments és la seva cara, per uns altres, la meua... Obra i tanca els ulls... Sempre el mateix...

...Què vol dir, tot això?

...Està plovent. També plouia molt en el meu somni. Feia un aiguat esfeïdor. No; és el rierol; no plou pas. Quina xafagor!... Encendré l'altre fanal.

A migdia,

...És exactament igual que aquella nit de Maupitia, com si jo hagués estat En Plessis.

La Dinah vol que jo em quedi a jeure sota el manguer. Preté que tota la resta de la nit, m'he revolcat, tot dormint... Valdria més que me n'anés a treballar a la plantació per esvaïr totes aquestes idees...

Amb aquest sol, però, estic ben despert. Aquest somni em persegueix. Hom diria que vol significar, de totes passades, quelcom. Vol dir quelcom. A vegades és molt clar.

...M'hi perdo. Deia, ell: "Em faig llebrós." El sentit és aquí. Tenia la cama estesa, com el frare... Vet aquí! No vol dir que agafi expressament la llebrosia, em penso. Vol dir que se'n va a viure a llebroseria. A què fer? A substituir el religiós.

...Això és clar... És una idea que vaig tenir ahir. Em vingué al magí quan el frare em digué que hauria de tornar a França. Em recordo perfectament que he pensat, aleshores: "el lloc és vacant i el pots prendre, si vols". És extraordinari que hagi tingut, així, aquest pensament.

I per què En Plessis? Era En Plessis qui estava ajegut. Tan aviat ell com jo. Però això és com a Maupitia.

Precisament... En Plessis prendrà el lloc del frare i se n'aniria a la llebreria. I jo?

Jo? Cada vegada ho veig més clar. Jo tinc por.

28 de juliol, a les 10 del matí.

La Dinah vol privar-me d'escriure. Diu que és el que em torna *mabul*. I és tot el contrari.

Cal de totes maneres que maduri això fredament, lògicament. Estic cansat, anemiat, però tinc tota la lucidesa, tot el meu lliure arbitri. Aquesta nit he dormit més bé; pesadament, però he dormit.

El que és estrany, és que tinc verament la impressió d'oïr dues veus que em parlen. Una d'elles em diu: "No t'encasquetis aquesta idea al cap." L'altra diu: "Pensa-hi... No et queda altre remei."

No sóc foll, per consegüent. Necessito pensar i repensar tot això. Com m'ha vingut aquesta idea? Si el somni me l'ha portada, és que ja era al meu cap. Hi ha una raó, una raó volable i lògica. Pensa-hi...

Jo la sé. És aquesta:

Arribo al final de la meva experiència, d'aquesta solitud que m'ofega. La vida ha estat i segueix essent nulla. De gosar, no en sé; al capdavant de cada plaer hi he trobat un gust de cendra: l'amor—que sigui la Dinah o les altres—només em deixa lassitud i fàstic. Crear? No hi ha res per crear i almenys per a mi. No tinc res per dir. He fugit dels homes que m'enutgen, que temo o que odio. Els altres, no els conec. He fugit del meu país perquè tenia horror de l'ambient estret, de tornar a començar en la mateixa cadira la mateixa i sempiterna dèria; he fugit del pare per por de la resignació, per no semblar-me a aquest home ordenat que ha combinat minuciosament els seus interessos, el seu amor al proïsme i la seva fe. Què volia trobar en fi de comptes i a la fi del món? Volia trobar-me a mi; a mi i a ningú més. Només jo... Un home sempre inquiet, sempre assedegat de tristesa i que no té la gosadia d'eixir de si mateix. No puc anar més lluny i no vull tornar enrera. Allà o aquí, sempre serà el mateix. No tinc fe. No puc, no sé, no vull morir. Per què? No ho sé. Aleshores, què?

Aleshores, el meu lloc és aquell. Què hi faré? El que fa aquest sacerdot: una mica de bé als altres. A ell, el salvaré? Potser no hi faré gaire cosa... I l'objecte, què importa?... No hi ha altra solució.

Recorda't que has plorat i que tot de sobte, aquesta dolçor...

Però són uns monstres... M'horroritzen.

És un acte inhumà... Sobrehumà... Potser el "sublim" és això!

M'exalto. M'exalto. L'altra veu em diu: tot això no és més que amor a la podridura i follia.

29 de juliol, a migdia.

Vet aquí! Hi he posat el dit al damunt com en un versícol de la Bíblia. Cadascú té la seva, de Bíblia. He pres el *Zarathustra*, de Nietzsche i hi he llegit:

"Us ensenyo el sobrehumà. L'home és quelcom que ha d'ésser superat. Què heu fet per superar-lo?"

"Què us pot esdevenir de més sublim? És l'hora del gran menyspreu. L'hora en què la vostra pròpia ventura es torna enuig, així com la vostra raó i la vostra virtut.

"L'hora en què dieu: "La meva ventura, què importa?" La vostra ventura és pobresa, suïzura i lamentable contentament d'un mateix?"

"L'hora en què dieu: "Què importa la meva raó?"

"L'hora en què dieu: "Què importa la meva pietat?"

"Heus aquí que jo us ensenyo el sobrehumà; és aquest llampec, aquesta follia."

...Ara hi caic. Hi aniré.

El mateix dia, a les cinc.

I si en fi de comptes no fos més que follia cristiana?

Que miserable sóc! Ah! El meu pare es volia fer capellà... Seré jo com ell?

No és possible, no és possible... No és això. Això és el pretext que cerques... No; car sé prou bé que en mi no hi ha res de cristià. No tinc ni fe ni pietat. No és la pietat, prou ho saps, car només t'interesses per tu, per tu solament. Aleshores, com és que això mena al mateix punt, va pel mateix camí?

És una altra cosa, n'estic segur. N'estic segur, però, per què aquesta negror, tot d'un cop? Aquesta victòria que hi ha al final, adés la veig, sento la seva força la seva puixança, i adés... Ah! Comèdia...

Hi aniràs? No hi aniràs?

30 de juliol, a les 8 del vespre.

He hagut de tornar. Pobre cap meu, que me'n fas fer de coses! Precisament abans d'arribar, a la baixada, he trobat el metge que en venia. En creuar-me m'ha fet un senyal. De primer no he comprès: l'home es donava palmades al front. Després ha aturat el cavall prop de la cuneta. "I bé, us trobeu millor del cap?" Dec semblar una mica tarumba. Com que tenia ganes de garlar, baixà del cavall. "Aneu a veure el frare? Ell també tindria necessitat de tornar a França. Aquí, no li dono vida per més de sis mesos..." L'home em mirava do-

nant-se copets de bastó a les polaines. No ha endevinat gens ni mica la meva idea. Aleshores, per què ha afegit: "És empipador que no hi hagi ningú que el pugui substituir..." Sembla que, precisament, hi ha un barco que ve de Tahiti i ha de tocar a Atuona i que segueix després directament cap a França. La goleta que hi ha al port ha rebut un radiograma el dilluns darrer. Trobo que ha insistit molt en tot això. Quin home, amb el mirar de gairell!

El frare, segurament, no me n'hauria dit paraula. Quan vaig entrar semblava sofrir atroçment. Acabava d'embenar-se la cama, en el llit, i tot seguit s'ha tingut d'ajaçar d'esquena, amb els ulls tancats. Mastegava paraules, sens dubte una oració. Ha romàs així un moment. Jo li he pres la mà. Aleshores ha obert els ulls i s'ha incorporat. Sóc jo que li he dit: "Cal que us en torneu a França, germà. És necessari..." No ha pogut deixar de contraure les celles i d'obrir els narius com si li hagués apretat el mal i m'ha dit, crec que a desgrat d'ell mateix: "Qui seria el desventurat que ocuparia el meu lloc?"

Com he gosat respondre-li "Jo", sense que sabés per què? Com he pogut jugar aquest terrible joc, si encara no ho sé? És un acte criminal vis a vis d'ell. S'ha posat a somriure, amb aquella mitja rialla meravellosa, com si m'ho perdonés. M'ha posat simplement la mà a l'espatlla i ha fet: "Pobre noi, no ho aguantaríeu pas..."

Encara em pesa, aquella mà...

I jo he dit, he gosat dir: "I per què no?"

Aleshores m'ha fet anar amb ell a donar de menjar als que no tenen mans o que ja no se'n poden servir. Els talla les patates al davant i els fica els trossos a la boca. I quines boques!

A les 10 del vespre.

I per què m'ha dit: "No ho aguantaríeu pas?" Per ventura pot saber que sóc un poruc? Què és el que em reté?

Podré dormir, aquesta nit?

31 de juliol, a les 3 de la matinada.

Altra vegada el somni. Gairebé el mateix. En Plessis estava ajaçat, amb el peu embenat. Hi havia, entre nosaltres, la tanca blanca. Jo volia passar, anar darrers ell, prendre el seu lloc. Hi havia algú, tot negre, que m'aturava i m'estirava per l'espatlla, per les mànegues. Jo donava empentes a aquell home negre. Ell tornava. Jo l'empenyia. Ell m'agafava novament. Aleshores l'he pres pel coll i l'apretava... Jo em creia ésser encara En Plessis. Jo apretava... Aleshores he vist la cara que escanyava, amb la barba i tot.

Oswald?... No... Encara veig els seus ulls tristos. N'estic segur. Era el meu pare. Sí, era ell. Què és aquest esfereïment?

A les 4.

No em tornaré a dormir, ni amb dos fanals encesos. Això m'ha remogut massa. Què hi ve a fer, ell, en tot això?

És ell qui m'atura; ell no hauria gosat mai, ell que sempre ha tingut por. Per què s'enceva a retenir-me? Em sembla que puc fer el que jo vulgui, en fi de comptes. L'home moderat, l'home trist! No, això si que no... Jo sóc jo i res més que jo. Arribaré fins al capdavall, si vull.

1 d'agost, a les 9 del vespre.

Rellegeixo tot això amb estupor. És un deliri, és una febre alta. Estic boig o vaig pel camí d'ésser-ho? En tot això només hi ha allucinació i insensatesa. Ja no sé ni el què sóc ni qui sóc. Adés em captinc que el que em mena és una idea fixa, una obsessió; adés tinc la certesa que he d'anar-me'n allà, que en mi hi ha un home que no és foll, que vol anar-se'n allà però que la seva covardia li'n priva.

...M'has fet riure amb allò del sobrehumà. Confessa, doncs, que també pre-gues, adés perquè tens por, adés per saber. Confessa, també, aquesta covardia. Quan reso, però, sé que reso per no res, com quan hom toca fusta, i que no crec en res. Si tingués fe, si tingués una fe, almenys tindria un fonament i comprendria quelcom. Però no en tinc, de fe. Aleshores, Déu meu, per què? Per què?

Au, ves-te'n a dormir. Tot això no té pressa.

La mateixa nit, a la 1 de la matinada.

No puc. Així que tanco els ulls, em torna a venir aquell pes, torno a veure aquella ombra, el monstre inflat que riu sense veure. S'apropa i m'aixafa.

En el fons és aquest país que em vol i em subjecta. És ell qui m'estenalla així. És l'aire d'aquí. Tot hi fermenta. Tot s'hi podreix, sota aquests arbres. Cal que jo també m'hi podreixi. I no és possible, no puc.

Què és això d'aquí fora? Quelcom que lluu. No goso mirar-m'ho. Quelcom que em mira a mi. La palmera s'ha mogut. I l'altra finestra també em mira. Si tanco, en aquesta barraca hom s'hi ofega. Un dia o altre s'enderrocarà. I això em torna a venir, torna a venir i m'apreta la gorja. Tanmateix, en aquest moment no dormo pas. En aquest moment escric.

Vés a resar, vés. Fes el ximple. Així, durant aquest temps no penses res.

2 d'agost, a migdia.

Aquesta vegada cal triar. És estrany com a mesura que em penso somniar, el destí s'hi barreja: aquest home a cavall que el metge m'ha enviat expressament. El barco ha arribat aquest matí i s'entorna demà al vespre. Per què m'ho ha fet dir? L'home sap prou bé que jo no vull entornar-me'n. Jo li ho he dit. I què pot importar-li que me'n vagi o no?

No és aquesta la qüestió. No ho desviem. Ara cal saber si vols el que vols —si pots el que vols—i qui ets, tu. Només això compta.

No goses. Tens por. El que gosa a tot, el que no té por, el que deixa les amarres, el que és gran en la desesperança, no ets pas tu, oi? Aquest, tu l'has vist a Maupitia. I saps on és. Tu saps el que ell faria. Si que ho saps, covard de tu! També saps a qui t'assembles. A aquest, no el guanyaràs pas...

Quines ganes de donar-hi voltes, si, en fi de comptes, sé que no hi aniré?

Tahuka, a les 9 del vespre.

Ja està. Ja hi sóc.... No hauria cregut mai, fins al darrer moment, de què vindria.

...Dorm, el pobre vellet. Dorm tranquil·lament en el seu llitet de ferro. Mentre dormi. Se n'hauria d'anar demà a primera hora. Pot servir-se del meu cavall.

Mai no hauria cregut que això fos possible. I era tan senzill. Ves, només és això... I fins quan era davant de la tanca, fins quan era al pati, al seu davant, no sabia el que faria. No estava pas decidit. En el fons, vaig venir per veure si arribaria fins al capdavall. Quan li vaig dir que el barco havia arribat, s'ha quedat dret, sense dir res, com si jo em divertís per a fer-lo sofrir. Em mirava amb severitat. Però quan li he dit que volia prendre el seu lloc, ell ha fet: "No, fill meu, no... No és per vós, això. No podeu... Déu vol que jo resti aquí fins a la fi." Només aleshores m'he decidit. N'estic segur. Abans no estava pas decidit. M'he agenollat al seu davant i li ho he dit tot, tot, la meva aprensió, la meva terror i la necessitat que tenia de venir aquí. M'ha preguntat si tenia fe. He dubtat, per respondre-li, he dubtat horriblement... Ell no hi hauria consentit, d'altra manera. Aleshores li he dit que sí. M'ha mirat durant una bona estona i a la fi m'ha obert la porta de la cabana, tot dient-me:

—“Aleshores, veniu.”

...M'he contingut un sanglot. Ara puc, ara puc... Quin pes m'he tret del damunt! L'he ajudat a fer el paquet. No tenia res, el pobre home: dues camises, una sotana vella. Ha volgut que em quedés el seu crucifix. Que tranquil dorm, el vellet!

Ell avisarà En Terii i la Dinah, demà, quan passi. Ells s'embarcaran en la goleta. Avisarà el metge. A aquest li sortirà a compte. El frare m'ha dit que hom em donaria dos cents francs al mes. Els que li donaven a ell.

Com dormiré en aquesta hamaca? També me la deixa. Ell mateix l'ha volgut amarrar entre la porta i la finestra. Si hom deixa obert, passa fresca. M'ha assegurat que no havia de tenir por de res. De nit, no es passegen gaire. Ara farà lluna. Que blanc i net és tot, a la cabana! Que bé s'hi dormirà a casa d'aquest sant...

...Ja hi sóc. Mai no havia conegut aquesta inefable pau. Aquesta, Vasco, sí que és la veritable pau. Ara sí que saps qui ets. Ets un home que has anat més lluny que els altres, que t'has superat. Estàs salvat. Ets oblidat. És una embriaguesa...

Voldria que m'enviés els meus llibres, retrobar aquesta frase de Zarathustra: “M'he superat, jo que sofria; he dut la meva pròpia cendra a la muntanya; he inventat, per a mi, una flama més clara...” Què deia més? No me'n puc recordar...

Si... després diu: “I vet aquí, la fantasma s'ha allunyat de mi...”.

Sento encara, tanmateix, aquest desig de resar, que m'ofega. I això, què? Què importa d'on ve, tot això? Déu meu, Déu meu, si fóssiu vós! Resa, si sents que ho necessites... Després, dorm en pau, Vasco.

La mateixa nit, a les 3.

Què és això que m'ha desvetllat? L'he sentit venir tot dormint... El mateix pes de sempre i després aquelles mans a la gorja, tot de sobte... No hi havia manera d'aixecar el cap. No he pogut romandre a l'hamaca. M'he hagut de llevar.

Què ha passat?... He sentit com si la corda de l'hamaca s'hagués mogut abans de què jo saltés...

Aquest cop sí que és la follia... Ho escriuré tot abans del naufragi. Veig, a la finestra, una cosa rodona...

Una bola grossa embriagada de lluna. Té unes escates menudes al damunt. La llinterna no la illumina. No s'hi veu res, dintre.

...No he delirat, però crec que és pitjor. És ell, el monstre... Sí. L'he reconegut ben bé. No hi ha dubte, són les seves enormes galtes, les seves nines orbes. Ara les veig. Veig com amb la mà agafa la corda... Què hi ha vingut a fer, aquí? El vell m'havia dit que de nit no eixien... Què deu voler? No es mou. Hom diria que vol veure quelcom... Deu ésser el fanal que l'atrau... No es mou...

No hi haurà manera de romandre aquí.

Què hi faria? L'ofici de religiós? No podria. No ho podria fer mai...

No m'he d'arrossegar més. Ja era hora...

Dorm, el pobre vell. Vaig a escriure-li un mot, de pressa... Dorm, en realitat?

M'ha semblat veure els seus ulls oberts... No; dorm. Apa, de pressa.

En el barco, 3 d'agost, a les 6 de la tarda.

Hom no s'entén. Aquest braco brama. No acabaran mai d'eixordar-nos amb la sirena.

Ja no hi ha res a fer. Ens en anem!

—Sóc un covard, un miserable covard. Res més. Dormia, realment? Em penso que ha vist com me n'anava... Ara ens balancegem, rodolem. Tot s'ha acabat. Quin vent!... Heus aquí la Badia dels Traïdors, la Terra Deserta, Akeani... I allà baix, Tahuka...

Ja no hi ha res a témer. I res a estimar.

S'ha acabat... Tornaràs a rodar com abans, entre els homènics. I tu, que no ho ets, un homènic? Ara provaràs de dormir tranquil.

Aquesta nit, almenys, no resaré.

II

Pobre xicot! Pobre malalt! Desventurat! Una gran llàstima m'havia remogut les entranyes. Llàstima i una mena d'estupor, d'esfereïment... Em preguntava si mai t'havia conegut de veres, Vasco.

No era pas entre els llebrosos, on te veia tot de sobte, en haver girat aquest darrer full... No era tampoc en aquelles cases on en altre temps, cercador d'oblit, corries cap al desconhort, ni en la coberta del barco, ni fins davant d'aquell arbre, a Tarento, el dia en què s'acabava la guerra, davant d'aquell arbre que s'illuminà, per a tu, amb aquesta pau que somniaves... No; et veia—i qui m'explicarà aquesta reminiscència en aquest instant?—molt més lluny en el temps, en aquell revolt de la teva infantesa, un dia que et deixares caure en els meus braços... Era sota els pins, prou te'n recordes... Et recordes d'aquell dia en què, patejant, amb un gran accés de ràbia pueril, te les havies hagut amb aquell calvari que el meu pobre oncle havia dreçat... Com me'n recordo, jo, de la teva angoixa d'aquell vespre! De sobte ha sorgit, d'aquest temps desaparegut, per a il·luminar-me, aquella suprema follia de la teva joventut! Pobre ésser perdut, esgarriat, per què m'ha calgut de recordar aquest epissodi del teu passat per a entreveure un instant, un sol instant, en una lluíssor que s'esvaï tan ràpidament com havia vingut, el fil secret que mena el teu destí?

Amb quines contradiccions topava tota temptativa d'explicació del seu cas? Debades provava de destriar-ne els elements. És clar que em semblava veure l'origen de tot el seu mal: aquest gust per la dissort que el seu pare li havia tramès. I, certament, no era pas el contrapès de seny que precisament En Felip acusava al seu pare d'haver-li deixat i tan de bo n'hagués heretat més!

Rellegia el seu dietari, interrogava els meus records i, en la buidor dels dies, l'aire de la casa i tot...

No hi havia cap dubte que, des de la partença fins a la tornada, era la inquietud el que l'havia governat. Tant al través de la seva explicació com al través del seu dietari havia vist prou bé el joc d'aquest extraordinari mecanisme de comprensió que, acada nova etapa, carregava la seva vida de tristeses i de perills, per les tres quartes parts imaginaris i el submergia al fons de l'angoixa per a projectar-lo després orbament vers l'inconegut. A les illes Marqueses, en la solitud on havia de trobar la pau, el ressort havia funcionat en el buit i fins als límits suprems de tensió, menant-lo a la llinda d'un pas que s'assemblava molt a la llinda de la follia. Del sublim a la follia, quina distància hi ha, si no és la d'un fals pas? Pel camí on l'empenyia la mania hereditària ell havia cregut, estranya aberració, de seguir les petjades d'En Plessis.

Inquietud... Neurosi? La hipòtesi era ben temptadora; de fet, tot hi era: les seves tendències, el traumatisme que, a Maupitia—me'n recordava a propòsit—havia fixat en el seu esperit torbat la imatge del seu company que es substituïa a ell, els fenòmens d'allucinació experimentats a Nuhiva, les seves angoixes nocturnes, i en fi—i sobretot—la fabulació, “el mite”, com diuen els neuròlegs d'aquestes invencions que solen tenir els neuròpates, que li havia permès de reviure al meu davant aquella escena imaginària del sacrifici d'En Plessis, amb la qual cosa s'alliberava d'un pesombre que el devia perseguir... tot hi era. Tot! Fins la persecució imaginària del pare, que tant hauria pogut agradar a un psicanalista. Ah! El cas de Vasco era un cas conegut, clàssic, un cas de neurosi d'angoixa, un simple cas. Heus aquí, però, que quan em sentia content d'aquest diagnòstic, em donava compte, amb consternació, que, com els neuròlegs, m'havia limitat a descriure i que no havia explicat res. No era víctima, com ells, d'aquest error consistent a cercar en els fets i llur empíric encadenament llur causa suficient?...

Llur causa? Per què raciocinar, però? Tanmateix, això jo no ho resistia...

Aquesta necessitat d'organitzar la dissort, de forjar la tristesa fins a una explosió semblant, aquella fugida en la partença, aquelles escapades successives i aquell desig d'evasió definitiva en una abnegació sobrehumana, no tenien d'altre origen que un origen patològic, ni d'altra classificació que una classificació mèdica? Només serien vàlides les explicacions dels psiquiatres? A la base de totes les partences, no hi ha sempre la insatisfacció i la inquietud? I què serà quan aquesta insatisfacció, renaixent d'ella mateixa, abraonant-se a la seva pressa, es torna turment i espant per a empènyer més encara l'home que ha escollit? Per més que Vasco negués, tant en l'angoixa com en la pau, no havia entrellucat Déu? Aquest principi de tristesa, aquest llevat de dissort que li inflà la desesperança fins a esquarterar el motllo estret de la seva raó, no és quelcom de místic? D'on ve aquesta veu que li mana la partença, l'empeny d'escala a escala fins a la fi del món, el mena a la llinda d'un sojorn de demència i—presoner d'un cercle tancat com una bomba de criatura que hom ha deixat anar sota un trespol, el foragita de nou i el torna al seu punt de partença—per a dur-lo al capdavant, qui sap?, al peu, potser, del calvari que el seu pare plantà?

...Seria això? I només seria això? Jo m'ho preguntava, com ell. I jo també oïa la veu que em responia: “Pobre ànima, és això...”. Jo també, per un instant, creia veure i comprendre. Vana emoció. Alegria inútil. Tot just entrellucada, però, la claror s'apaga. Vasco està segur, ja que ho diu, que no creu ni pot creure. Hi ha una altra veu que no li ho permet. I no és aquest el drama de la seva vida? Aleshores, Déu meu, per què?

Místic o foll?

“Veniú”, havia dit el frare.

I ell se n'havia anat. En el moment en què passava la llinda, s'havia arron-

çat. Havia tornat al món, al cercle on giravoltaven els vius. L'últim cable de raó l'havia detingut. Una força hereditària, més puixant que l'altra, una força ancestral l'havia mantingut amb tot el seu pes a la terra, menant-lo al món d'on havia volgut fugir. En aquest duel hamletic entre l'home que hauria volgut ésser i l'home que era, entre el seu superhome i ell, en aquest debat, que no havia deixat de tenir grandesa, però on per poc naufraga la seva raó, l'esperit d'evasió havia estat vençut...

No era, per tant, ni místic ni foll. Què era, doncs?

Un home com els altres. La seva falsa història, el seu "mite" només havien estat una manera d'acabar la seva confidència sense trair-se i de fer-me àrbitre del seu debat. I aquell aire mofeta, quan en lloc de respondre-li li vaig tornar el seu etern, per què?

Com els altres? Era possible?

...Havia tornat. Què faria? Només això podia donar-me una resposta a aquella pregunta. En tot cas, jo ja m'havia fet un determini: retenir-lo prop meu, provar de guarir-lo, de què no es moguéss del meu costat. Sempre, davant de les partences i dels viatges, he tingut l'ansietat del desequilibri que hi ha al final. Tenia prou raó, jo, l'home d'estar per casa, l'aplomat, com deia ell? Esmerçar les nostres energies en les tasques familiars, en la casa que ens hem bastit i, a desgrat dels nostres somnis, estimar la vida tal com és i per humil que sigui; vet aquí el seny i la llei. Si jo m'hi he resignat, per què no s'hi resignaria ell?

* * *

Ell... romandria?

Jo m'ho preguntava, entre esperances i dubtes, el dia que tornà.

Un lacònic missatge m'anuncià el seu retorn. L'esperava, amb els peus als capfoguers, en la gran sala camperola, mig vestíbul i mig menjador, on en altre temps ens passàvem el dia. Com era plena d'ombres i de records aquella sala d'empedrat tan fred! El pèndol del rellotge hi mesurava en una implacable oscil·lació els minuts quotidians, aquestes hores fatídiques que ens allunyen i ens tornen cada dia al just moment. A la paret, les coses velles semblaven veure-les caure avarament: un quadre de música, un mirall antic, la pelegrina del pare al penja-robes. Comprenia que volia dir Vasco quan parlava de fatilleria. Havia d'ésser això, aquest esguard sever i inexorable de les coses a les quals pertanyem.

Entrà per la cuina, per un lloc oposat a la porta d'entrada. "Per on has vingut?", li vaig preguntar.

Es recolzava en una estaca, collida, segurament, en alguna vinya. "Pels pins..."

Jo, pensava, a part: "Pel calvari." Era el mateix camí. Es desbotonà l'a-

bric i romangué un instant prop de l'escalfapanxes: la imatge del seu pare vint anys abans ressuscità.

Fregà les soles de les sabates contra un gran capfoguer, amb un gest pesat. "Hi ha molt de fang, oi?" vaig fer jo... "I com t'ha anat?". Ell s'oblidà de respondre. "Has rebut una carta... una carta de Tahití" vaig gosar afegir al cap d'un instant.

—"Dóna-me-la."

Era la lletra d'Oswald. Jo l'havia tornat a cloure acuradament. La llegí, tot arrugant el front i sense badar boca la plegà i se la ficà a la butxaca. Només féu una senzilla contracció amb la gorja, com si hagués trobat la metzina massa amarga i preguntà, ell: "Tot ha anat bé, per aquí?".

—"Hom ha fet la verema..." vaig dir. "He llogat uns jornalers. En Joan no la podia fer tot sol."—"Molt bé... féu ell, "i l'estable, has pensat en fer-la emblanquinar?" Sense saber per què, vaig respirar millor.

Sopàrem tot parlant de les coses del camp, de les feines que calia fer. Finalment: "I París?" li vaig dir, quan ja havia plegat el tovalló i jo m'havia tranquil·litzat del tot. "...Veig que aquest viatget t'ha fet bé... Oi que sí?"

Tan de bó no torni a oir mai més una rialla com aquella!

"...Els he vist tots, tots, en un bar... un cau on la gent balla, al carrer Boissy-d'Angles. Eren seixanta que giravoltaven en aquella llogueria. Hi eren tots... Harland, Francis, Marcel, els altres i llurs mosses... Hi van cada nit, o poc se'n manca, segons sembla... També hi era Raya, la pobra. S'ha envellit i és més fofa i va més pintada que mai. Però es veu que és rica; té un auto que l'espera a la porta. M'ha reconegut pel damunt de l'espatlla del seu amic... Dansaven; es miraven en els vasos, en els espills, en les llànties elèctriques. Què cerquen? Res, res... Volten, giravolten... Tota aquesta gent roda i roda com en altre temps. Diga'm tu qui és més de plànyer..."

—"No són gens de plànyer..." Vaig avançar jo, una mica per què sí. Ell em donà una mirada implacable, tot el menyspreu de la qual vaig haver de sofrir.

—"Sí, és clar... Ni ells ni tu!"

Ell afegí: "... Quan vaig eixir ella m'esperava a la porta giratòria. I en passar, se'm penjà al braç... "Aquesta vegada et quedes, oi? Et quedes? Digues on te puc trobar, demà. Eh que no t'entornaràs? Ja te'n vols entornar?... Espera, espera; escolta, si te'n vas, me'n vinc amb tu. Ja tinc el què cal. Et seguiré. Em sents? Et seguiré allà on tu vulguis..." Només vaig tenir temps de passar la porta. Em féu riure massa. Encara em deu oir..."

—"Ets boig, Vasso! Escolta, noi..."

—"Darreres notícies de les agències: m'ofereixen un lloc al Congo. Per altra banda, el dia 11 surt barco cap a Tahití, que farà escala a Nuhiva..."

—"Escolta, Vasco... Això no és possible. No te'n pots pas entornar. Oi que no? Bé saps prou bé què t'espera... Et quedaràs, eh? Si que et quedaràs..."

Escolta... Aquest país és un país tot ell simplicitat. La vida t'hi és fàcil. Escolta, Felip: per què no tindries cura de la casa?"

La casa feia olor de floridura, l'olor del pare, de la seva pelegrina. En Felip s'aixecà. "Romandre? Partir?" L'etern dilema el feia anar i venir. Donava voltes. Després digué: "Anem a prendre una mica d'aire. Vols? Sortim."

Agafà la pelegrina del penja-robes. Al davant hi havia el mirall. S'hi mirà.

—"No trobes que m'hi assemblo?... Eh que hi tinc força tirat? Diga-m'ho..."

Plantava cara a l'enemic, al seu reflex. Res no podia conjurar mai més aquella ombra. Jo sentia que encara fugiria. Tenia la veu lassa, dolorida. I afegí:

—"Barco, el dia 11, cap a Nuhiva..."

Li vaig posar la mà a l'espatlla. "No, allà, no... No, no te n'hi pots entornar, Felip..."

Imperceptiblement replegà els llavis. En aquell somriure, que n'hi havia de coses! Orgull, ironia, amargor, fins una mena de gosadia...

—"Allà, o a una altra banda... A cara o creu... Només això compta..."

Ja fa mesos que se'n partí, deixant dispersos, en un recó de taula, una pila de papers, despulles mortes de la seva muda. On és? No ho sé. No ha escrit mai. Sens dubte que no el tornaré a veure més. I per a fer-lo reviure en la meua memòria ja només em resta aquest somriure, aquest darrer somriure del pobre Vasco.

Nuka-Hiva, març de 1923.

Cublac, maig de 1927.

MARC CHADOURNE

A. MASERAS

(trad.)

FI

BUTLLETINS DEL TEMPS

I

EL redactor d'aquestes notes s'ha imposat el deure d'evitar les conclusions crítiques i els enfarfecs polèmics. Així de les múltiples dites, rèpliques i contrarèpliques amb motiu del veredict de no adjudicació del primer premi Crexells, no sabia recollir-ne altra suggerència sinó l'oblit amb què ara ha estat bandejada la lliçó que certes conveniències adjectives havien aprofitat ahir mateix per tal de servir-se del nom de Bartomeu Soler i del fet de la publicació del text castellà de la seva novella Marc Villari, no massa lleialment ni massa polidament.

Així també, sense silenciar la novella All i Salobre, de Josep M.ª de Sagarra, ni definir-ne la intenció, proposa a la curiositat espiritual de la minoria dels lectors selectes la simultània lectura del llibre del nostre poeta i del de Benjamin Jarnés, *El convidado de papel*.

I perquè entén que exercicis d'aquesta simultaneïtat deslocalitzen l'oportunitat dels grans temes que el periodisme desllueix i banalitza de pressa, proposa encara el contrast de les amples perspectives de la novellística de Pere Coromines, amb les d'altres novellistes com el Zifferer dels frissos de guerra i de postguerra expressius del ressò de la sensibilitat i de la consciència del gust amable entre la vida i la mort de la imperial Viena; de llibres d'adolescència com els de Lola Anglada, amb els de semblant abast dins les literatures inhabituals al nostre clima, com *Els pirates del llac Mélar*, de Sigfrid Sivwertz; de tal inquietud d'un dels nostres renovadors del teatre amb *El Narcís*, de Max Aub, i de tal poema consagrat pur amb el lirisme exacerbadament mental de Jorge Guillem.

Aquesta acrobàcia, si més no, ens acostumarà a pensar el que llegim. El fet de recomanar-la aquí no vol significar altra cosa sinó l'associació de possibilitats al cor mateix de les dades del temps pròpies dels butlletins que l'autor redacta.

II

Quina trista valoració la que fa la premsa quotidiana en parlar de les celebritats que moren sota el títol: L'actualitat!

A certs noms, però, diem Sudermann o Blasco Ibáñez, els escau aquesta resonància sense futuritat.

Altres noms, diem Ludovic Pastor o Ernest Hello provoquen part d'ençà el silenci perquè la seva lleialtat era avesada al més enllà.

III

L'esperit parla a cadascú la seva llengua i totes les llengües són oficials a la ciutat de Déu.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

Panorama Internacional de les Arts i les Lletres

“Climats”, d'André Maurois

Si un escriptor forà ha tingut a la nostra terra una acollida afectuosa i incondicional, aquest ha estat Maurois. Les seves curioses novel·les de guerra, els estudis anglesos, i particularment les biografies de Shelley i de Disraeli, han anat preparant entre nosaltres, gairebé amb exclusió de les altres obres seves, el pedestal on ha estat enlairada la seva darrera novel·la, Climats, que s'ha escampat per Barcelona en una forma tal que ni els més grans defensors de Maurois la podien preveure. Potser és un cas de simpatia per la forma planera i senzilla, i distingida alhora, amb què vesteix les seves obres, elegants i intel·lectuals, però que no perden mai l'aparença de sobrietat i en certa manera la d'objectivitat. La literatura francesa normal d'avui als catalans ens amoïna, cal reconèixer-ho, tot i que segueix essent el nostre pa de cada dia. Potser vindrà un dia en què ens adonarem que els novellistes an-

glesos fan més per nosaltres: encara que mentre no vingui una difusió de l'anglès, problemàtica, com que el francès no deixarà d'ésser veí i entenedor, no farem res. Però ja de bon veure que quan un escriptor francès se sent una mica de l'afectació sistemàtica i habilíssima que ens serveixen normalment els seus compatriotes, té a casa nostra una acceptació molt superior entre tots els estaments.

Ara que, és clar, no cal que ens fem massa il·lusions. Maurois és, abans que tot, un literat, i la seva virtut principal és el saber escriure. No ens porta cap visió transcendental, ni cap creació definitiva, ni cap aspecte nou: ni tan sols aquella novetat que indefectiblement troba el que s'encara amb la realitat sense cap objectiu esteticista. Però té una personalitat molt marcada, té una elegància de visió i de composició, té un bell sentit crític, té un escriure subtil i matisat que no perd mai la na-

turalitat volguda, i en el seu escorcollament obligat dels personatges brolla a vegades una guspira pura d'intuïció psicològica. I de tot això n'hi ha més que prou per a fer sortir un novellista de la vulgaritat.

Climats, la seva penúltima obra, és una novella de tipus modern habitual, d'anàlisi psíquic, i en ella ve a dir-nos que per a la unió estable d'un home i una dona no és necessària ni suficient una comunitat d'idees, d'aspiracions o d'interessos, ni una simpatia de la mena que sigui, sinó que la base d'aquella estabilitat és que sàpiguen viure en l'ambient creat per la unió d'ells dos, i que en aquest ambient o climat no deixi d'haver-hi cap d'aquelles coses sense les quals no sabrien viure l'un o l'altra.

La novella té dues parts. En la primera, un home ens fa la descripció de si mateix a través del seu amor per una dona. En la segona una altra dona ens descriu el mateix home per ell. La forma és, doncs, de sobte autobiografia. El que escriu és sempre el que estima, i el descrit no correspon a l'amor en la forma esperada. Així l'home ens és presentat per activa i per passiva, i la dona de la segona part demana d'ell el que ell demanava a la dona de la primera. Entre les dues parts hi ha un rigorós parallelisme, per a poder contratar amb major exactitud les reaccions inverses de l'home, i les de ca-

da una de les dues dones, en situacions anàlogues. Així en totes dues hi ha la infidelitat de la persona descrita vista a través de l'enamorat descripto, i en totes dues el descrit és mort en el moment en què l'altra inicia l'explicació. En la segona part la pintura d'ell està reforçada per uns fragments del seu propi diari, que fixen la seva personalitat, prou fugidora, en la memòria del lector.

Tot això està molt bé. S'hi veu, evidentment, la mà de l'hàbil compositor de novel·les, però no ve d'aquí: el conflicte té interès i, així esquemàticament exposat, és viu. A més en l'obra hi ha un detallat i extensíssim estudi de la passió de la gelosia, que no sempre, però si en certs moments arriba a troballes d'una extraordinària precisió i justesa. Cal recordar també l'admirable habilitat literària de l'autor que li permet d'escriure dues autobiografies en la mateixa obra i assolir l'absoluta diferenciació dels estils dels dos personatges que escriuen, sense moure's de la seva manera sòbria i continguda. De tot això n'hi ha ben bé prou per a situar un escriptor en el primer rengle de la novellística francesa d'ara.

Però, d'això a donar-li un veritable valor humà, hi ha un bon tros. Tota l'exactitud de l'observació o tesi principal de l'obra, tot l'estudi de passions i d'estats d'esperit, o pot-

ser millor dit d'estats de consciència, que l'autor ens presenta com un treball de filigrana, té un vici d'origen, i és aquest que tot allò s'ho ha inventat Maurois. Com aquells déus cruels imaginats per algun cervell desequilibrat que creaven els homes per a turmentar-los eternament, Maurois ha creat uns personatges i els ha llançat al món plens de totes les seves preocupacions i prejudicis, i obligats a tenir per vius i necessaris tots els problemes que els plantejarà l'arbitri del seu autor. Per això l'exactitud indiscutible de la tesi inicial queda desfigurada, perquè les aspiracions i les exigències dels personatges centrals són convencionals i arbitràries, són fora del que els homes volen i del que poden voler si no és mouen del pla normal de la vida, i a vegades, és clar, et ve el dubte de si els personatges saben el que volen, i el perquè ho volen: és a dir, es transparenta que aquells homes i dones han estat creats especialment per a voler aquelles coses. I de tot això la sola cosa que queda clara és que a aquella gent i molt especialment al protagonista Philippe, els fuig dels dits una felicitat absurda en el moment en què creuen tenir-la agafada. És que Maurois, una vegada creats els ha tractat com a homes normals, i com que no ho són, és inevitable aquesta posició de gent que els han enredat i no els donen el que se'ls ha

de donar. Si les seves aspiracions són aquelles, la unió d'home i dona i la felicitat en l'amor és impossible, amb climat o sense climat. I com que els personatges han estat creats amb aquesta ideologia imposada, sembla que el criteri de felicitat tampoc el tinguin prou clar, i que els vingui de nou la seva incapacitat per a situar-se i resoldre els problemes que per la voluntat de l'autor són la seva raó d'ésser.

Que entremig de tot això Maurois hi ha posat coses veritables i vives, és indiscutible. Ara mateix recordem la magnífica pintura de la gelosia d'Isabelle, la segona dona, i la més humana de les tres figures centrals, en el viatge a St. Moritz, amb la dona temuda i el seu marit. Allò és viu i és admirablement viscut. La contrapartida, o sigui la gelosia de Philippe en aquesta segona part, també té moments d'una gran exactitud; i no són pas aquestes les úniques pàgines d'aquest llibre que sobresurtin de l'espessa boira d'intellectualisme que ens hi desfigura la visió clara de les coses; entremig anem trobant observacions exactes, intuïcions penetrants, reflexions justes. Que, a part d'això, en la confecció de l'obra fa Maurois veritables filigranes, està fora de dubte: la composició és perfecta, equilibrada: l'estil dona gust; dels personatges, malgrat tot el que portem dit, la segona dona és a es-

tones profundament humana i palpitant; ell, Philippe, tot i estar desdibuixat per la mateixa prolinitat de descripció, és un tipus molt apreciable; i encara que Odile és convencional, tots ells es fan agradables d'aguantar, fins quan no se sap on van, per la seva distinció, importància, cultura i quelcom que en diríem chic espiritual, que fan que gairebé no t'atreveixis a discutir-los i et sembli que prou fan explicant-te els seus mals de cap. Però l'escriptor veritable, el que per la seva potent intuïció sap fer viure un món imaginari i convertir-lo en real i humà, no l'acabem de trobar. Ja hem dit les tares que vèiem en els protagonistes; tot i això, uns personatges tan minuciosament pintats han d'agafar per força vida pròpia i caràcter. Però la prova de qui és Maurois la tenim en la grisor dels seus personatges secundaris. Si descomptem algunes figures que tenen moments de contacte amb els protagonistes, i es beneficien de la descripció detallada d'aquells, al tocar el llibre no recordem la manera d'ésser de cap dels molts altres personatges que hi intervenen. La impressió de vida hi és, doncs, produïda per l'acumulació de treball i de descripció, però l'autor no l'ha vista d'aquella manera ràpida i precisa que caracteritza els veritables grans novel·listes de tots els estils i de tots els temps. D'aquest defecte, comú a

molts escriptors francesos d'ara, potser només se n'escapa la figura ràpidament esbossada de la mare de Philippe. Però la vitalitat d'aquesta prové d'un altre motiu, que s'ha de tractar més detalladament.

Ja hem dit que Maurois imposa com a essencials als seus personatges unes preocupacions i unes aspiracions que, al no ésser els que són en realitat essencials, ens fan entrar en un ambient artificial en què els mateixos personatges s'asfixien. Maurois se n'ha adonat també d'això, i veu que aquesta recerca d'una felicitat total, a la vegada pura i complexa, intel·lectual i sensual, activa i passiva, porta forçosament a l'absurd. Aquesta posició de voler que totes les coses es redueixin al propi sistema i que aquest sistema sigui fet no en vista de la realitat de les coses sinó de la pròpia comoditat, ja és vell, i ha produït sempre escepticisme i pessimisme. Així ho féu notar Josep Pla en un article publicat ja poc a La Veu, en què fa algunes observacions molt justes, (i que per això mateix si no hagués sortit m'hauria estalviat escrúpols de consciència). En Pla s'estranyava, vist aquest to, que l'obra hagués tingut tant d'èxit a la nostra terra; en certa manera té tota la raó, perquè aquesta indiferència per totes les coses, i la supressió del sentit del bé i del mal, substituït pel de la pròpia utilitat, conservant no-

més com a rastre d'aquell un fons de bona educació, de delicadesa exterior, és evidentment immoral. Però l'aspecte més interessant que aquí pren és el de què aquestes premisses falses destruirien gairebé totalment la vitalitat de la novella si no hi hagués la velada figura de la mare de Philippe que serveix de "repoussoir" amb unes breus frases escampades en el curs del llibre.

La idea que ella porta és sempre la mateixa: la recerca de la felicitat per la felicitat és dolenta i és absurda, en quant la felicitat no és la finalitat essencial de la vida de l'home, i en quant amb aquella recerca no s'obté ni tan sols la finalitat de felicitat que es cerca. I aquesta proporció tan clara i tan certa, plantejada per la mare, i admesa en un moment o altre per tots els personatges centrals, és l'amarra més ferma que uneix l'obra de Maurois a la realitat de les coses, i en conseqüència al veritable art, que en la novella té com a condició essencial aquesta realitat.

I així aquesta figureta, humil, de la mare, que passa desapercebuda al costat de les magnífiques creacions intel·lectuals dels protagonistes, és la que ens ha permès de sentir, en acabar la lectura de Climats, una mica, mica d'aquella sensació de serenitat que deixa en l'esperit la lectura de les belles obres.

MAURICI SERRAHIMA

Argentina-Barcelona

Si algun tango hem sentit ha estat sempre de segona mà a través d'una galeria o d'un celobert. Volem dir que no hem presenciat cap de les actuacions d'aquell famós trio argentí.

Malgrat això tirarem una pedra més en el llac de les nostres discussions ridícules.

Què no era ben bé un art argentí aquell? Què ni tan sols era art?

Bé, molt bé. Però tant se val. No n'hi ha per a matar ningú. Cada any, a les sales de música, a les sales d'exposicions, a les sales d'espectacles, es presenten noranta músics, noranta pintors, noranta dramaturgs amb unes produccions absolutament antiartístiques i no solament no els maten, sinó que els aplaudeixen i fins la crítica troba nous eufemismes per a parlar de llurs obres.

No serem nosaltres els que impedirem a Hipòlit Làzaro de sortir cada any a cridar al nostre primer teatre. Tot el contrari, fins el defensarem. Què el seu cant és un atemptat a l'art? Evident. Però qui paga mana i si el públic paga i ell cobra, sortint a cantar al Liceu exerceix un dret que ningú pot privar-li. Allí l'únic culpable és el públic. Làzaro no atempta l'art, intenta de viure. Qui atempta l'art és el que escolta i paga.

No movent-nos del nostre pla internacional, creiem que si algú pot intervenir en aquesta qüestió són les autoritats argentines. Nosaltres, no. Al capdavant, només ens interessa l'aspecte artístic.

I bé, ja és hora de dir des d'una revista d'art i literatura que en el món només hi ha dues o tres coses que val-

guin la vida d'un home, i ni l'art ni la literatura compten entre aquelles dues o tres coses.

* * * * *

Orientacions noves

Si vertaderament hi ha en la jove intelligència d'avui un neguit espiritual, ho demostra una vegada més la revista *Cahiers de l'Etoile*. Molt a prop de nosaltres sovint, una mica lluny a vegades, però mai adversa, li sentim dir coses que ens agradaria de sentir a molts dels nostres joves massa enderriats en discussions inútils.

Vet ací alguns fragments del seu recent editorial:

"Hom no torna pas enrera. En aquest nou món on la invenció regna victoriosa i sedueix tots els esperits, un grapat d'homes s'esforça per salvar l'art popular. Però en realitat el mateix interès que aquests intellectuals, aquests artistes aporten a llur obra, produeix l'efecte contrari del que persegueixen, car el contacte dels intellectuals corromp el medi primitiu. Els esforços que fan per encoratjar i intensificar la producció popular, per fer revivre les tradicions deixades, destrueixen l'espon-taneïtat natural i inconscient de la vida de la terra, i obtenen un art pagès fals, els resultats del qual poden plauré'ns però a la manera d'una decoració."

"Avui estem no solament en presència d'un art desarrelat de la terra, sinó d'una civilització que ha perdut els seus fonaments. I dintre d'aquest desgavell cal que cada individu es decideixi per morir amb el món vell arrencat del sentit de la terra, o renàixer segons el sol

procediment que hi ha, retrobant, sota una forma nova, aquest sentit perdut."

"Per a nosaltres, aquest sentit de la terra, té una significació molt precisa: és el sentit de l'eternitat. I la creació artística, a través de les seves múltiples manifestacions, és la manera segons la qual els homes cerquen aquest sentit i una de les maneres, també, d'expressar-lo quan ja l'han descobert."

"L'art separat del sentit d'humanitat ha esdevingut un joc estèril com la major part dels jocs als quals tot el món es lliura."

"Quin fi ha de tenir la revolta contemporània? Crear només, i no pas establir regles. A crear homes i no a crear art; art popular d'una banda, art pels esnobs d'una altra, ficticis tots dos, ultratjadors tots dos."

"Pertoca a la nostra generació de retrobar la vida perduda i reprendre consciència de la humanitat. Tasca difícil, car solament l'home perfecte, enterament mestre del seu cos, de les seves emocions i dels seus pensaments, pot aspirar a aquesta consciència."

Belles observacions, mancades, però, una mica del do de la humilitat, sense el qual potser cauran en una mena de nirvana estèril.

* * * * *

Cinema sonor

Una qüestió inquietant trasbalsa els homes del cinema. Paraules, si o no? El cinema és un art mut o no?

Per la nostra part hem sentit sempre una adversió al cinema parlat. És una mena de pastitxo intolerable. És el pol oposat del cinema. Imatges, imatges!

L'envestida, però, és grossa. Hi ha molts interessos al seu darrera. Desgraciadament bons artistes que ens havien donat belles mostres de cinema pur es deixen temptar per la novetat.

Charlie Chaplin, sempre oportú, hi ha dit la seva.

"Jo crec que l'ús dels sons en els films—ha dit—romandrà. El diàleg, no! L'art de la pantomima es completa tot sol. No li calen paraules. Una noia bonica dibuixada pel clar de lluna pot ésser l'estimada d'alguí; però així que ella canviarà d'actitud i obrirà la boca per dir alguna cosa, la il·lusió desapareixerà.

El diàleg és tan poc útil als films com les paraules a les simfonies de Beethoven! El millor art és el després de floritures. La perfecció és de la banda de la simplicitat.

Si introduïm paraules en els films, complicarem aquest art que ha necessitat molts d'anys per simplificar-se. Duren aquests últims anys s'han fet grans films a Hollywood. Els nostres directors anaven pel camí d'aprendre de fer excel·lents films. Jo tinc por que ficant-se en l'aprenentatge del film parlat no fatiguin les seves orelles enlloc de continuar perfeccionant els seus ulls. Això pot fer-nos perdre 10 anys.

Ara com ara el diàleg en els films còmics podria ésser interessant; però el diàleg dramàtic només pot resultar que còmic.

El diàleg pel meu ús personal? Mai. Em penso que sempre podré dir el que vull dir amb un gest. En fi, jo puc dir més amb un gest que no puc dir amb les paraules, car el públic acaba el meu gest. Quan jo només puc semblar trist,

la gent em fa crèdit de totes les paraules que ells digueren quan estigueren tristos, de totes les tristes coses que esdevingueren en llurs vides, de totes les coses tristes que han llegit i jo puc fer-los plorar, no pel que faig, sinó perquè comencen a tenir llàstima d'ells mateixos.

Jo usaré els efectes sonors. Sí, cada vegada que els cregui útils.

Una idea pel meu pròxim film, *City Lights*; no parlaré durant el film, però a l'acabament sortiré a la pantalla i faré un petit discurs davant del teló, agraint al públic els seus aplaudiments."

El Chaplin de sempre, el gran crític i el gran humorista barrejats i inseparables.

Ell va salvar el cinema en altre temps. Ara torna a sortir al seu ajut. Tan de bo l'escoltessin i fessin només cinema pur.

* * * * *

Un altre segle d'or

Mario Tozzi s'ha desillusionat un bon xic amb l'exposició d'art de Milà. Ell creia que l'art italià havia d'haver entrat ja per un nou camí. Per quina raó?

"La victòria contra un enemic secular i la revolució feixista, tergiversant l'últim recó de la Itàlia d'avantguerra, posava la base de la gran nació de demà i creava el clima històric necessari a la naixença de les arts plàstiques."

Sembla, però, que Tozzi no troba que les coses no han anat així. Per això reclama un retorn al classicisme que pugui crear un altre segle d'or.

“Siguem sans, no temem l'art culte, l'art que obliga a meditar. Si escoltem la fàcil i desordenada veu del sentit no podrem oferir a la nostra terra un segle d'or.”

Potser sí. Però potser vol anar massa enllà aquest feixisme artístic. D'altra banda no sembla per ara que el necessitem massa un altre segle d'or. I encara ens costa molt de creure a Rafael o qualsevol dels del seu moment invocant la joventut i empenyent-la cap al segle d'or autèntic.

Sembla que un hom no pot adonar-se de què un segle realment és d'or fins que el temps ha fet arribar l'altre segle que li ve al darrera.

Potser que ens equivoquem i els feixistes puguin més que no totes les històries.

* * * * *

Remarques sobre l'amor

Leopold Stern, mig romanès, mig francès, ara a París, demà a Bucarest, gairebé sempre a l'esleeping, vé observant les coses de l'amor fins a tal punt que ha escrit dos llibres sota aquests títols: *Psicologia de l'amor contemporani* i *Alguns aspectes de l'amor modern*.

Jean de Pierrefeu hi fa alguns comentaris ben sucosos.

“Leopold Stern, diu, no està pas gaire encantat d'aquest amor modern! Fruit de la velocitat i de l'impudor, tendeix més a ésser un esport al qual hom consagra les seves forces físiques sense barrejar-hi ni el cervell ni el cor.

Les condicions de la vida que ens porta el progrés, aquest amuntegament

de feines útils o fastigoses que s'interposen als nostres dies atrafegats, deixen a l'amor un lloc cada dia més petit.

I aquest déu exigeix que hom es lliuri enterament al seu culte, que hi consagri tot el seu temps i tots els seus pensaments, si és que es vol participar de les seves gràcies.

Afegiu a tot això la desaparició del pudor que reforça l'instint de defensa de les dones i el desig que elles provoquen. Leopold Stern, amb algunes pàgines demostra que l'observador menys atent no pot descobrir res d'una interlocutora, serà al cap d'un moment de conversa, pel simple joc de roba moderna, sense necessitat de recórrer a les platges de moda.

La dona més estimada, aquella que farà néixer els més bells desigs, els més rics desesperes, les més ardents súpliques, aquella que farà créixer dins l'ànima dels seus pretendents el tresor espiritual i sentimental, és la dona de la qual tot és per descobrir i que no cedirà mai.

Oh! com Stern és molt literat, car aquest criteri amorós és a l'ensem favorable a la literatura. Com més creix la dificultat de conquerir l'ésser estimat, més bella és la matèria, de més fina qualitat pel novellista psicòleg que ha pres un tal amor per objecte d'estudi. Balzac, Stendhal ens donarien la raó.”

* * * * *

Consideracions sobre la novella, encara

A Cambridge—no tot passa a França—E. M. Forster ha donat una sèrie de conferències que després ha aple-

gat en un volum que titula *Aspects de la novella*.

Mig científic, mig humorista, d'una manera tota anglesa aquest llibre conté coses ben interessants.

Per ell una novella és una ficció en prosa que ocupa almenys cinquanta mil paraules. Una novella primer que res és una història, un seguit de fets lligats dintre el temps.

No ens penséssim pas, diu Forster, que els personatges d'una novella fossin homes. El novellista va construïnt grups de paraules que descriuen certs aspectes del seu propi caràcter. Aquest home de novella és profundament diferent de l'home real, si de l'un en diem *Homo sapiens* de l'altre n'hauríem de dir *Homo fictus*. Si considerem que els cinc fets principals d'una vida humana són la naixença, el nodriment, el dormir, l'amor i la mort. El dormir ocupa una tercera part del dia, el menjar unes tres hores, quant en dedicarem a l'amor? Tot el més queden dues hores. I bé, mireu com va això en els homes de novella; de menjar no se'n parla gaire, de dormir fins a Proust no se'n parlava gaire. L'essencial es veu, doncs, que és l'amor.

Per què, doncs, es pregunta Forster, essent tan diferents de nosaltres ens interessen tant els homes de novella? Perquè sabem més coses d'ell que de qualsevol altre. El personatge d'una novella és intel·ligible perquè el seu creador i el seu narrador són una sola persona. Si Déu escrivís la història de l'univers, faria una novella.

* * * * *

Fums, trens, barcos, ports...

Vet ací el títol d'un article d'Alexandre Arnoux aparegut a *Por vous*. Títol magnífic d'un article admirable. En el moment actual que la crítica del cinema està fent la seva aparició—una mica desorientada, un bon tros desenfocada segons a quins sectors—aquest article d'Arnoux el creiem un dels millors per poder bastir un sistema de crítica. Per això no dubtem a transcriure'n els moments més interessants.

Fums, trens, barcos, ports. Un títol que sembla modest i que és immens. Tot el cinema potser; si més no, l'essència del cinema, i, més profundament encara, la poesia humana i primitiva de la imatge.

Mirem, per un moment, de retornar a l'infant que sempre som, mireu d'oblidar tot el que hem après i ens pesa, aquest esteticisme que se'ns infiltra per més natural que el puguem creure.

Agafem una fulla de paper i un llapis, deixem vagar el nostre somni i la nostra mà sense intentar de fer-los violència. Què dibuixarem?

Jo aposto, deu contra un, que al cap d'un quart d'hora la nostra fulla serà coberta d'arabesques, de potes de mosca, de ratlles creuades sense cap sentit i sense poder endevinar la imatge per enlloc.

Cerquem.

Ben aviat una composició inconscient queda revelada, com a l'esguard de Leonardo de Vinci el tros de guix escrotonat mostrant una arquitectura, una ordenança sagrada. I gairebé sempre és el mateix."

Ací Arnoux ens mostra un dibuix d'aquesta mena. Un home, una dona, un tren, un barco, un avió, filets de fum.

"Dins el rectangle—diu ell—s'hi pota una casa amb les finestres.

Sovint no hi ha porta, però la finestra no hi manca gairebé mai.

En tot cas, la xemeneia no hi manca, ni la seva espiral de fum que puja. El fum, és el gran símbol decoratiu de la humanitat, el llaç d'unió mística que relliga la llar temporal amb la celestial.

Bé; per treure'n de la noció de fum tot el seu sentit isotèric, caldria tot un llibre en octau.

Al costat de la casa i de la seva fumarola en espiral, damunt la fulla de paper, aquesta pantalla provisional, hem projectat unes ratlles ondulatòries: el mar, sens dubte. Un mar sintètic, tanmateix, i al llarg d'aquest oceà, amb tres ratlles, un barco amb la seva popa i la seva proa.

Si ja hem passat de la cinquantena, és un barco de vela, totes les teles inflades al vent; si tenim menys de trenta anys, és un vapor, i el seu fum, un fum negre, torçat.

Si només tenim vint anys, els pals van guarnits amb una antena de T. S. F.

Així, segons els estils, hom pot endevinar les generacions.

En un recó d'aquest paisatge complicat corra una locomotora, a vegades tot un tren i una perspectiva de ralls.

L'home, admès al cor d'aquest Edèn té dues dimensions i forma una família.

El mascle fuma generalment una abstracció de pipa el fum de la qual és

semblant al de la xemeneia de la casa; la dona va nua o quan menys molt escarida.

Vet ací reunits els elements del Paradís terrenal: un foc, una dona escarida, una casa per acollir-la, un vaixell i un tren per fugir amb ella.

Amb alguns cops de llapis, tots els dissenys de l'home i la matèria dels seus somnis.

Posem al cel avions a la manera dels antics que hi posaven esquadretes d'orenetes, com a ornament i per aquesta música dels seus motors, sense els quals només tindriem tzigans sense violins i andaluços com els de Mérimée amputats de llurs guitarres.

Nosaltres hem construït, sense pensar-hi, tota la poesia del Cinema—què dic jo?—tota la poesia del món modern i potser, més enllà dels accessoris temporals, la poesia de tot el món.

Cada instant de lleure que el segle ens deixa, nosaltres l'ocupem mirant d'esdevenir poetes, infants, i reprendre l'art als seus orígens.

Però quan el treball feixuc del dia ens deixa fatigats i no ens deixa cap força per passejar la nostra mina de plom per damunt la fulla de paper, encara ens queda un recurs suprem: la Pantalla.

La projecció hi dibuixa, per nosaltres i segons el nostre cor, els símbols eterns que portem dintre nostre.

Mar, fums, trens, vaixells, el Cinema ens ofereix tot això i ho fotografia tan artificiosament, que hom creuria que és natural.

Nosaltres juguem, cada vespre, amb les joguines més velles dels homes; els viatges, els comiats, els retorns, les ca-

tàstrofes, els naufragis, tot allò que dona gust, desesper i afició a la vida.

Fenomen singular!

La nostra espècie inventa aparells nous, d'una prodigiosa complexitat, agafa la forma i el mateix moviment.

I quan ja posseeix aquests mitjans nous, aquestes pinces de precissió, que més prendrà de l'univers?

Sempre les antigues imatges, el vai-

xell i els fums com Homer, el tren com els seus successors.

En veritat, el Cinema no és res més que una resurrecció de l'Art més primitiu.

Vet ací el seu honor i la seva glòria."

Tan de bo això ho tinguessin sempre present els que produeixen films i els que fan una cosa potser encara més difícil: criticar films.

F. DOMINGO

Enquestes i proposicions

Qué penseu de la mort?

SI alguna cosa hi ha que pensant-hi tot el dia ens sembli que no hi pensem mai, aquesta cosa és la mort. L'home ha treballat més que en no res, per trobar la manera de no pensar. I així com el que dóna més feina és la mandra, el que dóna més pensaments són les ganes de no pensar.

Defugim sempre el pensament de la mort de tan a la vora que el tenim. Dissimulem a tothora la por de la mort de tant que la portem damunt de les espatlles.

Però ella mig burlesca, mig seriosa, ens surt a cada cantonada pessigant una mica més el nostre pensament obstinat en no pensar.

D'ací que ella sigui el millor control per a classificar els homes. Davant la mort només hi ha dues actituds que divideixen els homes en dues categories. Somriure amb ella i tombar la cantonada, o aclucar els ulls i caminar a les palpentes.

No ens refiéssim massa però, hi ha somriures que són pura ficció. Hi ha ulls clucs que són mera enganyifa.

Però encara queden prous homes sincers perquè la nostra recerca no sigui inútil. D'ells ens refiem.

J. M.

R E S P O S T E S

DE LLUÍS MILLET.—Dibuixar un retrat d'ell seria feina inútil. Tots el coneixem de cap a peus. Davant d'una mica de xarop per aturar la set del seu cansament, el músic no s'ha sobtat per la nostra pregunta. Amb la seva veu familiar ens ha dit ràpid:

“No cal respondre; ja ho va dir En Maragall. És una major naixença.”

DE JOSEP M.ª LÓPEZ-PICÓ.—*Si hi ha alguna persona que sigui la seva mateixa obra o alguna obra que només sigui d'una persona, són la persona i l'obra de Josep M.ª López-Picó. Ens hauria estat ben fàcil, doncs, de regirar els llibres del poeta i extreure'n la seva resposta. Però preferirem una estona de conversa amb ell. Sota la llum d'un pàmpol verd reflectint-se dintre les seves ulleres, hem parlat una estona llarga. Però, després, a la llum humida del carrer, hem hagut de riure de nosaltres mateixos; si volíem trobar la resposta havíem de rellegir els seus llibres. Tanmateix hi hem guanyat amb el doble goig d'una conversa i una lectura. Dues belles gimnàstiques per la nostra intel·ligència.*

López-Picó, des de la seva primera obra que ve encarant-se amb la mort, encarament, està clar, que va evolucionant i no finirà fins al termini de les seves obres futures.

...És acurada... Deien que era rústega i dura

... ..

Sos hàbits són els d'una cambrera d'un hotel

...i he vist com tota fina

en sos modals, vestia la rígida figura

d'una dama. Com eren, malgrat l'enuig dels guants,

expertes en ornar opulèntment ses mans!

No em desficio i sé que moriré.

i si l'amor volem fer net de queixa,

només la mort ens serà bon sedàs.

Salut Adam que així la mort madura

culls com un fruit del temps a mans vingut.

De llum interior la mort fulgura

i no ets tu sol a tenir set. Salut!

DE JOSEP DE TOGORES.—*Els pintors dirien que mai no pinten; sempre els trobeu mirant la tela amb ulls migclucs o bé seient en el repòs davant l'obra començada. La tela que volta el pintor, però, és massa gran i massa significativa perquè ens creguem que ell només la mira. Nosaltres també ens hi embadalim una mica; llargues figures ibèriques s'agrupen amb un aire gens anecdòtic. Després parlem. Toreros, París, paisatges, impressions. Què pensem de la mort? Els ulls del pintor fan un bot, s'atura, s'asseu bé i mira fit l'estufa que crema i oscilla:*

“La mort és el que estimo més de la vida. Només s'estima el que es pot perdre. La mort posa un límit. Aquesta estufa la veiem perquè ve un moment que s'acaba. Els místics, contra el parer de molts, són els més realistes. La fe no s'enganya mai.”

DE JOSEP F. RAFOLS.—Arquitecte? Dibuxant? Artista sobretot. No pas el més conegut dels nostres, però un dels més sensibles. Abans que tot, aquest dibuxant és un gran home. Humanitat rica, generosa, oberta. Té amics a totes les bandes del món. Els estima i ells l'estimen. Mitja hora amb ell vol dir sentir una flama a la vora que crema i llengoteja. Rafols és un home que pensa constantment:

“La mort és la meva principal obsessió. D'ençà de la del meu pare, ocorreguda l'any passat, no penso en altra cosa. No em calen els Exercicis de Sant Ignasi per a fer-me-la present: en tinc prou amb la primera arruga al front o amb el de la meva mirada en el món sensible, no es deslliga tampoc de la idea de morir. primer empallidament de galta de qualsevulla joveneta. L'endinsament apassionat Déu ésser que en el món vull cercar-hi, si encara hi resten engrunes del Paradís Perdut; però sento tràgicament que la plena Bellesa només pot aparèixer amb la mort.”

NOTICIARI

No podem publicar en aquest número l'acostumada secció de *LES NOSTRES EDICIONS*. Una llarga malaltia ha estat la causa d'aquest impediment. Malgrat tot, les coses van endavant. En aquest moment, *LA RATLLA*, d'ALFONS MASERAS, ja deu ésser al carrer, i estan enllestint-se els llibres de CHESTERTON, FERRAN SOLDEVILA, sobre *Història de Catalunya*, JOSEP LLEONART, GONÇAL DE REPARAÇ (FILL), PERE COROMINES, JOSEP M.^a DE GARGANTA, PRUDENCI BERTRANA, VÍCTOR CATALA, el *CAMBÓ* (segon volum), de JOSEP PLA i el *MONTAIGNE* traduït admirablement per M. RUBIÓ i TUDURI, tan esperat, com també el primer volum de les *OBRES DE MISTRAL*, traduït per MARIA PERPINYA amb il·lustracions de JOAQUIM SUÑER.

No cal dir que farem tot el que calgui per tal de guanyar el temps perdut. Entre altres coses repararem el silenci sobre El Comte Arnau, de JOSEP M. DE SEGARRA, esforç literari que mereix admiració i estudi delingut.

Ben aviat reprendrem la tendència iniciada de publicar a cada número quatre gravats d'un mateix autor. Així tenim a punt quatre

obres de FELIÚ ELIES i altres tantes de RAUL DUFY, JOAN COLOM, FRANCESC VAYREDA, FRANCESC DOMINGO, MANOLO.

Continuarem dintre de poc la publicació de les magnífiques *LECTURES I REVISIONS* de JOSEP M. CAPDEVILA massa espatades per causes que a ell i a nosaltres ens són involuntàries.

PAU ROMEVA reprendrà abans de gaire les seves rescensions periòdiques de llibres catalans.

Segurament ja des del pròxim número L. N. R. obrirà una nova secció en la qual es comentaran les coses de cada mes. Llibres, concerts, exposicions, conferències.

No tardarem gaire, tot ampliant encara *EL PANORAMA INTERNACIONAL DE LES ARTS I LES LLETRES*, a intercalar variades il·lustracions entre el text.

Ens arriba una tarja de Londres signada per F. CALICÓ i ERNEST MARAGALL, anunciant-nos una imminent visita de G. K. CHESTERTON.

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

DIRECTOR GERENT
J. M. JUNOY

REDACTOR EN CAP
J. MORAGAS

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Semestre: 18 ptes. - Trimestre: 10 ptes. - Núm. solt.: 3'50 ptes.
Estranger: Semestre: 22'50 ptes.

Redacció i Administració : Portaferrissa, 26, 1.er - Tel. 10211
B A R C E L O N A

AQUEST NÚMERO HA ESTAT SOTMES A LA CENSURA GOVERNATIVA

